

Carmina Balcanica is a member of the
Association of Literary Publications and Publishing Houses from Romania
&
Magazines and Publications Association from Europe

CARMINA BALCANICA

**– REVIEW OF SOUTH-EAST EUROPEAN
SPIRITUALITY AND CULTURE –**

Year III, no. 2 (5)

November 2010

UNIVERSITATEA SPIRU HARET
FACULTATEA DE JURNALISM, COMUNICARE ȘI RELAȚII PUBLICE
FACULTATEA DE SOCIOLOGIE – PSIHOLOGIE

DIRECTOR: **DAN ANGHELESCU**

EDITORIAL BOARD

EDITOR IN CHIEF: DR. **MIHAELA ALBU** (University of Craiova, Romania)

ASISTANT TO THE EDITOR IN CHIEF: **MARIUS CHELARU** (writer, Iasi, Romania)

- Studies and Essays Editor: Mihaela Albu

Correspondence regarding contributions: e-mail: malbu_10@yahoo.com

- Poetry and Haiku Editor: Marius Chelaru

Correspondence regarding contributions: e-mail: marius.1961@yahoo.com

- Book Reviews Editor: Dan Anghelescu

Correspondence regarding contributions: e-mail: dan45_anghelescu@yahoo.com

Specialist Consultant: Dr. **Mircea Muthu** (University Babes-Bolyai, Cluj-Napoca, Romania)

Editors: Dr. Aurel Cazacu (Univ. Spiru Haret), Dr. Ioan Gâf-Deac (Univ. Spiru Haret), Dr. George Lăzăroiu (Univ. Spiru Haret), Dr. Emilia Parpala (Univ. din Craiova), Dr. Florian Tănăsescu (Univ. Spiru Haret), Dr. Camelia Zăbavă (Univ. din Craiova)

English Editors: Dr. **Aloisia Sorop**, Dr. **Iolanda Manescu** (University of Craiova), **Maria-Denisa Albu**, Dr. **Catalin Florea**, Dr. **Camelia Minoiu** (USA), Ioana-Rucsandra Dascălu

INTERNATIONAL BOARD

Zdravko Kissiov (writer, **Bulgaria**)

DR. **Apostolos Patelakis** (Institute of the Balkan Studies, Thessaloniki, **Greece**)

ACAD. **Katica Kulavkova** (Cyril and Methodius University, Skopje, **Macedonia**)

Acad. **Răzvan Theodorescu** (Asociația Internațională de Studii Sud-Est Europene)

Baki Ymeri (writer, *Albanezul Magazine*, **Romania & Macedonia**)

Pavel Gătăianțu (writer, *Europa Magazine*, **Serbia**)

Zoran Pešić Sigma (*Gradina magazine*, **Serbia**)

DR. **Theodor Damian** (Metropolitan College of New York, **USA**)

DR. **Constantin Eretescu** (writer, **USA**)

DR. **Sanda Golopentia-Eretescu** (Brown University, **USA**)

DR. **Heinz-Uwe Haus** (University of Delaware, **USA**)

DR. **Aurelia Roman** (Georgetown University, **USA**)

DR. **Marian Gh. Simion** (Harvard University, **USA**)

Vasile Dătu (writer, Romania)

- The Editors assume no responsibility for any statement of fact or opinion expressed in the published papers.

Cover: Map of Ancient Balkans; **Pictures** from Albania by *Ardian Fezollari*

ISSN 2065 - 0582

Correspondence regarding subscriptions should be sent to the editor in chief (e-mail: malbu_10@yahoo.com);

Institutional subscription: 15 Euro or 20 \$; Individual subscription: 5 Euro or 6 \$

CONTENTS

Carmina Balcanica și dialogul intercultural / p. 7
Carmina Balcanica and the Intercultural Dialogue / p. 9

STUDIES AND ESSAYS

Luan R. TOPCIU (Albania) – Ballkani si hapësirë kulturore / p. 11
The Balkans as a Cultural Space (Translation: Rucsandra
Dascalu)/ p. 18

Mihaela ALBU (România) – Spații identitare în memorialistica românească:
orașul/ p. 24
Identifying Places in the Romanian Memoirism - the City. Utopia and
Dystopia (Translation: Iolanda Manescu)/ p. 34

Maria ALEXE (România) Nastratin Hogea – O imagine balcanică a înțeleptului
rătăcitor/ p. 43
Nastratin Hogea - A Balkan Image of the Wandering Wise
(Translation Maria Alexe)/ p. 47

Dan ANGHELESCU (Romania) – Baki Ymeri: un anotimp sufletesc *sans*
rivage/ p. 51
Baki Ymeri: a *Sans Rivage* Soul's Season (Translation: Aloisia Sorop)
(Translation: Aloisia Sorop)/ p. 57

Marius CHELARU (Romania)- Gjakmarrja – răsuflarea însângeraată a
destinului/ p. 63
Gjakmarrja – the Bloodied Breath of Destiny (Translation Catalin
Florea)/ p. 70

Mircea MUTHU (România) - Konstandin și Doruntina/ p. 75
Konstandin and Doruntina (Translation: Iolanda Manescu)/ p. 80

POEZIE/ POETRY

Bardhyl Londo (Albania) / p. 85
Visar Zhiti (Albania) / p. 89
Georgi Angelov (Bulgaria) / p. 93
Vanya Dusheva (Bulgaria) / p. 97
Krasimir Simeonov (Bulgaria) / 101
Maria Șleatițchi (Republica Moldova) / 105
Paul Aretzu (Romania) / p. 109

Ionuț Caragea (Romania, Canada) / 113

HAIKU

Ljudmila Hristova (Bulgaria) / p. 117

Boris Nazansky (Croatia) / p. 118

Đurđa Vukelić-Rožić (Croatia) / p. 119

Stjepan Rožić (Croatia) / p. 120

Alexandra Flora Munteanu (Romania) / p. 121

Eduard Țară (Romania) / p. 122

Interviu/ Interview

From the Andes to the Balkans: The Itinerary of a Passionate Linguist
(Professor Aurelia Roman's Interview with Professor Hector Campos)/ p. 123

BOOK REVIEWS

- Besnik Mustafaj, *Vară fără întoarcere*/ Besnik Mustafaj, *Summer without Return*/ p. 144

- Ion Teodorescu, *Coloniile albaneze din România. România și statul albanez (1912-1914)*/ *Kolonitë shqiptare të Rumanisë. Rumania dhe shteti shqiptar (1912-1914)*/ Ion Teodorescu, *Abanian Colonies in Romania and the Albanian State (1912-1914)*/ p. 146

- Ismail Kadare, *Anul Negru; Concurs de frumusețe masculină la Stâncile Blestemate*/ Ismail Kadare, *Black Gold; Male Beauty Contest at Curst Cliffs*/ p.

- Marius Dobrescu, *Drumul speranței. O cronică a comunității albaneze din România, povestită de ea însăși*/ Marius Dobrescu, *Way of hope. A Chronicle of the Albanian Community from Romania Told by themselves* / p. 149

- Ismail Kadare, *Mesagerii ploii*/ Ismail Kadare, *Messengers of the Rain*/ p.

- Alis Niculică, *Din istoria vieții culturale a Bucovinei: Teatrul și muzica (1775-1940)*, Alis Niculică, *From The History of Bucovina's Cultural Life: The Theatre and The Music (1775-1940)*/ p. 157

- *Bucovina în consemnări de epocă*, antologie și argument de Doina Papuc și Liviu Papuc/ p. 160

- Theodor Damian – *Semnul Isar*/ Theodor Damian – *The Isar Sign*/ p. 162

- *Revista Albanezul/ The Albanian Magazine*/ p. 167

Notes on Contributors/ 171

Aducând cu sine coabitarea celor trei straturi culturale - arhaic, medieval și modern - Sud-Estul poate ajuta Europa să-și reînvețe trecutul și, nu în ultimul rând, să-și remodeleze proiectele de viitor.

Accompanied by the cohabitation of the three cultural substrata – archaic, medieval and modern – the Southeast can help Europe relearn its own past and, last but not least, to remodel its projects for the future.

(Mircea Muthu)

Carmina Balcanica și dialogul intercultural

Spațiul sud-est european a fost analizat prin „constantele antropogeografice”, dar și prin destinul istoric comun care a conferit multe similitudini politice, religioase ori culturale țărilor din regiune. Această „cetate naturală a unei mari unități geografice”, cum o definea V. Papacostea, și a unei mari unități istorice, adăugăm noi, a determinat totodată și multiple interferențe culturale.

Balcani, Balcanitate, Balcanism! Termenul din urmă a acumulat – în timp – o conotație vădit peiorativă. Gândirea stereotipă – și nu tocmai inocentă – a unui Occident orgolios pare a continua (încă) să plaseze asupra lui un stigmat negativ. Spiritualitatea, arta, cărțile de înțelepciune, ca și toate formele de interpenetrație spirituală ar trebui să justifice o de-peiorativizare a modului în care este privită și înțeleasă lumea Levantului. În acest sens, există deja solide argumente: toate temeiurile civilizației europene își au sorginea în spațiul balcanic. Ideea de democrație s-a născut la poalele Athenei. Ideea de constituție a apărut în spațiul grecesc. Creștinismul avea să se răspândească în Europa prin marea operă apostolică începută în Grecia. Într-un recent interviu, academicianul român Răzvan Theodorescu reamintea că, deși la Sarajevo se va declanșa primul război mondial, n-ar trebui să dăm uitării că Sarajevo a fost cândva perceput ca un *nou Ierusalim*, acolo conviețuind toate civilizațiile: musulmană, creștină, mozaică. Și astfel de exemple ar putea continua. Se uită astfel că Balcanii, priviți azi ca un tărâm al intoleranței, au fost cândva model și pildă de toleranță.

Plecând de la ceea ce-l atrăsese pe marele istoric român N. Iorga – Orientul ce cuprinde „Estul Europei (...) participând la civilizația Europei” – intenționăm ca prin revista cu nume sugestiv (*Carmina Balcanica*) să revelăm nu numai specificul cultural al fiecărei țări din această „unitate” și al ansamblului sud-est european, dar și specificul dialogului Orient-Occident. Cu alte cuvinte – contribuția civilizației și culturii spațiului balcanic (extins geografic la întreaga parte de sud-est) la cultura și civilizația europeană.

Diversitatea de autori de origine diferită se conjugă – cu fiecare număr al revistei – cu accentul pus pe o structură culturală specifică. În cazul de față – Grecia de ieri și de astăzi. Esești, poeți, critici literari, indiferent de origine, se vor apleca mereu către acest teritoriu, așa cum în numerele viitoare vor fi evidențiate caracteristici culturale ale altor țări din spațiul sud-estului european – Albania, Bosnia și Herțegovina, Bulgaria, Cipru, Croația, Macedonia, Muntenegru, Serbia, Turcia.

Deși apare în România, revista nu este direcționată numai către cititorii români, ci și – așa cum poate ar fi fost de așteptat și de la alte publicații cu adresabilitate similară, unor cititori din toate țările lumii balcanice (și de aceea semnatarii au fost invitați să scrie în limba maternă!). În plus, lărgind aria, prin fiecare studiu, eseu, poezie sau recenzie – care au și o versiune în limba engleză – revista se adresează tuturor celor care, dincolo de Balcani, sunt interesați de fenomenul cultural (unitar în diversitate) al zonei, cunoscute lumii îndeosebi prin conflicte politice.

Așadar, *Carmina Balcanica* dorește să cuprindă în paginile ei „melosul” balcanic în tot ceea ce poate acoperi metaforic cultura țărilor din spațiul sud-est european. Dintr-o multitudine de manifestări literar-artistice, revista va putea deveni încet-încet o oglindă a specificului fiecărei țări, dând seamă mai ales de ceea ce reprezintă din punct de vedere cultural, prin ele însele, precum și de ceea ce reprezintă împreună pe harta spirituală a Europei.

În numele Redacției: Mihaela Albu

***Carmina Balcanica* and the Intercultural Dialogue**

The southeastern European space has been analyzed through the „antropo-geographical constants” as well as through the prism of a common historic destiny, destiny which lead to political, religious or cultural similarities for the countries in this region. This „natural citadel of a large geographical entity”, as defined by V. Papacostea, and of a large historical entity, shall we add, has determined the multiple cultural interferences.

Balkans, Balkanity, Balkanism! The last word has acquired – over time – a rather pejorative connotation. And the stereotypical thinking of a haughty Western world continues to associate it with a certain stigma. The spirituality, the arts, the teachings and all other forms of higher expression found here should justify rather a complimentary way in which the world of the Levant is regarded and understood. There are actually already solid arguments for this. All European civilizations have originated from the Balkanic space. The idea of Democracy was born at the foothills of Athens. The concept of a Constitution appeared for the first time in Greece. The Christianity has spread throughout Europe due to the apostolic work started in Greece as well. In a recent interview, the Romanian Academy member Razvan Theodorescu noted that, although the First World War was started in Sarajevo, one should not forget that Sarajevo is the same place considered at one point as the *New Jerusalem*, where three civilizations were coexisting: Judaic, Christian and Muslim. And more examples could be added. It is forgotten that what is now seen as a land of intolerance was in the past a true model of coexistence.

Starting from the point of view expressed by the great Romanian historian Nicolae Iorga – the Orient, by including “the Eastern Europe (...) takes part to building of the European civilization” – we intend through this literary journal, suggestively entitled ***Carmina Balcanica***, to reveal not only the cultural identity of each country from this space but also the salient features of the Western-Eastern dialogue.

In other words, we intend to emphasize the contribution of the Balkan space (geographically extended to the South and to the East) to the European culture and civilization.

The diversity, by origin, of authors is conjugated – in each issue – with a given theme. In the present case: the Greece from yesterday and the Greece from today. Essayists, poets, literary critics, regardless of origin, will reflect upon this cultural and spiritual territory, as it will be done for other countries in the future issues – Albania, Bosnia and Herzegovina, Bulgaria, Cyprus, Croatia, Macedonia, Montenegro, Serbia, Turkey.

Although the journal is published in Romania, it is not intended specifically for the Romanian readers but rather – as it would have been expected from similar publications, to readers from all over world: the Balkans and beyond. That is why the invited authors are encouraged to submit material in their maternal language. That is why there is an English version for all the submitted material as we try with every essay, poem or literary analysis to surpass the geographical boundaries and make it relevant for all those interested in the Balkans, a space plagued by political conflict and yet culturally and spiritually united through diversity.

Carmina Balcanica is intended therefore to reflect the cultural musicality, harmony of the Balkan space. From a mosaic of literary expressions, it is hoped that the journal will slowly crystallize the cultural identity of each represented country and their place, as a unified space, on the cultural and spiritual map of Europe.

(Translation: Catalin Florea)

STUDII SHI ESEURI / STUDIES & ESSAYS

LUAN TOPCIU (ALBANIA)

Ballkani si hapësirë kulturore

Hapësira-matricë, që vijon të jetë e përfytyruar në mënyrë hipotetike, mund të jetë një parvaz, deri në një pikë të përbashkët të një grupi popujsh, fjala vjen popujt ballkanikë.

Luçian Blaga

Mund të flasim vallë për një hapësirë kulturore të përbashkët në Ballkan? Krahas hapësirës gjeografike të përbashkët mund të flasim për një hapësirë shpirtërore dhe kulturore të përbashkët? A mundet popuj që flasin gjuhë kaq të pangjashme, në pamje të parë, madje që bëjnë pjeesë në familje gjuhësore të ndryshme të përbëjnë një hapësirë kulturore të përbashkët. Kjo pyetje e shkurtër shtron një problem të thjeshtë që mund t'i përgjigjemi në mënyrë të thukët me një po apo jo. Përgjigja e thukët mund të jetë pohuese për ata që janë mësuar ta paraqesin Ballkanin përmes stereotipish konvencionale, dhe për pasojë, ekuivalon me një të presupozuar "*hapësirë kulturore ballkanike*". Gjendja e çrregullt dhe ndjesia e parregullsisë e shoqëron këtë rajon të botës-të gjithë dallojnë lehtësisht jug-lindjen evropiane nga normat e jetës të qytetëruar, nga Europa veri-perëndimore. Ndonëse, po aq mirë, përgjigja mund të jetë dhe negative. Si mundet vallë që dikush të imagjinojë që në një rajon, që gjatë historisë së vet është bërë sinonim me shpërbërjen dhe konfrontimin e dhunshëm, mund të përbëjë një hapësirë kulturore konverguese dhe të përbashkët. Ai mund të përcaktojë përmes saj atë që elementët kulturalë janë të përbashkët dhe bëjnë pjesë në një sistem të përbashkët mendimi dhe vlerash. Vendosja gjeografike, veçoritë etnike dhe rrethanat historike krijojnë premisat e peizazhit të Europës Jug-Lindore dhe zbulimi i mekanizmave të komplikuar të interferencave ekonomike, politike, fetare dhe-ajo që na intereson ne në mënyrë të posaçmendërthurjet kulturore. Mesjetës lindore i është zbuluar ritmi i një frymëmarrje unitare: marrëdhëniet në turkokraci, i Bizantit të zhdukur

më 1453, funksioni lidhës i ortodoksisë përbëjnë izoglosat e përgjithshme në këtë hapësirë deri në fund të shekullit të XVIII. Në periudhat e mëvonshme, në shekujt XIX dhe XX mund të flitet për një linjë vazhdimësie si një *forma mentis*. Uniteti në ndryshueshmëri i Europës Jug-Lindore përbën një të dhënë të përhershme të hapësirës ballkanike.

Në veprën e vet *Hapësira Mioritike*, Luçian Blaga, përpiket të ndërtojë një teori autoktone mbi realitetin kulturor rumun. Ashtu siç do të vërë re G. Calinescu, Blaga është “ i pari që u përpoq të ngrejë një sistem filozofik integral, me mure, me një “kupolë” dhe t’i japë kësaj filozofie një aplikim në realitetin kombëtar.” Është hera e parë kur stili rumun është vështruar përmes një prizmi filozofik dhe në kuadrin e një filozofie të kulturës. Blaga flet mbi një horizont hapësinor dhe për thekse shpirtërore, të cilat zotërohen nga një fat njerëzor, nga një short që është i përbërë nga një frymë e caktuar dhe nga një gjak i caktuar, nga rrugë të caktuara, nga vuajtje të caktuara. Blaga flet për *horizontin hapësinor të inkoshiencës*, i cili, sipas mendimit të tij, është një realitet psiko-spiritual më i thellë dhe më i efektshëm se sa mund të jetë ndonjëherë një ndjenjë e thjeshtë. Horizonti hapësinor i inkoshiencës - shihet prej filozofit rumun, si një realitet shumë kompleks, ai mund dëshmojë rolin e tij përcaktues për strukturën stilistike të një kulture apo të një spiritualiteti, qoftë ky kolektiv, qoftë individual të cilën mund ta quajmë *hapësirë matricë*.

Horizonti hapësinor inkoshient nuk është një korrespondencë e peizazhit real, por është diçka më shumë: është korrespondenca e një shpirti, në rastin tonë horizonti i “*hapësirës mioritike*” është korrespondentja e një shpirti që “ngjitet dhe zbret, lartohet dhe zhytet në një nivel, një ritëm i përsëritur, monoton dhe i pafund”. Në realitet “hapësira mioritike”, horizonti i një hapësire të valëzuar, shpreh nyjetimin e një shpirti që “ngjit” një shpresë dhe “zbret” një zhgënjim, shpreh hapësirën e valëzuar në alternancën e relievit që e implikon, shpreh horizontin inkoshient të një shpirti në alternancë të vazhdueshme theksash, në alternancë të vazhdueshme të natyrës, të gjendjeve shpirtërore, të ndjenjave që provon. Alternimi “kodër-luginë” që rreh një *dojnë*, nuk është një pasqyrim i thjeshtë i peizazhit real; ai korrespondon me një alternancë gjendjesh shpirtërore: melankolia këtu është e rëndë, atje më e lehtë; këtu pesimizmi i një shorti të paparashikueshëm, atje optimizmi i një shpëtimi të mundshëm nga fataliteti i tij.

“Hapësira-matricë, që mbetet hipotetike për t’u përfytyruar, mund të jetë një parvaz, deri në një pikë të përbashkët të një grupi popujsh, mbase popujt ballkanikë. Natyrisht - shkruan dietari rumun në studimin e tij, ne na intereson këtu fenomeni rumun. Tash për tash duhet të bëjmë abstraksion nga gjithë fqinjët tanë dhe për më tepër në çfarë mase këta fqinjë kanë qenë të kontaminuar me frymën e hapësirës sonë.”¹

Ndonëse autori bën abstraksion nga përkimet e mundshme që mund të ketë kjo hapësirë me popujt e tjerë të Ballkanit, sepse synimi i tij është konturimi i një filozofie kombëtare rumune, por në përpjekjet për të gjetur një gjeografi të *horizontit hapësinor të inkoshiencës*, ndjen nevojën të shtrihet po në Trevat Ballkanike, kështu Blaga do të shprehet “ Kështusoj horizonti hapësinor i inkoshiencës i ka dhënë rumunit, kudo që ai të ndodhet nostalgjinë e *plajës*. Kjo nostalgji e padyshimtë ka çuar në kohëra të hershme çobanin vllah në gjithë shtrirjen e Karpateve, nga ujërat e Danubit deri në Maramuresh, prej këtej deri në Moravia, apo në të kundërt, gjithashtu në gjithë pllajat jugosllave dhe deri në Panonia domethënë përtej kufijve të një territori të gjerë, ku peizazhi mund të kënaqë oreksin e horizontit hapësinor inkoshient. Në shekujt e mugët, gjatë gjithë kohës së fillimit të formacioneve etnike aktuale, atëherë kur rumuni nuk kishte asnjë lloj atdheu, pllaja, e shenja pllajë, sanksionuar nga një ndjenjë e caktuar e shortit, luante rolin e mëmëdheut.²Sipas Luçian Blagës, kjo teori mund të sqarojë dhe faktin se mund të ndodhen në të njëjtin peizazh gjeografik të bashkekzistojnë kultura dhe horizonte hapësinore thellësisht të ndryshme. “Lucian Blaga dhe Mircea Eliade përbëjnë dy pika referimi jo vetëm për meditimin rumun mbi kulturën,³ por dhe për meditimin ballkanik mbi kulturën. Blaga në posturën e teorianit letrar përkufizon veprën letrare si një “kozmgoid”, duke sjellë në të njëjtën kohë saktësime të rëndësishme për studimin e metaforës. Poeti dhe filozofi ndërton veprën sipas një koncepti këndor të mendimit kritik të teorizuar në volumin “*Daimonion*” (1926) për ta rimarrë në veprën e mirënjohur të tij “*Triologjia e kulturës*” (1935). Duke u nisur nga pozitat gjeo-politike, Blaga thekson karakterin sintezë të kulturës rumune dhe nga ana tjetër, zhvillimin e saj në formën e kapërcimeve rekuperatore. Kultura franceze ofrohet si një “model” si

¹ Lucian Blaga, “Despre dor”, în vol. “Triologia culturii”, București, 1944. f.56.

² Lucian Blaga, *ibidem*.

³ Mircea Muthu, “Alchimia mileniului”, Lucian Blaga în “orizontul” cultural sud - est european., Editura “Cartea Românească”, Bukuresht, 1989. f.20.

dallim nga kultura gjermane që ka pasur pandërprerje shijen e “individit” dhe të “veçantës”. Nëse ndikimi i kulturës franceze konsiderohet *modelues*, ai gjerman, thotë Blaga, është i tipit *katalitik*, në kuptimin që ajo ka pasur “më pak karakterin e një modeli të kufizuar, sesa karakterin e një thirrje në brendinë tënde, në shpirtin tënd etnik. Momentet madhore të kulturës rumune takohen me vlerat e kulturës gjermane. E thënë ndryshe, ana mesdhetare, diellore, takohet me atë veriore, të ftohtë, në sinteza siç është krijimtaria e Eminescu-t, apo më vonë e vetë Blagës. Dy tipet e ndjeshmërisë takohen në një fond rezistent të një ndjeshmërie popullore (fshatare). Vendi i saj geometrik, do të ishte fshati arkaik, i konsideruar si një “*centrum mundi*”, i përjetshëm, i pandryshueshëm nga historia. Ky absolutizim i funksionit të fshatit atemporal është i dyfishuar nga interesi i poetit dhe filozofit për mitet, duke i shpjeguar, veçmas, hapjen e tij drejt letërsisë ekspresioniste të kohës, si shprehje e forcave “*elementare*” dhe “*anonime*” që Blaga i rigjente duke studiuar ekspresionizmin *sui generis* nga arti bizantin apo indian.¹ Blaga manifestoi njohjen e perimetrit të gjerë të interesit për krijimtarinë popullore të cilën ai e demonstroi, në ansamblin e veprimtarisë së tij. Në qershor 1937, me rastin e ligjëratës së tij në Akademi, duke nderuar fshatin rumun, ai që pas Goethe-s, kërkonte “*dukurinë origjinale*”, nderonte tani “*fshatin - ide*” Çdo fshat ndihet, në vetëdijen kolektive të bijve të vet, një lloj qendre e botës, si në mënyrë optike çdo njeri e vendos veten në qendër të botës. Vetëm ashtu shpjegohen horizontet e gjëra të krijimtarisë popullore në poezi, në art, në besim, atë përjetim që merr pjesë tek e gjitha, siguria e pagabueshme e krijimtarisë, begatia e nënkuptimeve dhe e nuancave, implikimet e një rezonance të pafundme dhe vetë spontaniteti i shpenguar. Blaga do të rikthehet në këtë pranim të “*fshatit-model*”, të “*fshatit ide*” konservator dhe të padepërtueshëm në qytetërimin modern. I lindur në fshat, Blaga do ta konsideronte gjithmonë atë si një vend të privilegjuar: “Fshati gjendet në qendër të botës dhe përzgjatohet në mit. Ai integrohet në një short kozmik, në një ecuri jete tërësore - përtej këtij horizonti nuk ekziston asgjë.”² Fshati mbetet, së bashku me folklorin e tij, burimi i gjithëshëm i veprimtarisë rumune, konkluzion që Mircea Eliade e shtrin hetimin e tij në gjithë jug-lindjen evropiane. Besoj se Blaga nuk zhgënjehet, vetëm se burimi i krijimtarisë rumune ka një

¹ Lucian Blaga, “Elogiul satului românesc”, discursul de receptie la Academia Română.

² Mircea Muthu, ibidem

tjetër shpjegim më bindës. “Kultura folklorike është ushqyer nga ai që quhet krishterim kozmik, d.m.th. një krishterim ku elementi dogmatik bëhet i plotë.” Në të njëjtin *Ditar* vëzhgon që “Vetëm fshatari i Evropës Lindore ka ruajtur përmasën kozmike të krishterimit”...Fshatarët e Evropës Lindore e kanë kuptuar për shumë kohë krishterimin si një “liturgji kozmike” bindje e ushqyer nga “ndjenja e solidaritetit me ritmet kozmike” Krishterimi kozmik është pra “i dominuar nga nostalgjia pas natyrës të shenjtëruar qysh para pranisë së hyjshmërisë.”¹

Këtë rëndësi të folklorit, të mitit, të ritmeve kozmike, së fundi të “fshatit ide”, “të nostalgjisë pas natyrës së shenjtëruar” i gjen të pranishme pak a shumë në të gjitha viset ballkanike.

Një trajtim i mundshëm, në ndihmë të idesë të “hapësirës shpirtërore të përbashkët ballkanike”, mund të jetë ajo antropologjike, një përpjekje për të rifituar vlerat e përbashkëta dhe besimet ashtu siç janë ato të ilustruara në sjelljet dhe format e shprehjes simbolike në origjinë. Antropologët dhe studiuesit e folklorit kanë shqyrtuar prej shumë kohësh zakonet apo kuadrin normativ të përbashkët posaçërisht tek popullsia e fshatarëve të rajonit të Ballkanit.

Një shembull i rëndësishëm, nismëtareje, ka dhënë studiuesja e terrenit M. E. Durham në fillim të shekullit të XX, në kuadrin e të cilit janë inventarizuar zakone të përbashkëta që nuk merrnin parasysh ndryshimet fetare midis kulturave tribale të krishtera apo myslimane në Shqipëri, Bosnjë dhe Mal të Zi. Nga ana tjetër, shton të dhënat etnografike në lidhje me motivet e përbashkëta ballkanike në artin popullor dekorativ, në poezitë dhe baladat popullore, si dhe një numër proverbash të përbashkëta. Në bazë të këtyre dëshmive etnografike mund të ndërtohet një argumentim i rëndësishëm në ndihmë të një sistemi vlerash të përbashkëta në Ballkan. Kjo bazë e përbashkët është vënë në dyshim jo vetëm në bazë të vërtetshmërisë së dëshmive empirike apo të disa parimeve metodologjike, por për më tepër duke u nisur nga pretendimet dhe kundrapretendimet nacionaliste që lidhen me karakterin “autentik” të formave të shprehjes popullore simbolike.²

Një togfjalësh tjetër i pranuar për Gadishullin Ballkanik është dhe ai i Jug-Lindjes së Europës si një trup gjeografik ndërmjetës midis Europës dhe Azisë apo të një “kështjelle natyrale të një njësie të madhe

¹ Ibidem

² Paschalis M. Kitromilides, “Mentalitatea Balcanică” istorie, legendă, imaginație”, în rev. “Secolul 20”, 7-9, Bucuresht 1997, f. 77

gjeografike” (Victor Papacostea, 1943), në dy dhjetëvjeçarë u analizua “gjeografia politike” e Ballkanit (Jacques Ancel, 1926). Gadishulli Ballkanik është i mbyllur përmes një zinxhiri malor dhe përmes hapjes detare, me një përzierje etno-gjuhësore që përbëjnë një lidhje social-politike dhe letraro-artistike. Komuniteti ka të përbashkët dhe një short historik me natyrë socio-ekonomike, fetare, politike dhe kulturore. Për këtë “unitet kulturor” ndihmon pa dyshim, vazhdimi deri vonë i “demokracive rurale”¹, përpos Greqisë, janë disa qytetërime të tipit agrar. Kjo shpjegon, në një farë mënyre lindjen e vonshme të borgjezisë ballkanike dhe rezistencën e te zgjatur të feudalizmit, institucionalizimi i vonët i kulturës së shkruar—të gjitha këto ndihmojnë në kristalizimin e nocionit Jug-Lindje. Si një hapësirë me interferenca kulturore e qytetëruese nga Perëndimi dhe nga Lindja Gadishulli Ballkanik përbën një interes të posaçëm në studimin e historisë së mentaliteteve, të letërsisë së krahasuar dhe të filozofisë së kulturës. Ky aliazh lindor-perëndimor lë shenja në mentalitetin, psikologjinë dhe në krijimtarinë artistike të njeriut të kësaj hapësire. Kështu mund të flasim, për strukturën më të vjetër epike-rrëfimin, këtë dëshirë të pashtershme të njeriut ballkanik. Duke u ndodhur diku në mes njeriu ballkanik ka vetëdijen e një ekuilibri të paqëndrueshëm. “Ne, (rumunët sh.y) – shkruan Mircea Eliade, ndodhemi realisht në mes, mes dy kulturash, Perëndimi dhe Lindja, ne mund të ngremë një urë, mund të lehtësojmë komunikimin e vlerave nga Perëndimi dhe Lindja dhe anasjelltas. Dhe kjo jo vetëm se jemi ku jemi në Lindje dhe megjithatë në Perëndim-por me që jemi ndër kulturat e pakta europiane që kemi ruajtur ende të gjalla disa gurra të kulturës popullore dhe arkaike...”²

Togfjalëshat “unitet në diversitet”, “tradita politike bizantine”, “humanizëm i krishterë”, “fryma jug-lindore”, “ballkanizëm letrar”, janë përmbledhje të hetimeve të specializuar në politologji, historinë e së drejtës, bizantologji apo letërsi të krahasuar. Imagjinaria letrare ndihmon në përçapjen krahasimtare, kështu ballkanizmi letrar, ky koncept-imazh, përbën një element thelbësor që vendoset në bazë të përkimeve në këtë hapësirë.

¹ Nicolae Iorga, “Istoria românilor din Peninsula Balcanică (Albania, Macedonia, Epir, Tesalia etc.)” București, 1919. f.3

¹ Ibidem. f.4-5.

² M. Eliade, L’Epreuve du labyrinthe, Entretiens avec Claude-Henri Roquet, F. Belford, Paris, 1978, f. 74

Antitezat dhe konjunkturat lindor-perëndimor janë të përshkuara dhe të shpjeguara me detaje nga brendësia e të ashtuquajtura “kultura të vogla” (Lucian Blaga) duke vërtetuar kështusoj funksionalitetin e parimit *pars pro toto*. Në një konferencë që do të mbajë Costantin Noica në Berlin do të trajtojë problemin e tensioneve të brendshme në kulturat e vogla, botuar në revistën e Fondacioneve Mbretërore, 1943 me titullin *Ç’është e përjetshme dhe ç’është historike në kulturën rumune*. Autori diskuton “tensionin” midis të përjetshmes/ngrirjes në histori duke konkluzionuar se “mbartim në vetvete dhe atë që është e përjetshme dhe atë që mund të jetë historike” Lucian Blaga kishte ofruar dhe ai, në mënyrë intuitive, zgjidhjen, gje gjegjësisht pranimin e “bizantinizmit të shkundur” apo “bizantinizmit dinamik, të kontaminuar me elementet e Rilindjes dhe të barokut”.

Ndërsa në përpjekjet e tij teorike për të paraqitur *horizontin hapësinor të subkoshiencës*, filozofi rumun Lucian Blaga le një dritare të hapur për një hapësirë të tillë të popujve ballkanikë.

Popujt ballkanikë, me intervale të shkurtra ndarëse, kanë jetuar gjithmonë pranë njeri-tjetrit. Nën dominimin maqedonas, romak, bizantin apo turk - këto realitete i kanë imponuar botës ballkanike, pothuaj gjithmonë ritmin e një frymëmarrjeje të njëjtë, thekse të njëjtë shpirtërore, konstitucion tejet të ngjashëm.

Karl Krumbacher shkruan se “ gjithë popujt e Gadishullit Ballkanik me ishujt që ka anash në lindje e në perëndim dhe me një pjesë të madhe të Azisë së Vogël përmbliidhen në njësi kulturore të madhe, fundamentin historik të së cilës e formon Perandoria e dikurshme Bizantine dhe cementin e formon feja ortodokse”¹

Për këtë bashkëjetesë mijëraveçare do të jepnin mendimet e tyre në vepra të ndryshme dhe personalitete të kulturës rumune mes të cilëve A.D. Xenopol, Nicolae Iorga dhe B.P. Hașdeu. Të dhënat e shumta të sjella nga këta autorë kanë sjellë një ndihmesë në dallimin e disa marrëdhënieve të një fqinjësie të afërt, të gjitha na çojnë në konkluzione të rendit shpirtëror.

“Duke bashkëjetuar në një ndërvarësi të ngushtë, në të shumtat e rasteve në të njëjtin sistem ekonomik, administrativ dhe politik, duke praktikuar një shkëmbim të pandërprerë reciprok vlerash materiale dhe shpirtërore, popujt ballkanikë kanë kapur, përpos diferencave specifike,

¹Karl Krumbacher, *Byzantinische Zeitschrift*, 8, 557, shih E. Çabej, “Studime gjuhësore”, Rilindja, Prishtinë, 1975.

karakteret e përbashkëta të një “familje të madhe njerëzore, e ndjeshme në të gjitha manifestimet historike.”¹

The Balkans as a Cultural Space

A possible approach, to sustain “the common Balkan spiritual space” would be the anthropological one, an attempt to redeem the common values and beliefs, as they were exemplified in the behaviours and in the forms of symbolic expressions in the beginning.

“The womb-space, which is going to be hypothetically imagined, might be a window sash, to a certain extent common to an entire group of peoples, for instance the Balkan peoples“
(Lucian Blaga).

Can we speak about a common cultural space in the Balkans? A small geographical zone, made up of peoples who speak apparently so different languages, which are part of different linguistic families. The peoples that share the same geographical zone can they compose a common cultural zone? This short question might raise a simple issue that can have a simple “yes” or “no” as an answer.

The answer might be positive for those used to represent themselves the Balkans through conventional stereotypes, and consequently, it might compensate an alleged Balkan cultural space. The state of disorder and the feeling of untidiness associated to this region of the world-they all differentiate the European south-east from the norms of civilized life in North-Western Europe.

But the answer might be negative as well. How can someone imagine that in a region that, along history, became synonymous to violent secession and confrontation, there might be a common cultural space? It can be defined by the fact that cultural elements are common and are part of a common system of thinking and values.

¹ Cornelia Papacostea – Danielopolu, “Civilizația românească și civilizația balcanică”, Ed. Eminescu, București, 1983, f. 16.

In L. Blaga's work *Mioritza's Space*, the author applies the theories he formulated in anterior studies to the Romanian reality and to the Romanian cultural phenomenon. As G. Calinescu observes, Blaga is "the first who tried to raise an entire philosophical system, with walls and a cupola and to apply this philosophy to the national realities". For the first time, the Romanian style is regarded through the philosophical lens, in the context of a philosophy of culture; for the first time it is integrated within a philosophical view on culture. Blaga speaks of a spatial horizon and of accents of the soul that this horizon can obtain from a human destiny, from a destiny composed of a certain spirit and of a certain blood, of certain ways, of certain sufferings. Blaga speaks about "the spatial horizon of unconsciousness", that, to his mind, is a deeper and a more efficient psycho-spiritual reality than a mere feeling could be. The spatial horizon of unconsciousness can really acquire the role of capital fact for the stylistic structure of a culture or of spirituality, individual or collective, that he calls "the womb-space".

The unconscious spatial horizon is not a simple correspondence of the environment, it is something more: it is the correspondence of a spirit, in this case the horizon of "Mioritza's space" is the correspondence of a spirit having "ups and downs, its ascensions and its fallings into the depth, repeatedly, monotonously and endlessly". In fact, "Mioritza's space", the horizon of a "curly" space, expresses the tribulations of a soul that is lifted with hope and put down with despair, it expresses the waved space with the alternance of landscapes, it expresses the unconscious horizon of a soul permanently searching for accents, for natures of states of mind, of experienced feelings. The "hill-valley" repetition crossing a "doina" is not a simple reflection of the environment; an alternance of states of mind corresponds to it: melancholy is more difficult here, easier there; here the pessimism of unforgiving fate, there the optimism of a possible escape from its fatality (Lucian Blaga, "Despre dor" in: *Trilogia culturii*, Bucharest, 1944, p. 56). Of course, as the Romanian scholar writes in his study, we are interested in the Romanian phenomenon. For the time, we must put aside all neighbours, especially the problem of the extent to which the neighbours had been contaminated with the spirit of our space.

Although the author avoids the possible agreements of this space with the other Balkan peoples, his aim is to sketch a national philosophy. In his attempts to find geography in the spatial horizon of unconsciousness, he needs to extend to Balkan territories. Blaga said:

“The unconscious spatial horizon gave the nostalgia of <<the field>> to the Romanian, wherever he were. In the Middle Ages, this unforgiving nostalgia guided the Wallachian shepherd to the peaks of the Carpathians, from the water of the Danube as far as the Maramures, from here further to Moravia or on the contrary, and so on through all the Yugoslav plains and up to Pannonia, that is to say everywhere within the boundaries of a vast territory, where the landscape used to satisfy the appetite of an unconscious horizon. In the crepuscular centuries, during the long prelude of the ethnical actual formations, when the Romanian had no country, the plane, the holy plane, sanctified by a certain feeling of destiny, became a second country.” (*Ibidem*).

In his theoretical attempt to present the spatial horizon of the unconscious, Blaga leaves an open door for such a space with the Balkan peoples.

With short periods of separation, the Balkan peoples lived more or less always together. Under Macedonian, Roman, Byzantine or Turkish domination, these realities almost always imposed to the Balkan world *the rhythm of unitary respiration*. “La Péninsule Balkanique présente une composition ethnique d’une variété sans pareille en Europe et même dans le reste du monde. Des couches albanaises, aroumaines et slaves qui s’étendent jusque au cœur de la Grèce ; une immigration grecque à travers la Thrace, la Macédoine et l’Epire jusque dans l’Albanie méridionale et le long de toutes les côtes ; des infiltrations bulgares dans les plaines de Valachie et des infiltrations roumaines jusque dans les vallées des Balkans et au centre de la vieille Serbie ; ce ne sont là que quelques-uns des aspects de cette mosaïque de races que l’on rencontre aujourd’hui dans la Péninsule . Dans certaines régions- comme par exemple en Albanie et en Macédoine- on trouve, les uns à côté des autres, des villages slaves, grecs, aroumains, albanais et turcs.” (V. Papacostea, “La péninsule balkanique et le problème des études comparées”, in *Balkanica*, NC MXLIII, Bucharest, 1989, p. 20).

“Lucian Blaga and Mircea Eliade represent two terms of reference not only for the Romanian meditation on culture”, but also for the Balkan one. In his position of literary theoretician, Blaga defines the literary work as a “cosmoid”, bringing forth decisive points of view for the study of metaphor. “The poet and the philosopher build his work on the angular concept of mythical thinking, theoretized in the *Daimonion* volume (1926), to be continued later in the famous *Trilogy of culture* (1935). Beginning with the geo-political position, Blaga underlines the

character of synthesis of the Romanian culture, and, on the other side, its development into recuperating vaults. Unlike the German culture, that always had the taste of the “person” and of the “particular”, the French culture offers itself as a model. If the influence of the French culture considers itself a “model”, the German one, says Blaga, is a catalyser, in the sense that “less the character of a model to imitate and more the character of an appeal to the own nature, to the own ethnic spirit”. Moreover, the blooming moments in the Romanian literature are preceded by the intermittent meetings with the values of the German culture. In other words, the Mediterranean, solar side meets the Nordic, nocturne one, in syntheses like Eminescu’s creation, or later Blaga’s. The two kinds of sensitivity are encountered against the resistant background of a popular sensitivity. Its geometrical place would be the archaic village, considered as an eternal *centrum mundi*, unchanged in history. This generalization of the function of the atemporal village is doubled by the poet’s and the philosopher’s interest for myths, partially explaining its perspective towards the expressionist literature of the time, as a sign of the “elementary” and “anonymous” forces that Blaga found by studying expressionism *sui-generis* in Byzantine and Indian art.

Blaga facilitated the recognition of the vast zone of interest for the popular creation that he demonstrated during his activity. In June 1937, on the occasion of his reception speech to the Academy, making a praise of the Romanian village, he who followed Goethe with the originary phenomenon, was praising “the village-idea”: “Each village feels, in the collective consciousness of his sons, a sort of center of the world, as optically each man places himself in the middle of the world. Only thus we can explain the large horizons of popular creation in poetry, in art, in faith, that feeling that takes part in everything, the precise security of creation, the richness of allusions and of nuances, the implications of infinite resonance and the unitary spontaneity itself”. Blaga will come back to this idea of “model-village”, of “village-idea”, conservatory and impermeable to the modern civilization. Born in a village, Blaga will always consider it a privileged place: “The village is situated in the center of the world and is continued by the myth. The village integrated itself in a cosmic destiny, in a totalitarian way of life, beyond whose horizon there is nothing”. Together with its folklore, the village remains the eternal source of the Romanian activity; this is a conclusion to which Mircea Eliade obeys, spreading his research *to the*

whole European South-East at the same time. I think Blaga isn't wrong, but the source of the Romanian creativity has a more realistic explanation: "La culture folklorique est nourrie de ce que j'ai appelé le christianisme cosmique, c'est-à-dire un christianisme où l'élément dogmatiques se devine à peine". In the same *Journal*, Mircea Eliade observed that "only the peasant of Oriental Europe has kept the cosmic dimension of Christianity" ...The peasants from oriental Europe understood Christianity as a "cosmic liturgy", this conviction being nourished by "the feeling of solidarity with cosmic rhythms." Thus, the cosmic Christianity is "dominated by the nostalgia after a nature sanctified even before the presence of divinity."

This importance of folklore, of myths, of cosmic rhythms, finally of "village idea", of "nostalgia after sanctified nature" is present in all Balkan territories more or less.

A possible approach, to sustain the "common Balkan spiritual space" would be the anthropological one, an attempt to redeem the common values and beliefs, as they were exemplified in the behaviours and in the forms of symbolic expressions in the beginning. Anthropologists and folklore researchers have examined the traditions or the norms of peasant populations in different regions of the Balkans for a long time.

An important example was the research M. E. Durham made at the beginning of the XXth century, whereby there were common traditions unifying tribal Christian and Moslem traditions in Albania, Bosnia and Montenegro. On the other side, there are plenty of ethnographic data regarding Balkan motifs in the decorative popular art, in poetry and popular ballads, as well as a great number of common proverbs. According to these ethnographic testimonies, one can build a plausible argument in favour of a system of values common to all Balkans. The veridicity of empirical evidence and methodological principles shook this common basis, beginning with nationalist pretensions and counter-pretensions related to the "authentic" ethnic character of popular and symbolic forms of expression.

Being totally tied to Europe, from the geographical point of view, but being culturally constituted as something else, the Balkans became the object of several cultural frustrations, political and ideological, representing the summum of all negative traits and the reference point that served the construction of the positive image of the "European" and of the "Occidental".

A part of the above-mentioned region seems to be depicted in one of the most important Byzantine works, Ana Comnena's *Alexiada*. The chronicle of this work contains what the author calls "The Description of the Balkans": "This Haemus is a mountain extending on a large surface, parallelly disposed to Rodope. It starts with the Euxin Pont and taking a certain distance from the waterfalls, it heads to Illyricum; although tied by the Adriatic See, it rises again on the opposite shore, ending in the Hercynic woods. On its both sides there live numerous and rich families, to the north-the Dacians, to the south-the same Thracians and Macedonian". If *Alexiada*, which was recognized and classified by the literary style of lecture as a work similar to Homer's *Iliad*, might raise doubts about the scientific rigour, it seems more than a coincidence the fact that Vasile Parvan, a historian and an archaeologist, is making the following description, similar to the Byzantine writer's: "On all the shore of the left Pont, from Byzance to the Danube's mouths, also inside the continent as far as the Pannonic Danube and the Macedonian Axion there lived Thracians, that is to say from Propontida to Haemus, Odrysic tribes and from Haemus to the Danube, the immortal Gets".

Karl Krumbacher wrote that "all the peoples of the Balkan Peninsula, together with islands spread to the east and to the west and with a great part of Small Asia, can be classified into a great cultural unity, whose historic foundation is constituted by the ancient Byzantine Empire and its cement is the orthodox religion".

Many personalities of Romanian culture, among whom A.D. Xenopol, Nicolae Iorga and B.P. Hasdeu will testify about this millenary cohabitation in their works. Their data, also the researchers' who brought a contribution to clarifying vicinity relations, these all lead to a spiritual conclusion.

"Living in a tight interdependence, most usually in the same economic, administrative and political system, the Balkan peoples acquired, alongside specific differences, the common characters of a <<great human family>>, and sensitive to all historic manifestations".

Translation: Rucsandra Dascalu

MIHAELA ALBU (ROMANIA)

Spații identitare în memorialistica românească: orașul. Utopie și distopie

Pe lângă valoarea de document al unei vieți, al unor trăiri și al unor oameni, memoriile, ca și jurnalele literare se constituie peste timp în valoroase documente ale unor locuri. Fiecare dintre acestea, descrise memorialistic din perspectiva prezentului scriiturii, devine un spațiu aproape mitic, îmbracă o aură legendară cu certă pecete identitară. La granița dintre spațiul imaginat și cel de geografie reală, **orașul** descris de memorialiști cuprinde așadar nu de puține ori caracteristici de utopie. Orașele/ locurile descrise de memorialiști sunt pentru ei embleme simbolice ale unei lumi trecute.

În schimb, atunci când sunt consemnate direct în jurnalul scris zilnic, descrierile de locuri, de oameni și evenimente reclamă o mai mare obiectivitate și nu de puține ori cel care le consemnează se detașează ironic (sau de-a dreptul sarcastic) de realitățile prezentului.

1. Introducere: Literatura memorialistică – depozitară a memoriei subiective

Memoriile și jurnalele, în măsura în care își bazează relatările pe un stil literar, chiar dacă li se refuză de către unele voci integrarea în sfera literaturii, pot constitui un gen specific, raportabil deopotrivă și la sfera artistică, dar și la cea documentară. Din acest punct de vedere a fost remarcat nu o dată caracterul „elastic” al genului, eteroclit am spune noi, permisiv cu alte cuvinte, un gen care pare să acorde autorului libertate deplină.

Sunt cunoscute în literatura universală diferite tipuri de astfel de scrieri, iar diversitatea lor rezidă nu numai în particularitățile stilistice ale unui autor sau ale altuia, dar depind și de epocă, și de locurile descrise de aceștia.

Ne vom rezuma în cele ce urmează la literatura română, iar în cazul său la câteva exemple – alese aproape aleatoriu – care să ne servească în expunerea și analiza temei în discuție.

Dintru început trebuie să remarcăm abundența literaturii memorialistice în România după 1990, aceasta neînsemnând că înainte a fost cu desăvârșire absentă, ci numai rară. Numărul mare de memorii și jurnale tipărite în ultimii douăzeci de ani poate avea dublă referință: pe de o parte este vorba despre libertatea de exprimare – pentru cei ce scriu

în prezent –, dar și libertatea de tipărire a unor opere mai vechi, cele așa numite de „sertar”, care nu puteau apărea necenzurate înainte, ca să nu mai spunem că autorii și-ar fi riscat libertatea dacă le dădeau spre publicare (v. *Jurnalul* lui I.D. Sîrbu sau *memoriile* lui Petre Pandrea, printre altele). La impulsul editurilor de a tipări literatură memorialistică contribuie de bună seamă cererea pieței, cititorul român fiind în prezent avid de informație reală, preferând-o – credem – și din acest punct de vedere literaturii de ficțiune. Ele sunt nu de puține ori încadrate într-o categorie literară, iar dimensiunea artistică le-o conferă portretele, descrierile și uneori chiar pasajele narative sau cele dialogale, multe dintre aceste scrieri constituindu-se în reale surprize după 1990. Cităm un singur exemplu: un nume necunoscut – Gh. Jurjea-Negrilești – care a reușit în anul 2002, cu *Troica amintirilor*, apărută la editura „Cartea Românească”, să-i fie considerată „cartea anului”.

În relatări și însemnări, autorul face apel la memorie, el operând desigur o selecție subiectivă. Vom primi astfel evocările, descrierile sau portretele prin prisma celui care ni le propune, o imagine cât mai aproape de obiectivitatea științifică putând fi realizată din coroborarea mai multor unghiuri (când acestea există).

Dar în măsura în care vom percepe unele opere memorialistice sau diaristice din perspectivă literară, nici nu mai încapă discuția despre obiectivitate și multe astfel de memorii sau jurnale sunt astăzi receptate în concurență cu scrierile ficționale.

2. Orașul românesc - între utopie și distopie

2.1. „Superlativul” memoriei subiective

La granița dintre spațiul imaginat și cel de geografie reală, **orașul** descris de memorialiști cuprinde nu de puține ori caracteristici de utopie. În viziunea lui Virgil Ierunca, scriitorul și jurnalistul român silit de istorie să trăiască și să moară pe pământ străin, „cel mai frumos oraș din lume” era orașul natal, Râmnicu Vâlcea. Acesta devenise pentru exilat spațiul interzis și de aceea nu mai poate surprinde că era investit cu atribute de superlativ absolut. Și Bucureștiul, ca loc de neatins în prezentul scriiturii, pare învăluit într-o aură de frumusețe, devenind „București de vis” (v. Virgil Ierunca, *Trecut-au anii*, Humanitas 2000, p. 42) și trezește în diarist mari tristeți: „Când îmi citează strada Sărindar, biserica Silvestru – am locuit câțiva ani de studenție pe aleea

Procopie Dumitrescu – mi se împăienjenesc ochii de dor” (Idem, p. 74). Mai puțin direct, dar cu o aceeași semnificație, sunt și notațiile altei personalități din exilul francez, Monică Lovinescu, referirile la spații românești sunt permanent inserate printre consemnările despre întâlnirile cu conaționali: „Vorbind cu Mihnea la telefon, aflu dintr-o paranteză că satul de pescari în care se duc scriitorii – Costinești – e de fapt *Mangiapunar-ul* copilăriei mele. Un nume pe care-l uitasem de treizeci de ani! Deodată *mă simt asaltată de Mangalia*¹” (Monica Lovinescu, *Jurnal. 1985-1988*, Humanitas, 2002, p. 48, s.n.).

Multe dintre realitățile insesizabile locuitorului de zi cu zi devin pentru cel îndepărtat referințe unice. Astfel, pentru Virgil Ierunca până și clopotele „altfel băteau în România” (Ierunca, *op. cit.*, p. 83).

Pe o aceeași coordonată a valențelor utopice se situează – pe lângă percepția interdicției – cea temporală. O aură aproape legendară o îmbracă astfel orice loc păstrat în amintire. Cum îndepărtarea în timp poate provoca în mentalul protagonistului elemente de utopie determinate de estomparea evenimentelor neplăcute și supralicitarea celor pozitive, tot așa spațiul poate primi în amintire tușe îngroșate de nostalgie. Orașele/ locurile descrise de memorialiști sunt pentru ei embleme simbolice ale unei lumi trecute. „Pe atunci Bucureștiul era orașul salcânilor”, evocă Cella Delavrancea timpul și locul perioadei copilăriei, natura nedistrusă încă de mâna omului conferind orașului o conotație edenică. „Vegheau copaci bătrâni în fiecare poartă, legănând în aroma lor de primăvară casele joase. Curțile erau mari, grădinile răcoreau sfârșitul zilei”, iar în această confrerie a omului cu natura și timpul avea răbdare, de vreme ce, ne spune memorialista, „sub bolta de viță se prelunga târziu taifasul.”/.../ „Timp lent și prielnic discuțiilor.” Capitala nu depășea stadiul de oraș provincial, dar totul părea tihnit și armonios: „mahalalele se cunoșteau între ele”, „dragostea se învârtea în ritmul valsului” /.../ „Capitala României păstra în toată pulsația sa de inteligență cercetătoare o bunăvoință și o sociabilitate de oraș provincial, cu strigătele oltenilor, purtând în pas de buiestru, coșurile pline cu legume și fructe” (Cella Delavrancea, *Dintr-un secol de viață*, ed. Eminescu, 1988, p. 7).

¹ În *La apa Vavilonului* va mărturisi însă direct: „Împreună cu Fălticeni și Crușeț, dar cu o încărcătură simbolică și mai mare, Mangalia era pentru mine un centru al lumii, ținând, în copilărie, loc de Paradis” (*La apa Vavilonului*, ed. Humanitas, 2008, p. 62).

Mai departe, într-un capitol intitulat direct „Bucureștii de altădată”, memorialista pune față în față timpul amintirii cu cel prezent și, pe lângă nostalgia „corului de mirese” ale salcâmlor primăvara, descrierea trece spre realism: „Parcuri bine întreținute nu existau, afară de șoseaua Kiseleff, cu aleea ei unică. Mai departe se întindea câmpul în dezordinea obișnuită locurilor părăginite: gropi, bălării, câte un pom orfan, cutii de conserve golite, pisici moarte și mirosul de putregai al bălților” (Idem, p. 87).

2.2. Rememorarea (cu intenție) obiectivă

Chiar dacă făceam referire mai sus la caracterul subiectiv al memorialisticii, nu de puține ori autorul va lua obiectivitatea drept o condiție asumată – direct sau indirect exprimată. Desigur, intenția se materializează în grade diferite. Cert este însă că, nu de puține ori, aceste scrieri cu tentă realistă pot servi drept documentare de reală valoare pentru urmași.

Unii dintre memorialiști au fost istorici sau au trăit și participat direct la viața politică a țării, făurind ei înșiși istoria.

Un exemplu – Constantin C. Giurescu, care și-a consemnat experiența de viață trăită pe fundalul unui timp și al unor spații de la început de secol 20, acestea din urmă trecute poate altfel în uitare. Formația de istoric se întrevede la fiecare pagină, autorul așternând pe hârtie detalii semnificative despre evenimentele, oamenii și locurile din viața sa. „Împrejurările m-au făcut să cunosc multă lume și de tot felul, de la țărani și păstorii satelor până la miniștri, prim-miniștri și capete încoronate. Am venit în contact direct cu 18 (optsprezece) prim-miniștri, începând cu Ionel Brătianu, general Artur Văitoianu, doctor Constantin Angelescu, Gheorghe Tătărăscu și Armand Călinescu și terminând cu Octavian Goga, patriarhul Miron Cristea, Constantin Argetoianu /.../ Pe unii dintre ei i-am cunoscut nu numai în ipostaze oficiale, dar și în afara acestora, oameni ca atâția alții, cu speranțele, durerile și îndoielile lor” (Constantin C. Giurescu, *Amintiri 1*, ed. Sport-Turism, 1976, pp. 5-6). Toată această galerie de portrete este prezentată, desigur, pe fundalul istoric, dar și pe cel al spațiului de acțiune, Bucureștiul fiind, în principal, orașul în care au trăit și memorialistul, ca și mare parte dintre cei prezentați.

Deși nu a fost istoric, ci participant activ la istoria unei anumite perioade a țării, Constantin Argetoianu a lăsat memorii de mare valoare documentară, dar și literară. *Pentru cei de mâine. Amintiri din vremea celor de ieri* și-a intitulat autorul amintirile scrise la maturitate, cu intenția declarată de a lăsa documente urmașilor despre o lume trecută și care nu trebuie dată uitării de vreme ce este o verigă a devenirii noastre ca stat și națiune. Astfel, evenimentele la care a fost martor sau la care, prin funcțiile sale politice, a participat devin momente de referință pentru cunoașterea istoriei. La acestea se adaugă o galerie impresionantă de personaje reale, unele de notorietate, altele mai puțin cunoscute. Cercul larg de rude și cunoscuți îi prilejuiește memorialistului să creioneze figuri memorabile, iar prin toate acestea, puse împreună, să alcătuiască portretul unei lumi pe care altfel o cunoșteam prea puțin, o lume – la început –, „domoală și patriarhală” (*op. cit.*, p. 41).

Astfel, pe lângă figuri creionate cu un talent desăvârșit, pe lângă evocarea multor evenimente la care a fost martor, cartea lui Argetoianu devine și o sursă documentară privind istoria, topografia, arhitectura, viața mondenă, dar și cea culturală a unor orașe – așa cum le-a cunoscut sau cum i-au fost descrise de părinți. Din episoade disparate, aceste „amintiri” sunt surse inestimabile pentru cei de astăzi. Printre orașele românești descrise, alegem să exemplificăm cu Craiova și Turnu Severin.

Astfel, despre Turnu Severin aflăm că în 1878 „era încă un oraș nou-nouț, din vremea lui Kisselef și toată mișcarea județului era încă împărțită între noua așezare și vechiul târg al *Cerneșilor* ce nu decăzuse încă. Pictorul italian Preziosi, în albumul călătoriei sale din 1869, dă chiar o mult mai mare atenție *Cerneșilor* decât Severinului. Severinul nu fusese încă ilustrat prin *activitatea* lui Ilariu Izvoranu și nu era nici Mecca averescanilor, nici scena isprăvilor lui Richard Franasovici. Fusese întemeiat printr-un *ofis* al generalului Kisselef din 1832, prin care se alocase o sumă pentru construirea unei carantine, unei pușcării și unei biserici. Banii au fost însă irosiți și, trimițându-se o anchetă de la București, s-au înregistrat declarațiile logofătului Gheorghe care destăinuia că banii fuseseră mâncați de Pană Gărdăreanu care, în loc de biserică, de pușcărie și de carantină, construise o cârciumă la drumul mare și tocuse banii care prisosiseră. Severinul a fost în realitate întemeiat ceva mai târziu, după planurile arhitectului francez Xavier de Villacros, pe moșia Bălașei Fratoștițeanu și a fratelui ei Iancu

Severineanu. La ieșirea din Severin spre Craiova, la colț cu șoseaua care merge spre Cerneți se află încă o moară, ultim vestigiu al proprietății Bălașei Fratoștițeanu” (*op. cit.*, pp. 31-32).

Despre Craiova, orașul natal al memorialistului, ne spune că între perioada copilăriei și cea a prezentului scrierii „și-a schimbat cu totul nu numai aspectul, dar și sufletul” (*op. cit.*, p. 35). Înainte, chiar dacă se afla din punct de vedere al modernizării încă în faza de început și chiar dacă „numai ulițele din Centrul Craiovei erau pavate cu bolovani mari de râu și scursorile apelor se făceau pe mijlocul străzilor, aduse în formă de albie”, „ulițele erau numai șoseluite, pline de hopuri” și „pe vreme de ploaie, când trecea o trăsură, mocirla era zvârlită până pe pereții caselor, iar vara pe secetă, lumea trăia într-un nor de praf”, iar „în afară de casele boierești și de câteva case de negustori înstăriți, nu era niciun edificiu însemnat, lăsând bisericile la o parte” și „numai Liceul avea localul său propriu, o casă cu un cat peste un parter mâncat de umezeală”, Teatrul, „clădit de Teodorini, deși simpatic ca arhitectură internă, era mic, fără aparență și avea pe dinafară aspectul unui grajd” (p. 35), totuși „viața socială era dintre cele mai animate”.

În Craiova trăiau vechi și importante familii boierești cu mare apetență către cultură. Aici, povestește memorialistul, a ființat chiar un cenaclu literar condus de un italian, profesor de pian, Romeo Ratti, nepot de papă, cenaclu frecventat și de mama lui Argetoianu, precum și de alte tinere de familie bună.

În schimb, Craiova din prezentul scrierii memoriilor (1930), nu are relatări tocmai favorabile. Ironia (cu accente de sarcasm) referitoare la distanța dintre aparență și esență, dintre pretenție și realitate se îngemănează în afirmații, din nou, cu rememorarea în termeni nostalgici a vechii lumi apuse:

„Craiova are și azi pretenția de a fi un centru, de a fi un focar cultural. Se poate să fie așa; sutele de vibrioni profesioniști ce mișună în bulionul de cultură al atâtor școli – înmulțite în ultimele decenii fără socoteală – poate că dau unora iluzia unei vieți intelectuale. În tot cazul, această viață e de ordin artificial. Până în anii 1870, cu mult mai puține școli și societăți sau reviste culturale, Craiova a fost un centru real, o capitală de regiune – capitala Olteniei (p. 36).

Alte orașe despre care aflăm amănunte interesante sunt Focșani și, bineînțeles, București. Și în cazul acestora, ca și mai înainte, niciunul

nu este prezentat însă fără a insera și figuri ale unor locuitori care le-au dat personalitate sau care le-au influențat istoria, precum și numeroase date asupra administrării lor.

În amintirile lui Jurjea-Negrilești descrierea locurilor în care a trăit sau prin care a trecut devine prilej mai mult pentru descrierea oamenilor cu care autorul-narator s-a intersectat în viață. Interesul se focalizează pe evenimente și pe reacțiile protagoniștilor acestor evenimente. Detaliile descriptive, itinerariile traversate sunt de regulă succinte. Cu un Fiat „nou-nouț de 12 cai putere” care avusese prețul de „12.500 lei, adică 4 kg. de aur”, devenind „un instrument de prestigiu”, consulul rus de la Galați, bunicul memorialistului, făcea plimbări zilnice pe „strada Domnească până la statuia lui Costache Negri și înapoi, până la Grădina Publică”. Informațiile privind topografia centrului orașului se întregesc apoi cu unele legate de obiceiurile protipendadei: „Plimbarea putea fi repetată de trei ori, nu mai mult! Toată lumea știa asta.../.../ După o singură raită de paradă, am văzut și am fost văzuți de toată protipendada Galațiului: vreo douăzeci de automobile și cam tot atâtea echipaje particulare” (Gh. Jurjea-Negrilești, *Troica amintirilor. Sub patru regi*, ed. Cartea Românească, 2001, p. 37). Referirile descriptive la alte orașe, cum ar fi Constanța, Sinaia, Mangalia ș.a. sunt de asemenea foarte succinte. Excepție face Bucureștiul, iar din capitală memorialistul surprinde locuri de care sunt legate evenimente mai mult sau mai puțin personale.

Despre Bucureștiul anilor 1900 aflăm, de exemplu, că avea fortificații care, „după cum se știa din manualele școlare, erau printre cele mai moderne din Europa” (p. 377).

O relatare mai amănunțită o aflăm despre restaurantul „Floarea Soarelui”, distrus de bombardamentul din 1942. Descrierea clădirii este legată de istoria construirii ei:

„Prin 1942, puțin înainte sau după Stalingrad, cetățenii Bucureștiului au văzut cum în plin centru se ridică o clădire destul de ciudată. Toată din bârne de brad frumos încheiate, construcția evoca un pavilion tirolez, dar aducea și a izbă rusească. Mă rog, așa cum era plasat, acel restaurant al Florii Soarelui – că despre el e vorba – se potrivea ca nuca în perete. Avea spatele proptit în calcanul hotelului Athenee Palace, iar împrejur străjuiau numai blocuri moderne. Cui întrebă despre ce e vorba, i se răspundea răstit că va vedea la timp. De fapt, era rezultatul unui mare scandal” (Idem, p. 328).

Amănunte de interes pentru locuitorii de astăzi despre diversele construcții din București întâlnim frecvent în paginile acestor „amintiri”. Un exemplu este cea cu care se deschide capitolul intitulat „Pasajul”:

„Cam spre sfârșitul secolului al XIX-lea, niște arhitecți au proiectat un pasaj care să lege Banca Națională de Calea Victoriei. A fost prevăzut cu multe coloane, cariatide și alte bibiluri, care să amintească de Viena, Odessa sau chiar Paris. Era acoperit cu sticlă, așa că damele care făceau trotuarul pe Regală veneau aici când ploua.” (*Idem*, p. 393).

În legătură cu figuri importante – politice sau culturale – aflăm detalii care le întregesc personalitatea, chiar dacă punctul de vedere este și unul subiectiv. O exemplificare specială ar fi capitolul „Hanul cu tei” din *Troica amintirilor*, adevărate pagini narative, în care protagoniști sunt scriitorul Ion Vinea, ziaristul Pamfil Șeicaru și scriitorul (politician liberal) Mihail Fărcășanu.

2.3 Distopia prezentului

Ca specie a a literaturii memorialistice, jurnalul, însemnările zilnice făcute, cum se spune „la cald”, pot fi considerate și surse de mai mare încredere documentară. De multe ori cele relatate sunt văzute printr-un fel de lentilă care mărește mai ales umbrele, defectele.

Un exemplu dintre cele mai elocvente în literatura noastră este ceea ce I. D. Sîrbu găsisse nimerit să intituleze *Jurnalul unui jurnalist fără jurnal*. Ca și romanele apărute postum, ca și corespondența sa, literatura de sertar a lui I.D. Sîrbu a constituit o adevărată revelație după 1990. Și în consemnările din Jurnal, ca și în scrisorile către Ion Negoitescu, Virgil Nemoianu ori Mariana Șora, scriitorul este un martor al absurdului, absurd despre care, comentându-i însemnările amare, un contemporan (și vremelnic concitadin), scriitorul Marin Sorescu, caracteriza vremurile în care „absurdul cu pâinea ne-a fost ani de zile singura sursă de calorii” (v. Postfața la *Jurnalul unui jurnalist*, ed. Scrisul Românesc”, Craiova, 1996, p. 344). Nu de puține ori, acest absurd – prezentat în registru ironic, dar cel mai adesea într-unul tragic – devine o emblemă a orașului în care i se stabilise domiciliu „obligator”. Astfel, Craiova va purta permanent un supranume – „Isarlâk”. Din succesiunea însemnărilor desprindem din loc în loc referiri – în termeni pe palierele ironiei duse până la sarcasm – la orașul

„bizar”, populat de „lichelele patriotice” (vol. I, p. 13), la „capitala ciocoismului eroic și revoluționar” (vol. II, p. 157), acel oraș văzut ca „cea mai cumplită și cea mai absurdă” pușcărie, din care „evadarea e imposibilă” (vol. II, p. 124). Acest „sat universitar”, cum este numit peiorativ, este chiar mai mult decât atât pentru membrul fondator al Cercului Literar de la Sibiu, pentru cel care fusese cândva asistentul profesorului Liviu Rusu la Catedra de estetică și critică literară a universității clujene. Orașul este „o broscărie de lucrături și patimi fără sfârșit și fără leac” (vol. II, p. 28).

Pe lângă oameni, nici clădirile orașului, blocurile (cele construite în prezentul scriitorii) nu sunt cruțate de dezaprobarea diaristului de vreme ce toate reprezintă „încazarmări calculate”, „peșteră la etaj” și, așa cum ne spune că îi explică soției, „nu orice casă e *acasă*” (vol. II, p. 205). Mai mult. Chiar una dintre străzile principale ale orașului, construită din temelii după cutremurul din 1977, Calea Unirii, îi pare derizorie, ca „un decor de teatru pentru o nuntă a unui Figaro balcanic, în uniformă și înarmat. *Stilul Beirut*, îmi spune un juvete vesel, dar deștept, arătându-mi balcoanele care sunt ideale cuiburi de mitraliere.”

Prin contrast, Clujul tinereții va fi permanent în amintire și numit „Clujul *meu*”. Tot ca un exilat, dar în propria țară, spațiul idilizat – și interzis acum – va fi cel în care-și petrecuse studenția și primii ani de după ea. Clujul, supranumit Genopolis în proză, va căpăta în viziunea celui îndepărtat dimensiuni aproape utopice. Acesta face parte parcă din altă lume (și temporal, desigur, dar și prin dimensiunea umană). Acolo, parcă și numele de intelectuali enumerate dau o dimensiune culturală înaltă locului, iar posesivul pe care-l alătură numelui orașului evidențiază apartenența declarată a memorialistului la acest spațiu, la acel timp și mai ales la această lume pierdută: „În Clujul *meu* trăiau: Bлага, D.D. Roșca, Liviu Rusu, Ghibu, Speranția, N. Mărgineanu, Bezdechi, Naum, Silviu Dragomir, Lupaș, Hațieganu, Borza și mulți alții” (vol. II, p. 19, s.n.). Mai departe, „Transilvania *mea*” extinde caracteristicile, aureolate de nostalgie, la întreaga regiune aparținătoare la *Mittel-Europa*, pusă în contrast cu zona în care e obligat să trăiască și în care nu se regăsește, zonă „rămasă tributară spiritului bizantin, fanariot, balcanic” (Idem, p. 149).

Concluzii

Din cele câteva exemple, luate aproape la întâmplare, se poate desprinde ideea că, pe lângă valoarea de document al unei vieți, al unor trăiri și al unor oameni, memoriile, ca și jurnalele literare se constituie peste timp în valoroase documente ale unor locuri. Fiecare dintre acestea, descrise memorialistic din perspectiva prezentului scriiturii, devine un spațiu aproape mitic, îmbracă o aură legendară cu certă pecete identitară. În schimb, atunci când sunt consemnate direct în jurnalul scris zilnic, descrierile de locuri, de oameni și evenimente reclamă o mai mare obiectivitate și nu de puține ori cel care le consemnează se detașează ironic (sau de-a dreptul sarcastic) de realitățile prezentului.

Identifying Places in the Romanian Memoirism - the City. Utopia and Dystopia

Besides the documentary value of one's life, of one's experiences and feelings, and of some people, the memoirs, as well as the literary diaries, become, in time, valuable documents for certain places. Each of these places, described from the perspective of the present of the writing, becomes an almost mythical space, and obtains a legendary aura bearing a clear identifying stamp. At the border between the imaginary space and the real geographical one, the city the author describes often comprises, therefore, utopian features. The described cities/ places represent, for the authors, symbolic emblems of a past world.

Nevertheless, when presented directly, in a daily diary, the descriptions of places, people, and events require an ampler objectivity and, quite often, the author ironically (or even sarcastically) detaches himself from the reality of the present time.

1. Introduction: The memoirist literature – a subjective memory keeper

The memoirs and diaries as literature, even if some critics deny their literary quality, can represent a specific genre, includable both in the artistic and in the documentary area. From this point of view, the “elastic” feature of this genre has been noticed. We would call it heteroclitite or, in other words, permissive – a genre that seems to offer the author a total liberty of expression.

Several types of such writings have been ascertained in the world literature, and their diversity lays not only in the authors’ stylistic particularities, but it also depends on the epochs and places they describe.

We will refer only to the Romanian literature using just a few examples – chosen almost randomly – to serve us in presenting and analyzing the theme we propose.

We will notice first the abundance of the memoirist literature in Romania after 1990; this does not mean that it was totally absent before, it was only rare. The great number of memoirs and diaries published in the last twenty years could have two explanations: on the one hand, we can mention the liberty of expression - for those who write nowadays – but also the liberty of publishing older works, the so-called “drawer kept” works, which could not be published without censorship, not to mention that the authors could risk their freedom if they had them

published (such as I. D. Sirbu's *Diary* and Petre Pandrea's *memoirs*). The publishing houses' impulse to publish this type of literature is, of course, caused by the market request as long as the Romanian readers are, at present, more interested in real information than in fiction. This type of works are often included in a literary category, and their literary dimension means portraits, descriptions, and sometimes even narrative fragments or dialogues – many writings have represented real surprises after 1990. We will give only one example: an unknown name – Gh. Jurjea-Negrilesti – whose book, *Troica amintirilor (The Memories Troika)*, published by “Cartea Romaneasca” Publishing House, was considered “the book of the year” in 2002.

In his stories and notes, the author uses his memory making of course a subjective selection. We perceive therefore the evocations, descriptions and portraits through the author's view, and the scientific objectivity is possible by the corroboration of several angles (when they exist). Nevertheless, if judged as literary works, the memoirs or diaries no longer imply objectivity and many of them are considered fictional literature.

2. The Romanian town – between utopia and dystopia

2.1 The subjective memory's “superlative”

At the border between the imaginary space and the geographic one, **the town**, as described by the memoirists, often comprises utopian features. In Virgil Ierunca's view - the writer and journalist forced by history to live and die abroad - “the most beautiful town in the world” was his native town, Ramnicu-Valcea. For the exiled, it had become the forbidden land, and thus it is not surprising that it was appreciated in the absolute superlative. Bucharest also - an untouchable place in the present time of the writing - seems to be covered by a halo of beauty, and becomes “a dream Bucharest” (Virgil Ierunca, *Trecut-au anii (Years Have Passed)*, Humanitas Publishing House, 2000, p. 42), rendering the memoirist very sad: “When they cite the Sarindar street, the Silvestru church – I lived as a student in the Pricopie Dumitrescu alley – my eyes blur with homesickness” (Idem, p.74). Less direct, yet bearing the same significance, are the notes of another personality exiled in France, Monica Lovinescu, as her references to Romanian places are permanently inserted in the presentations of her meetings with

conational people: "Talking with Mihnea on the phone, I have learned that the fishermen village where the writers would go – Costinesti – is in fact my childhood's *Mangiapunar*. A name that I had forgotten for thirty years! Suddenly, *I feel invaded by Mangalia*"¹. (Monica Lovinescu, *Jurnal*. 1985-1988, Humanitas Publishing House, 2002, p. 48).

Many of the things unnoticed by the permanent inhabitant, become unique references for the one who left. Thus, for Virgil Ierunca, even the bells "would toll differently in Romania". (Ierunca, p. 83).

On the same level of utopian valences there is, besides the perception of the interdiction, the temporal one. An almost legendary aura dresses thus any place the memory keeps. As the distance in time can bring utopian elements caused by the fading of the unpleasant events and the enhancement of the positive ones in the protagonist's mind, the place can be remembered in touches thickened with nostalgia. The towns/ places described are, for the memoirists, symbolic emblems of a past world. "Back then Bucharest was the city of locust trees" - Cella Delavrancea evokes the time and place of her childhood, the nature undestroyed by man conferring an Eden-like connotation on the city. "The old trees were guarding by every gate, swinging the low houses in their vernal fragrance. The yards were large, the gardens would bring coolness to the end of the day." And, in this brotherhood of man and nature, time itself was patient, as long as, says the memoirist, "under the vine canopy, the talking prolonged." /.../ "Time was slow and favorable to talking." The capital city was like a provincial town and everything was calm and harmonious: "the inhabitants of the outskirts knew one another", "love was swirling in the rhythm of the waltz" /.../ "In all its inquisitive pulsating intelligence, the capital of Romania would keep the kindness and sociability of a provincial town, with the cries of the Oltenians who carried their baskets of vegetable and fruits in an ambling pace" (Cella Delavrancea, *Dintr-un secol de viață (From a Century Life)*, Eminescu Publishing House, 1988, p.7).

In the chapter "The Bucharest of old times", the memoirist confronts the time of the memory and the present time, and, besides the nostalgia "of the fragrances chorus" of the locust trees in springtime, the

¹ Yet, in *La apa Vavilonului (By the Vavilon River)* the confession is direct: "Together with Falticeni and Cruset, more symbolic yet, Mangalia was for me a centre of the world representing the Eden of my childhood. (*La apa Vavilonului*, Humanitas Publishing House, 2008, p. 62)

description becomes realistic:" There were no well kept parks excepting the Kiseleff road and its unique alley. Farther it was the plain with the usual mess in the deserted places: holes, weeds, some orphan tree, empty cans, dead cats and the rot marshy smell." (Idem, p.87)

2.2. The (intended) objective remembrance

Even if we mentioned above the subjective feature of the memoirs, the author often considers objectivity to be a condition directly or indirectly expressed. Of course, the intention is materialized in different degrees. It is certain that these realistic writings can serve as valuable documentaries for the descendants.

Some memoirists were historians or lived and participated directly in the political life making the history themselves.

An example is Constantin C. Giurescu who wrote about his life experience on the background of the time and space of the beginning of the 20th century which could have been forgotten otherwise. His historian training can be noticed at every page as the author gives significant details about events, places, and people in his life. "The circumstances made me know many and different people, from peasants and shepherds to ministers, prime-ministers and monarchs. I have met 18 (eighteen) prime-ministers, starting with Ionel Bratianu, General Artur Vaitoianu, Dr. Constantin Angelescu, Gheorghe Tatarascu and Armand Calinescu and finally Octavian Goga, the patriarch Miron Cristea, Constantin Argetoianu /.../ I met some of them not only in official circumstances, but also as common people with their hopes, sufferings and doubts" (Constantin C. Giurescu, *Memorii (Memories) I*, Sport-Turism Publishing House, 1976, pp. 5-6). This entire portrait gallery is presented of course on its historical background but also on the spatial one, as Bucharest is, in the first place, the city where the memoirist, as well as most of those he presented, lived.

Although Constantin Argetoianu was not a historian but an active participant in our country's history during a certain period of time, he left valuable documentary and literary memories. *Pentru cei de mâine. Amintiri din vremea celor de ieri (To Those of Tomorrow. Memories from the Time of Those of Yesterday)* was the author's title for his writings of old age with the stated intention of leaving them as documents to his descendants about a past world which must not be forgotten as long as it is a link to our becoming a state and a nation.

Thus, the events he witnessed or participated within, due to his political positions, represent moments of reference in learning the history. This adds to an impressive gallery of real characters, some of them notorious, others less known. The big circle of relatives and acquaintances enables the memoirist to sketch memorable characters and to create through them the portrait of a world little known otherwise which – in the beginning – was “slow and patriarchal” (p. 41).

Thus, besides the characters shaped with an exquisite talent, besides evoking the many events he witnessed, Argetoianu’s book becomes a documentary source of history, topography, architecture, the fashionable and also the cultural life of different towns – as he knew them or as they were described to him by his parents. These “memories” of disparate episodes are inestimable sources for us. From the towns described, we choose to exemplify Craiova and Turnu-Severin.

Thus, we learn that, in 1878, Turnu Severin “was still a brand new town, from Kisselef time, and all the county’s movement was shared between the new settlement and the old place of *Cerneti* which had not declined yet. In the album of his travel of 1869, the Italian painter Preziosi is more interested in Cerneti than in Severin. Severin was not yet illustrated by Ilariu Izvoranu’s *activity*, neither was it the Averescani’s Mecca, nor the scene of Richard Frasnovici’s feats. It had been founded through an *act* of General Kisselef, in 1832, when a sum of money was destined to the building of a quarantine station, a prison and a church. Yet, the money was instead wasted and an investigation was sent from Bucharest – the registered statements of chancellor Gheorghe unveiled that the money had been taken by Pana Gardareanu who had built a pub instead of the quarantine, church and prison and had spent the rest of the money. The town of Severin was in fact founded later and planned by the French architect Xavier de Villacros on Balasa Fratostiteanu and her brother Iancu Severineanu’s property. On the road from Severin to Craiova, at the crossroads to Cerneti, there still exist a mill which is a last vestige of Balasa Fratostiteanu’s property.” (p. 31-32)

About Craiova the memoirist says that, between the time of his childhood and the present of his writing, his native town “changed totally not only its image, but also its soul (p. 35). Before that, even if it was at the beginning of its modernization, and even if “only the paths in the centre of Craiova were river rock paved and the waters ran in the

middle of the streets built as river beds”, “the paths were full of holes” and “the mud was splashed on the walls of the houses by the carriages when it was rainy, while, in summer, people would live in a cloud of dust”, and “besides the boyars, and some rich merchants’ houses, there was no important edifice, apart from the churches”, and only “the high school had its own building – with one storey and a ground floor rotten with mustiness”; the Theatre, “built by Teodorini, although nice in its interior architecture, was small, dull and similar to a stable in its exterior, yet, “the social life was very animated.” (p. 35)

Some old and important boyar families, very interested in culture, were living in Craiova. There was even a literary circle here, which was run by an Italian piano teacher, Romeo Ratti, a Pope nephew, and Argetoianu’s mother would attend this circle, the same as other young noble women.

On the contrary, the mentions about the Craiova of the present of the writing (1930) are not very pleasant. The irony (almost sarcasm) in the statements about the distance between appearance and essence, between pretension and reality, meet again the nostalgic remembrance of older times: “Even today, Craiova pretends to be a cultural centre. It might be so; the hundreds of professional vibrations in the cultural soup of so many schools – irrationally increased in number lately – may give the illusion of an intellectual life to some. Anyway, this life is artificial. Until the 1870’ Craiova, although having much lesser schools and cultural associations and magazines, was a real centre, a regional capital – the capital of Oltenia. (p. 36)

We learn interesting details also about other cities such as Focsani and, of course, Bucharest. They are presented, like before, by inserting mentions about their inhabitants who gave them personality or influenced their history, as well as a lot of information about their administration.

Jurjea-Negrilesti’s memories rather represent an opportunity to describe people the author met than places he lived in or visited. His interest is focused on events and on the reactions of the participants to those events. The descriptive details or the itineraries are usually succinct. The Russian Counsellor in Galati, the memoirist’s grandfather, used to drive daily “a brand new Fiat 12 HP” as “a prestige means”, that

cost “12, 500 Lei, namely 4 kg gold”, “along the Domneasca street, to the statue of Costache Negri and back, to the Public Gardens”. The information about the topography of the town centre is then followed by the information on the habits of the nobility: “The drive could be repeated three times, no more! Everybody knew that. /.../ After only one parade round, we saw and were seen by all the nobility in Galati: about twenty cars and a similar number of private carriages.” (Gh. Jurjea-Negrilesti, *Troica amintirilor. Sub patru regi (The Memories Troika. Under Four Kings)*, Cartea Romaneasca Publishing House, 2001, p. 37). The descriptive references to other towns, such as Constanta, Sinaia, Mangalia, etc, are also very succinct. Bucharest is an exception, and the memoirist talks about places that are linked to more or less personal events.

For instance, we learn that the fortifications of Bucharest in the 1900's, “as stated in the school text books, were among the most modern in Europe.” (p.377)

A description of the “Sunflower” restaurant, destroyed in the 1942 bombardment, presents in detail the history of its building:

Around 1942, little before or after Stalingrad, the inhabitants of Bucharest saw how a rather strange building was raised right in the centre. Built of fir beams beautifully fixed, the construction evoked a Tyrolese pavilion but looked also like a Russian hut. Anyway, as it stood, that Sunflower restaurant was placed neither here nor there, at the back of the Athenee Palace Hotel, and surrounded by modern blocks all around. If someone asked what it was, the rough answer was that everybody would see in proper time. In fact, it was the result of a major scandal. (Idem, p.328)

There are, in these “memoirs”, many details – of interest for the inhabitants of today – about different buildings in Bucharest. One of them for instance is that one that opens the chapter “Passage”:

Around the end of the 19th century some architects designed a passage between the National Bank and the Victoria's Road. There were, in the design, many columns, Caryatids and other decorations meant to evoke Vienna, Odessa or even Paris. It was covered with glass, so, the easy women on the Regala Street would go there when it was raining. (Idem, p. 393)

Regarding some important political or cultural personalities, we learn details about their personality, even if the point of view includes

also subjectivity. A special example could be “The Linden Trees Inn” in *The Memories Troika*, a real narrative passage, whose protagonists are the writer Ion Vinea, the journalist Pamfil Seicaru and the liberal politician Mihai Farcasanu.

2.3. The dystopia of the present

As a species of the memoirist literature, the diary, namely the daily notes taken, as it were, “on the spot”, can be considered also very credible documentary sources. The facts are often presented as if seen through a magnifying lens that enlarges especially the shadows, the defects.

One of the most eloquent examples in our literature is I. D. Sirbu’s title of *Jurnalul unui journalist fara jurnal (The Diary of a Diarist without a Diary)*. The same as his posthumous novels, the same as his correspondence, I. D. Sirbu’s drawer-kept literature has represented quite a revelation after 1990. In his notes in the Diary, the same as in his letters to Ion Negoitescu, Virgil Nemoianu or Mariana Sora, the writer is a witness of the absurd that his contemporary (and temporarily his townsman), the writer Marin Sorescu, commenting his bitter notes, characterized as the time in which “the absurd and bread were, for long years, our only source of calories” (Afterword, *Jurnalul unui journalist ...*, Scrisul Romanesc Publishing House, Craiova, 1996, p. 344). Quite often, this absurd – presented ironically and often tragically – becomes an emblem of the town that had been his “compulsory” domicile. Thus, Craiova is always named also “Hisarlik”. There is, from time to time, a sequence of ironic to sarcastic references to the “bizarre” town populated with “patriotic shabby fellows” (vol. I, p. 13), or to “the capital of the heroic and revolutionary upstarts” (vol. II, p. 157); the town is seen as “the most terrible and most absurd” prison from where it was impossible to escape (vol. II, p. 124). This “university village” (as he pejoratively named it) is even more than that, for the founding member of the Literary Circle in Sibiu, for the former Prof. Liviu Rusu’s assistant at the Aesthetics and Literary Criticism Department of the University of Cluj. The town is “a sink of endless and incurable machinations and passions” (vol. II, p. 28).

Not only the people, but also the buildings of the town, the blocks (built during the writer’s time) are deprecated by the diarist as long as all they represent “calculated barracks”, “a storied cave” and - as he

says he explained to his wife - “not any house is *at home*” (vol. II, p. 205). Moreover, one of the main streets of the town, totally rebuilt after the earthquake of 1977, Unirii road, seems derisory to him, like a “theatre set of a Balkan Figaro in uniform and armed. *The Beirut style*, tells me a cheerful and smart Oltenian, pointing to the balconies that are ideal for machine guns.”

By contrast, the Cluj of his youth is always kept in his memory and called “*my Cluj*”. Similar to an exile, but in his own country, the idealized – and forbidden – area is that of his student life where he also spent a few years after graduation. Cluj, called Genopolis in his prose, becomes almost utopian for the distant one. It seems to belong to another world (both in time and in what regards the people there). Even the names of the intellectuals there seem to confer a cultural dimension to that space, and the possessive attached to the name of the town underlines the memoirist’s affiliation to that space, that time, and especially that lost world: “In *my Cluj*, there lived: Blaga, D. D. Rosca, Liviu Rusu, Ghibu, Sperantia, N. Margineanu, Bezdechi, Naum, Silviu Dragomir, Lupas, Hatieganu, Borza and many others (vol. II, p. 9). Further on, “*my Transilvania*” extends the nostalgic features to the whole region, part of the *Mittel-Europa*, as contrasted with the area where he was forced to live and where he never could adapt, an area “left under the influence of the byzantine, Phanariote, Balkan spirit (Idem, p. 149).

Conclusions

From the few examples, taken almost randomly, one can draw the idea that, besides the documentary value of one’s life, of one’s experiences and feelings, and of some people, the memoirs, as well as the literary diaries, become, in time, valuable documents for certain places. Each of these spaces, described from the perspective of the present of the writing, becomes an almost mythical space, and obtains a legendary aura bearing a clear identifying stamp. Nevertheless, when presented directly, in a daily diary, the descriptions of places, people, and events require an ampler objectivity and, quite often, the author ironically (or even sarcastically) detaches himself from the reality of the present time.

(Translation: Iolanda Manescu)

MARIA ALEXE (ROMANIA)

Nastratin Hogeă – O imagine balcanică a înțeleptului rătăcitor

În literatura medievală a Occidentului există un personaj ce își impresionează cititorii prin tristețea sa dar și prin simțul umorului: Înțeleptul rătăcitor. Acestuia îi corespunde în literatura balcanică, supraviețuind până în perioada contemporană, binecunoscutul Nastratin Hogeă. El este un personaj de origine orientală, provenit din folclorul turcesc, de unde s-a răspândit în toată zona Balcanilor, devenind reprezentativ pentru literatura regiunii. Este o emblemă a mentalității balcanice, o imagine a amestecului de tragic, grotesc și satiric ce caracterizează proza balcanică.

Reflexele personajului în postmodernism sunt imagini extrem de originale și dovedesc actualitatea sa și unitatea prozei din această arie geografică.

Adeseori s-a vorbit despre civilizația balcanică ca despre o civilizație rurală cu forme specifice de manifestare îndeosebi la nivelul comunicării orale. Este o viziune incompletă și simplificatoare care ignoră istoria zonei. În realitate, există o civilizație aulică de sursă bizantină ce supraviețuiește în forme mai mult sau mai puțin rafinate până în acel ev mediu întârziat, caracteristic zonei balcanice. Pe Nastratin Hogeă, ca personaj literar, îl găsim peste tot în Balcani, generat de lumea multietnică și multi-religioasă a orașelor balcanice. În turcă, el se numește *Nasreddin Hoca*, în bosniacă – *Nasrudin hodža*, în arabă și persană numele lui se traduce ca *Victoria Crediinței*, în albaneză devine *Nostradin Hoxha* sau numai *Nostradini*; el se regăsește în cultura azeră ca *Molla Nəsrəddin* sau la uzbeki ca *Nasriddin Afandi* ori numai *Afandi*. Tradiția identifică personajul literar cu un personaj real, sol al cetății Ak-Sikir din Anatolia ce salvează cetatea prin istorisirile pe care i le spune lui Timur-Lenk, fie cu un învățat contemporan despre care nu au rămas date biografice certe și care a trăit în cetatea Konya în Evul, probabil în secolul al XIII-ea (cf. http://ro.wikisource.org/istorisirile_lui_Nastratin_Hogeă).

Înrudit cu Bufonul shakespearean, el este un personaj comun literaturilor din mai multe țări balcanice, regisibil în forma sa aproape folclorică la Anton Pann, dar și la modernul Ion Barbu, în al cărui ciclu

despre cetatea imaginară Isarlâk sunt potențate valorile sale simbolice. Așa cum observa Cornel Regman, „Nastratin e mai mult decât un personaj, el este o manieră de a vorbi despre personaj, de a-l oferi gurii târgului sau a-l face să se dea însuși în stambă, într-un cuvânt, de a-l prezenta publicului așa cum circarii își etalează inventarul de curiozități”. Criticul vorbește despre o atitudine specifică pe care o denumește „nastratinism” și pe care, în același articol, o definește astfel: „Înainte de a fi orice altceva nastratinismul e o modalitate a indiscreției sociale (satul, târgul, mahalaua fiind instanțele ei) față cu insul purtat în fața grupului să exemplifice prin povestea sa vorba” (Cornel Regman, *Premii pentru urmașii lui Nastratin*, în *Viața românească*, nr. 2/1975, p. 34).

Nastratin Hogea a devenit aproape sinonim cu spiritul și mentalitatea balcanică și cu înțeleptul, așa cum îl înțeleg literaturile orientale, contemplativ și moralizator, tragic și misterios, respectat de comunitate, dar trăind într-o solitudine monastică. Poartă diferite măști și poate părea grotesc sau ridicol, la nivelul înțelegerii superficiale, în același timp, în profunzime, mai înțelept decât cei care râd de el. Luând în considerare toate aceste aspecte, Nastratin Hogea poate fi considerat imaginea orientală și balcanică a înțeleptului rătăcitor.

Originalitatea personajului, la nivelul întregii sale reprezentativități în literatura balcanică, constă în felul în care, prin el, înțelepciunea devine un act de toleranță exprimat în mod aforistic. Sadoveanu este prozatorul care, preluând personajul înțeleptului din cărțile populare de tip *Alixandria*, *Sindipa* și *Halima*, îi conferă dimensiunile și paradigma unui personaj de literatură modernă. În romanele lui Ștefan Bănulescu și Constantin Țoiu, personajul re apare, dar este mai greu de identificat sub masca unor contemporani, fiind mai aproape de modelul său oriental de la care păstrează o anumită atemporalitate.

Plăcerea vorbirii în pilde și înclinația pentru farsa ce ascunde elementul tragic au recomandat personajul literaturii postmoderne, unde se poate vorbi de o întregă categorie de personaje înrudite cu folcloricul Nastratin Hogea. Întră în această categorie anticarul Hary Brummer din *Galeria cu viță sălbatică*¹ sau arhitectul din *Obligado*

1 Chiar la începutul romanului anticarul și mai tânărul său prieten merg să ia o cină târzie la Capșa. Conversația dintre anticar și Spridonachis este un model de

(Țoiu), generalul Mavrosin din *Cartea Milionului* (Bănulescu), bătrânul miniaturist din *Mă numesc Roșu și* personajul narator din *Fortăreața albă* de Orhan Pamuk. Limbajul îi recomandă ca sfătuitori ai comunității și ca imagini ale lui Nastratin Hogeia.

Primul care trebuie menționat este personajul narator din romanul *Fortăreața albă* de Orhan Pamuk, tânărul venețian. El este un astfel de înțelept ce privește cu detașare și ironie apusul Imperiului Otoman. Înțelepciunii și raționalismului său i se opune lipsa de înțelepciune a celui numit în mod ironic Hogeia¹. Numele, care nu este de fapt un patronimic, ci o calitate, nu corespunde profilului personajului, un om capricios, ros de ambiții, servil față de sultan, pe care îl salvează obsesia pentru împlinirea unui ideal științific. Conform unui procedeu literar tipic postmodern, cei doi sunt imagini în oglindă. Hogeia și tânărul venețian se aseamănă fizic până la confuzie, se completează în plan moral, dar au caractere diferite, sunt ceea ce ne îndreptățește să le considerăm personaje în oglindă, opuse, dar având de fapt aceeași sursă livrescă în imaginea lui Nastratin Hogeia.

Nu putea lipsi acest tip de personaj nici din romanele lui Ismail Kadare, autor ce se consideră continuator al tradiției vechilor povestitori balcanici. În romanul *Palatul viselor*, înțelepții sunt cântăreții albanezi care interpretează balada prăbușirii podului și care, transmițând emoția artistică puternică a interpretării desăvârșite, responsabilizează auditoriul, în mod special pe eroul principal, fidel funcționar al Imperiului Otoman. „Gătuit de emoție, Mark-Ale, simți o pornire năvalnică să se lepede de jumătatea orientală a numelui său și să adopte un nume nou, așa cum erau cele din țara lui de baștină: Gijon, Gjergi sau Ghiorg.” (Ismail Kadare, *Palatul viselor*, editura Humanitas, București, 2007, p. 234).

cozerie balcanică, cu false indignări și apobări formale: „Mușchi de vacă în sânge – mie nu-mi pui unt, îi atrase el atenția, îmi pui numai cimbru...”

– Cimbru? exclamă ofensat Spiridonachis. Nu suntem zahana!

– Ba suntem, ce ne împiedică? Îl contrazise anticarul cu severitate prefăcută. Mie să-mi pui cimbru! Gusturile se schimă și ele, domnule Spiridonachis.” (Constantin Țoiu, *Galeria cu viță sălbatică*, editura Eminescu, București, 1976, p. 27).

1 Numele se acordă celor învățați, înțelepți, dar aici cel învățat e celălalt, străinul, venețianul luat rob de pirați și care aduce cu sine cunoștințe din lumea occidentală.

Una dintre cele mai interesante reinterpretări ale lui Nastratin Hogeia în literatura română postmodernă este Henry Brummer din romanul *Galeria cu viță sălbatică* de Constantin Țoiu, a cărui înțelepciune ne este sugerată chiar de profesia sa de anticar, adică iubitor și cunoscător de cărți. Îndrumător al mai tânărului său prieten, Chiril Merișor. El este rătăcitor într-o epocă în care valorile sunt inversate și firescul devine ciudat, în care realitatea trebuie interpretată sau ascunsă pentru a o salva. Chiar din primele pagini ale romanului, prozatorul sugerează legătura personajului cu tipologia înțeleptului rătăcitor, insistând asupra originii sale evreiești, neam condamnat a rătăci prin pustiu pentru a afla adevărul și pentru a se mântui.¹

Prin imagine sa de înțelept rătăcitor, Hogeia Nastratin, personaj de origine orientală, investit cu anumite caracteristici preluate de la eroul picaresc al romanelor medievale din Occident, îmbogățit cu atribute din fondul înțelepciunii folclorice specifice popoarelor din Balcani, este personajul emblematic ce reflectă mentalitatea balcanică. El a dobândit mult din duhul satiric al spiritualității românești și conduce la descifrarea marilor interogații despre natura umană în general, sporind caracterul de specificitate al romanului balcanic. Alături de umbra inconfundabilă a eroilor lui Mateiu Caragiale, cea a lui Nastratin veghează destinul literaturii balcanice.

Bibliografie

Boia, Lucian, *Occidentul - o interpretare istorică*, editura Humanitas, București, 2007.

Bănulescu, Ștefan, *Cartea Milionarului. Cartea de la Metopolis*, editura Eminescu, București, 1977.

Kadare, Ismail, *Palatul viselor*, editura Humanitas, București, 2007.

Pamuk, Orhan, *Fortăreața albă*, editura Curtea Veche, București, 2007.

Idem, *Mă numesc Roșu*, editura Curtea Veche, București, 2006.

Regman, Cornel, *Premii pentru urmașii lui Nastratin*, în *Viața românească*, nr. 2/1975.

Țoiu, Constantin, *Galeria cu viță sălbatică*, editura Eminescu, București, 1976.

1 „Erau ideile unui unchi vechi și liberal fiu al pustiuului, ai cărui strămoși văzuseră, construiseră atâtea și în ale cărui pleoape roșii de iepure, mereu umflate, mereu bolnave, se ascundeau probabil multe fire de nisip.” (Țoiu, *op. cit.*, p. 9).

Nastratin Hogeia - A Balkan Image of the Wandering Wise

In the Western medieval literature there is a character that impresses his reader by his sadness as well as by his sense of humour. A Balkan version, surviving up to modern times is the well known Nastratin Hogeia. He is a character of Oriental source, that comes from Turkish folklore and who has spread in the whole Balkan region as a representative image of this literature. He has become a label of Balkan mentality, a rich mixture of tragic, grotesque and satire, one which is characteristic for the Balkan prose.

The postmodern versions of the character are very creative and can be interpreted as a proof of his contemporary and of Balkan prose unit.

The Balkan civilization is often mentioned as a rural one, with specific forms that belong to oral communication. It is an incomplete image which ignores the rich history of the area. Actually, in that region an aulic civilization of Byzantine source can be identified, one which survived in more or less exquisite shapes during the whole long Middle Age, a period characteristic to for the Balkans. Nastratin Hogeia is a literary character that can be found everywhere in the Balkans, a character generated by the multiethnic and multi-religious world of Balkan towns. In Turkish is called *Nasreddin Hoca*, in Bosnian *Nasrudin hodža*, in Arabic and Persian his name is translated as *Victory of Faith*; it becomes *Nostradin Hoxha* in Albanian or just *Nostradini*. He can be found in Azerbaijani culture as *Molla Nəsrəddin*, or as *Nasreddin Afandi* or just *Afandi* in Uzbekistan. Tradition identifies the literary character with a real one, he is supposed to be either a messenger of Ak-Sikir Anatolian fortress, or a wise man who save the city by telling stories to Timur-Lenk. He may also be a wise man who lived in the city of Konya during the Middle Age, probably in the XIIIth.century, about whom there are no biographical data (cf. http://ro.wikisource.org/istorisirile_lui_Nastratin_Hogeia).

Similar to Shakespeare's buffoon, Nastratin is shared by many Balkan literatures and one can find him, in a pretty folkloric shape in Anton Pann's literature as well as in Ion Barbu's modern poetry, mainly in his poetical cycle about the imaginary city of Isarlık, where the symbolical values of the character are enlighten. As it was said by Cornel Regman "Nastratin is more than a character, he is a way of speaking about the character, of offering him to the local gossip or to

force him to make a fool of himself, to put it short, a way to introduce him to the public in the same way as the Circus presents its curiosities. The critic writes about a specific attitude which he calls “nastratinism”, defined in the same article like that “Beyond other interpretation, the spirit of Nastratin is an image of social indiscretion (jugged by the village, town, quarter) facing him to the audience in order to explain his words.” (Regman, *Premii pentru urmașii lui Nastratin*, in *Viața românească*, nr. 2/1975, p. 34).

Nastratin Hogeia has become almost similar to the Balkan spirit and mentality and the very image of the wise man, according to the oriental literatures, a contemplative and moralizing, tragic and mysterious image, respected by the community, living in monastic solitude. He wears different masks, looking sometimes grotesque or ridiculous, if superficially analysed, but still wiser than his audience, deep inside. Taking into consideration all these aspects Nastratin Hogeia may be considered the oriental and Balkan face of the wandering wise.

The character original face, taking into consideration his representative images in the whole Balkan literature, is due to the fact that his wisdom turns into tolerance by his aphoristic way of speaking. Mihail Sadoveanu is the writer who by taken the character of the wise man from popular books such as *Alixandria*, *Sindipa* and *Halima* changes his dimensions and paradigm in order to make him a representative of modern literature. In Ștefan Bănulescu’s and Constantin Țoiu’s novels the prototype reapers and it is hard to identify him under the mask of some contemporary representations, but he is still close to his oriental pattern from whom he takes a certain timeless. His pleasure for talking in charades and his gift for hoaxes, elements under which is hidden his tragic face, recommended the character to postmodernism, a literary space where one can find a large variety of similar characters. Hary Brummer the antiquarian of Constantin Țoiu’s novel *The Wild Vine Gallery (Galeria cu viță sălbatică¹)*, or the

1 Soon after the beginning of the novel, the antiquarian and his younger friend take a late supper at Capșa. The conversation between the antiquarian and Spridonachis, the waiter, is a model of Balkan talk. With false indignations and formal approvals: Row beef sirloin, no butter for me, just thyme, he said.

– Thyme! Spridonachis said with indignation. We are not an ordinary pub.

–Yes, we are if necessary, who can stop us, the antiquarian

architect from *Obligado*, General Mavrosin of *Cartea Milionarului* (*The Book of the Millionaire*) – Ștefan Bănulescu), or the old miniature painting of *My name is Red* and the narrator of *White Fortress* (Orhan Pamuk) are some of the characters that may be listed as wandering wise men. Their way of speaking recommends them as city advisers and as Nastratin Hogeia's images.

The first to be mentioned is the narrator of *The White Fortress* by Orhan Pamuk; the young Venetian is such a character too, watching in detached and ironic way the decadence of the Ottoman Empire. His wisdom and rationalism are the opposite of irrational character ironically called Hogeia¹. The name is not really a patronymic; it is more a quality describing the his profile, that of an capricious man, devastated by ambition, obsequious in his relationship with the sultan, saved by his obsession to fulfil his obsession for a scientific idea. According to a typical postmodern pattern, both images are in a mirror. The Hogeia and the young Venetian are alike, from the physical point of view, but their characters are different. They oppose each other even if one is apparently the very image of the other, both having the same bookish source: the image of Nastratin Hogeia.

The same prototype could not be missed by Ismail Kadare in his novels, especially because he considers himself as a continuer of old Balkan storytellers. In his novel *The Dreams Palace* the wise men are the Albanian singers, those who sing the old ballad of the broken bridge, those who, by transmitting the emotion of perfect interpretation, rise the consciousness of the audience, especially that of the main hero, a devoted clerk of the Ottoman empire. „Overwhelm by emotion, Mark-Ale, had a strong feeling to give up the oriental half of his name, to choose a new name, like those of his home country : Gijon, Gjergi or Ghiorg.” (Kadare, *Palatul viselor*, Humanitas Publishing House, București, 2007, p. 234).

One of the most interesting reinterpretation of Nastratin Hogeia in Romanian postmodern literature is Henry Brummer, a character of

contradicted him with a false severity. Just thyme! (Constantin Toiu, Constantin, *Galeria cu viță sălbatică*, Eminescu Publishing House, București, 1976, p. 27).

1 Name that is generally given to scholars and wise men, but here the wise man is the stranger, the Venetian that was taken prisoner by pirates bringing his knowledge from the western world.

Constantin Toiu's novel *Galeria cu viță sălbatică* (*The Wild Vine Gallery*), whose wisdom is suggested by his profession that of an antiquarian, in other words, a books' lover and connoisseur. He is a guide for his young friend Chiril Merișor, lost in an époque where the real values are overturned, where normality becomes unusual, where reality has to be reinterpreted or hidden in order to save it. His similarity to the wondering wise is suggested from the very first pages, when the writer claims his Jewish origin, people condemned to wander in the desert in order to find the truth and its salvation.¹

Due to his image connected to that of the wandering wise Hogeana Nastratin, the oriental character related to the western picaresque of the Middle Age novels, enriched by the folk wisdom of the Balkans is the representative of the Balkan mentality. He inherited the satire of Romanian spirituality, as well as the ambiguous way of speaking characteristic of the Turks, characteristics that helps him to decode the mysteries of human nature, in general, and that of the Balkan culture, in particular. Joined by the shadow of unique heroes of Mateiu Caragiale, that of Nastratin watches the destiny of the Balkan area.

(Translation: Maria Alexe)

References

1. Boia, Lucian, *Occidentul - o interpretare istorică*, Humanitas Publishing House, București, 2007.
2. Bănuțescu, Ștefan, *Cartea Milionarului; Cartea de la Metopolis*, Eminescu Publishing House, București, 1977.
3. Kadare, Ismail, *Palatul viselor*, Humanitas Publishing House, București, 2007.
4. Pamuk, Orhan, *Fortăreața albă*, Curtea Veche Publishing House, București, 2007.
5. Pamuk, Orhan, *Mă numesc Roșu*, Curtea Veche Publishing House, București, 2006.
6. Regman Cornel, *Premii pentru urmașii lui Nastratin*, in *Viața românească*, nr. 2/1975.
7. Toiu, Constantin, *Galeria cu viță sălbatică*, Eminescu Publishing House, București, 1976.

1 "These were the ideas of an old liberal son of the desert, whose ancestors have seen many, built many things and whose red eye lines always swollen, always sick, hidden many grids of sands. (Toiu, 1976 p. 9).

DAN ANGHELESCU (ROMÂNIA)

Baki Ymeri: un anotimp sufletesc *sans rivage*

Spiritualitatea, arta, miturile, datinile albanezilor – asupra cărora și Nicolae Iorga se pronunța susținând că „sunt întocmai cu acelea ale românilor /.../ din Principate” – atestă temelia străvechilor dăinuiri *iliro-traco-dacice* pe teritoriile dintre Carpați, Dunăre și Mediterana.

Poetul Baki Ymeri este nu numai un scriitor remarcabil, ci și un spirit conștient că în exprimările sale se reprezintă nu doar pe sine, ci și o întreagă și străveche lume spirituală. Așa se face că afirmarea și reafirmarea imemorialelor legături și înrudiri dintre români și albanezi constituie – în scrierile sale – una dintre constantele și pasionatele preocupări.

Plin de merite, și totuși în chip poetic locuiește omul pe acest pământ ... Dintre rostirile târzii ale lui Hölderlin mă reîntorc cu gândul către aceasta pentru că, în anumite momente, înclin să cred că acei trăitori (de milenii!) în spațiul dintre Carpați, Pontul Euxin, Balcani și Mediterana ar putea să-și afle în ea o veritabilă deviză. Așezat pe un imaginar blazon spiritual, acest quasi *adagiu* ar exprima *ceva* din esența (întâi de toate spirituală!) a dăinuirii prin timp. Ar reaminti că Orfeu sălășluia undeva pe aici pe aproape, la poalele muntelui Haemus. Că fabuloasa lume a Levantului s-a ridicat și pe temelia de suflet a străvechilor poeți ai Heladei, mulți dintre ei purtându-și o supra-numire: aceea de *Trac*.

Balcani, Balcanitate, Balcanism... Când vine vorba despre cultură, aceste trei cuvinte vorbesc despre o umanitate ce se definește printr-un inedit aliaj „de elemente orientalo-occidentale (ce) impregnează psihologia, mentalitatea și, corelativ, creația artistică a omului de miazăzi de ieri și de astăzi.” (Mircea Muthu, *Balcanismul literar românesc*, vol. III, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 2002, p.11). În esență, vădindu-se prin forme diverse și ample de interpenetrație spirituală, Balcanitatea se identifică și în sensul unei inconfundabile amprente

identitare.

Dintr-o asemenea perspectivă, poetul Baki Ymeri este nu numai un scriitor remarcabil, ci și un spirit conștient că în exprimările sale se reprezintă nu doar pe sine, ci și o întregă și străveche lume spirituală. Așa se face că afirmarea și reafirmarea imemoralelor legături și înrudiri dintre români și albanezi constituie – în scrierile sale – una dintre constantele și pasionatele preocupări. Distingem aici două dintre ipostazele evident inseparabile ce dau o anume singularitate personalității sale de creator. Dacă cercetătorul utilizează argumentații riguros eșafodate pentru a pune în lumină o străveche și tulburătoare identitate comună, poetul imaginează demersuri similare într-un ambitus de mijloace, desigur total diferit. Astfel, în *Lumina Dardaniei* (volum de poeme publicat la editura Muzeului Literaturii Române), textul intitulat *Dicționar comun* propune o alcătuire lirică în care sunt subliniate (**boldate!**) cuvintele comune ambelor limbi: „**Bucuria pe buză-/ O gușă umflată de fluier./ Un brâu și o căciulă. / O cioară cu o coacăză-n cioc./..etc**”. Același exercițiu se repetă câteva pagini mai încolo sub titlul *Dicționar comun (II)*, cu o nouă înșiruire (nu mai puțin tulburătoare) de cuvinte comune: **copil, ghiuj, moș, brânză, urdă, zer, cătun, gard, vatră, groapă, noian, măgură, mal, brusture, leurdă, spânz, barză ghionoaiie și pupăză, baci, zgardă, țeapă, strungă, searbăd, țarc** etc. După toate acestea, *poetul-cercetător* (sau *cercetătorul-poet?*) ne învăluie în farmecul straniu al unei rostiri parcă întoarsă din lumina trecutelor milenii: „Vezi ce mister admirabil/ Conține acest dicționar albano-român/ Care ascunde povestea/ Unei antice legături de sânge/ Când până și păsările pricepeau ce vorbim:/ Și **barză și cioară și ghionoaiie și pupăză**,/ Când turmele urcând înspre stână/ Și noi vorbeam despre/.../ Și ne bucuram când luceafărul/ Sus **scăpăra**.”

Aceste întâlniri de *cuvinte-împreună* ne îngăduie înțelegerea faptului că „apropierea este atât de mare încât lingvistul deseori are impresia că are în față o singură materie de limbă”. Aserțiunea aceasta aparține unui distins lingvist albanez, Eqrem Cabej, citat de Baki Ymeri în articolul intitulat *Fenomenologia albano-română. Un miracol al istoriei* publicat în *Carmina Balcanica* (anul II, no.1/2/, 2009). Într-adevăr, spiritualitatea, arta, miturile, datinile albanezilor – asupra cărora și Nicolae Iorga se pronunța susținând (alături și de alți cercetători și istorici) că „sunt întocmai cu acelea ale românilor /.../ din Principate” – atestă temelia străvechilor dăinuiri *iliro-traco-dacice* pe teritoriile dintre

Carpați, Dunăre și Mediterana. Sunt semne și peceti în interiorul cărora – atunci când este vorba despre cultură, istorii tragice, gândire sau comportamente – ne regăsim și ne recunoaștem într-o coloratură spirituală ce ne exprimă și ne definește.

Pentru Baki Ymeri, *Poeticul* se situează într-o zonă de deschidere către *orizonturile* sub care semnificațiile devin purtătoarele unor evidente valențe de natură emblematică: „Mulți dintre noi/ Nici nu știm încă și,/ Poate nu vom ști niciodată/ Că lumina cuvântului/ care-și are izvorul / în fântânile albano-române/ E cel mai sfânt dar/ De pe buzele Domnului./ Căci Domnul întrebese atunci./ (Cu puțin înainte de amurg):/ Ce vreți voi de la mine?/ Imperii, mări cu corăbii./ Femei trecătoare/ Sau cuvântul din cer?/ Și noi, bieții de noi./ Ne-am îngăduit/ Să-i cerem un cer de cuvinte.” (*Frumoase femei cu prunci adormiți*).

Evanescența acestor ciudate rostiri survine parcă de sub încețosate întâmplări ale soartei: civilizație și barbarie, cultură, tragism, durere, confruntări cu iraționalul, credințe, toleranță, înțelepciuni și tulburătoare ispite. Umbra unui *Ego absconditus*, supra sau infra-personal, aluvionează discursul poetic cu toate tainele rămase dintr-o imemorială trăire laolaltă, auto-proiectându-se în icoana pe care sufletul Levantului și-a făurit-o gândind despre lume și timp, despre soartă, oameni, istorii și Dumnezeu.

Se vor desluși în toate acestea formele și configurațiile de trăsături de pe urma cărora prind consistență realități de la care am început să gândim conceptul de *Balkanitate*. Într-un asemenea mod de a înțelege lucrurile, Lucian Blaga se reîntâlnește cu Mircea Vulcănescu și – nu mai puțin – cu Mircea Eliade: „Noi – scria acesta din urmă – ne aflăm realmente la mijloc, între două culturi, Orientul și Occidentul, noi putem înălța un fel de pod, putem înlesni comunicarea valorilor din Occident și Orient și viceversa. Și asta nu numai pentru că suntem unde suntem – în Orient și totuși în Occident – dar pentru că suntem una din puținele culturi europene care am păstrat încă vii anumite izvoare ale culturii populare și deci arhaice” (M. Eliade, *L'Épreuve du labyrinthe*. Entretien avec Claude-Henri Roquet, P. Belfond, Paris, 1978, p. 74)

În egală măsură, poetul, ca și cercetătorul Baki Ymeri se află – în mod cât se poate de evident – sub fascinația acestor tulburătoare efluvii spirituale venind de peste milenii. Prin ele, gândirea, sensibilitățile și nu mai puțin credința contribuie la configurarea unor forme cu totul speciale în sfera exprimărilor *Poeticului*.

Am menționat – și nu întâmplător sau în treacăt – credința,

pentru că, pornind de aici, este pus în evidență un specific de natură sincretică al balcanității: persistența apropiierilor dintre discursul artistic și cel religios. De la Homer și presocratici o anume incandescență de natură mistică era prezentă în orice fapt de artă. Ea se lasă întrezărită în fascinația acestora pentru întunecimile mitului orfic. O regăsim la Platon (ca amestec de motive religioase tradiționale și concepte filosofice), la Dionisie Areopagitul ca și la asceții atoniți. Este ceea ce persistă și singularizează atât ethosul, cât și *filozofia* pe care se întemeiază întreaga arhitectonică spirituală a spațiului levantin. Textele lui Baki Ymeri nu fac nici ele excepție. Iată această *Meditație*: „Cine oare a zis/ Că rugăciunea nu-i/ Sfântă cântare a Logosului,/ Liniște a amurgului/ Și a clarității mentale?/...” Sau iată textul intitulat la fel de semnificativ *Gloria tibi, Domine*: „Doamne,/ Cât de aproape de mine Tu ești/ Și cât de departe/ noi suntem de Tine!/ Gloria tibi, Domine!/Dă-mi, Doamne, credința/ Și puterea iubirii/ care mângâie!.../Doamne/ Când de la fereastra casei mi-arăți/ Cum mama urcă pe cărarea de munte/ Și, lin, Veșnicie devine./ Gloria tibi, Domine!/...”

Evident, aici, în Levant, dialogul cu Dumnezeu nu s-a întrerupt niciodată. Casa și muntele, satul și veșnicia, sfânta mamă, credințele și suferința sunt indestructibil legate de transcendent: „Tatăl nostru/ Care ești în ceruri,/ Sfințească-se numele Tău,/ Vie împărăția Ta,/ Facă-se voia Ta/ Precum în cer/ așa și pe pământ!.../Coroana lui/ Îți aduce aminte/ de îngerii care veghează/ Pe cerul cătunului/ Răcorindu-i sudoarea/ Sfintei mame/ Care încă mai sapă/ Grădina suferinței./ În numele Tatălui, și al Fiului/ Și al Sfântului duh. Amin!/ Trece prin fața lui/ Așa cum trecea și Fran Kola/ Prin fața Cetății Tetova/Pentru a-i aduce aminte sultanului/ Că din punct de vedere-al credinței/ Șipkovița șade la sânul Vaticanului” (*Bradul tatălui meu din Șipkovița*).

Desigur, acestea toate nu sunt decât *întâmplări* ale gândului și sufletelor. Spiritualitatea, cărțile de înțelepciune, arta, rugăciunile și – evident – poezia nu se justifică decât prin faptul că nu sunt altceva decât adăpostiri ale *ființării noastre mereu grăitoare* (*Sprechendseins* le-ar numi Gadamer – v. *Expresia estetică și cea religioasă* în vol. *Actualitatea frumosului*, Ed. Polirom, Iași, 2000, p. 134) ce dau mărturie despre un alt fel de a fi al umanității din spațiul sud-estului european.

Capabil să vorbească zece limbi și să scrie deopotrivă în limba română (maternă), ca și în cea albaneză (paternă), ineputabilul Baki Ymeri ar echivala – într-un ipotetic regat al cuvintelor – cu un

Gargantua și Pantagruel luați împreună. Pentru că este un fantastic consumator de cuvinte. Poet, publicist, eseist și traducător el le consumă și se consumă prin ele cu o insașiabilă – dar totuși delicată – pasiune. A publicat numeroase articole despre românii și albanezii din sudul Dunării și a tradus mii de versuri din lirica românească (Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Carolina Ilica, Anghel Dumbrăveanu și mulți alții). Dar, dincolo de toate câte s-au spus, ori nu mai au loc să se spună aici, Baki Ymeri rămâne sub pecetluirea marilor semne ale *Poeticului* (Das Dichterische). Despodobită de conotații, retorica poemelor lui dezvăluie un ritual al mării simplități. Deși plin de elanul unor imersiuni – prin toate timpurile, prin toate experiențele și *întâmplările* de limbaj –, *Consumatorul de cuvinte* Baki Ymeri s-ar părea că uneori rămâne totuși suspendat, ezitând între cuvânt și tăcere atunci când o întreagă și tragică *Istorie* (acest precipitat al mileniilor) este – parcă instantaneu – întrezărită într-un Psalm: „Cine ești tu,/ Frumusețe amară?/ De unde vii/ Și te grăbești, încotro?/ O, Doamne,/ Strămoșii mei,/ Vecinii mei,/ Prietenii mei,/ Dușmanii mei/ Și eu printre ei/ Tot alergam după tine/ Orbi și goi,/ Muți și surzi./ De mii de ani,/ Ne târâm în genunchi./ Ne-nchinăm cu evlavie,/ Ne jertfim pentru tine,/ Și tu ne naști/ și te sperii de noi?” (*Psalm*).

Plasticitatea transparentă a fantastelor lui piruete discursive aduce în prim plan o conștiință în ale cărei profunzimi nici întunecimile tragicului, nici interogațiile nu mai au de unde primi un răspuns: „Și la urma urmelor/ De unde oare/ Întrebarea aceasta/ Peste stolul răspunsurilor tăcute?/.../ Cine este acest înger/ Am întrebat luna/ Și ea a răspuns:/ Mai bine să nu știi!” (*Fructul oprit*).

A devenit, cred, limpede că Poezia lui Baki Ymeri este – înainte de toate – o viziune în care *Ființarea* se caută pe sine venind de peste mari – *de-ne-cuprins* – întinderi temporale. Și își află lumina îmbrăcată atât în cuvinte cât și într-un *dincolo al cuvintelor* acolo unde, cum se rostise cândva Hrisostomul, *Cuvântul este mai mare decât vederea!* O claviatură strălucitoare a spunerii ne dă măsura acelor alcătuirii secrete prin care adevărurile *Ființării* se distilează în poem: „Auzi cum cântă turmele din Pind!/ Mi-e frică și milă./ Mi-e dor de acasă./ Dă-mi Doamne liniștea/ Să mă cuprindă, și apoi/ Singurătatea mea/Las-o să plece din nou/ Cu turmele din Pind/ Să mă opresc/ În lunga lor tristețe/ Că vine toamna/ Și mi-e frig de Pind,/ Apoi de toate.../ Mă Întorc acasă./”

Aproape ca un orchestrator care face să răsunе în noi mici deliruri hipnagogice, mereu traversat de un profund filon mistic, chiar și atunci când aparențele par să ducă spre un *altundeva*, interiorul poemelor lui abia reușește să disimuleze un background de erotism și de *boemă religioasă*. „Lasă-mă/ Așa cum a dat Dumnezeu!/ Mie și pomilor/ Ne place/ să ne dezbrăcăm / pe întuneric./ Vino, iubito./ Noi suntem învățăceii luminii./ Vom intra în biblioteci neguroase/Și vom deschide tomul/ Care-ți descrie trufia./ Somn/ Gustat cu lingura pleoapelor./ Trezește-te... /” (*De dragoste*). În – totuși discreta – sfârșimare lăuntrică, fiecare poem se deslușește și ca o *aruncare în flăcări*. Deliberat subterane – deci surdinizate la maximum – accentele de melancolie invadează începând chiar din micro-structurile fiecărui poem. Minuscule celule aparent anecdotice se insinuează în eșafodajul liric fracturând realitatea sub ardentele desfășurări ale unei imaginații mereu răvășitoare: „Străzile/ Își deschid însetatele guri/ Pentru a înghiți/ Viețile noastre/ În vreme ce agrafa părului tău/ Rămâne decorație uitată/ Pe pernă.” (*Agrafa*).

Reperul fundamental al acestei poezii, determinându-i decisiv dicția – cu totul specială – rămâne, fără îndoială, sinceritatea. Avalanșa de întrebări și neliniști planează, nu o dată apăsător, într-un superius al rostirii poetice și chiar se dizolvă în însăși atmosfera pe care lucrurile din jur o respiră! Baki Ymeri posedă rafinamentul decantărilor solemne, dar și severitatea autoscopiilor devoratoare evadate dintr-un anotimp sufletesc *sans rivage*.

Baki Ymeri: a *Sans Rivage* Soul's Season

Albanian spirituality, arts, myths and customs, that Nicolae Iorga, the well-known Romanian historian, approximated to be "exactly the same with the Romanians' /.../ those people living in the Principalities", testify to the enduring Illyrian-Thracian-Dacian heritage on the territories bordered by the Carpathians, the Danube and the Mediterranean.

Baki Ymeri is not only an extraordinary poet but also a writer conscious that his writings express more than his own personality, they belong to an ancient spiritual world. That is why his reiterated affirmation pertaining to the immemorial ties linking the Romanians and the Albanians is one of his constant topics.

*Worthily yet poetically does man live in the world...I have chosen this characterization written by Hölderlin because there are moments when I am inclined to believe that the ancient inhabitants of the territory bordered by the Carpathians, Pontux Euxinus, the Balkan Mountains and the Mediterranean could consider it a genuine guiding principle. Laid on a spiritual imaginary coat of arms, this semi *adagio* could express *something* of the (primarily spiritual) essence of human endurance in time. It would remind us that Orpheus used to live near-by, at the feet of the Haemus Mons, that the fabulous Levantine world rose on the foundations built by the ancient Greek poets' souls, many of whom also called themselves *Thracians*..*

The Balkan Mountains, Balkanism...Culturally speaking, these words tell us of a community defined by a strange alloy of „Oriental-Occidental elements that inform the psychology, mentality and consequently the creation of the Easterner today and yesterday” (Mircea Muthu, *Balkanismul literar românesc*, (*Romanian Literary Balkanism*) vol. III, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 2002, p.11). The Balkanic spirit, though emerging through various and ample forms of cultural interpenetration, can be identified by its unique identitary imprint.

From this perspective, Baki Ymeri is not only an extraordinary poet but also a writer conscious that his writings express more than his own personality, they belong to an ancient spiritual world. That is why his reiterated affirmation pertaining to the immemorial ties linking the

Romanians and the Albanians is one of his constant topics. One can distinguish two of the obviously inseparable instances that lend a particular tone to his creative personality. If the researcher uses rigorously structured demonstrations to highlight an old common identity, the poet imagines similar approaches using different vehicles. In *Dardania's Light* (a volume of poems published by the Romanian Literature Museum Publishing House), the poem entitled *Common Dictionary* poetically records a number of words common to the two languages (in bold) :

“The **glee** on the **lip**/ A **pipe**'s swollen **bag**/ A **girdle** and a **cap**/
A **crow** with a cranberry in its beak./...”

The same exercise is repeated later in the volume in the poem *Common Dictionary(II)* where a none less touching list of common nouns follows: **child, old man, cheese, hamlet, fence, hearth, hole, heap, hill, shore, thorn, stork, woodpecker, hoopoo, shepherd, leash, pole, insipid**, a.o. The researcher-poet or poet-researcher further extends the charm of his discovery in a poem that echoes age-old truths:

“Can you see the fascinating mystery/ This Albanian-Romanian dictionary contains/ Which unveils the story/ Of an ancient blood-tie/ When even birds could understand our tongue/ The stork, crow, woodpecker and hoopoo/ When flocks climbed to the sheepfold/ And we were talking.../Glad that the evening star/ Was **twinkling** in the sky“.

These peer-words lists allow us to understand that ‘the similitudes are so great that the linguist often has the impression he deals with one single language’. This is what Eqrem Cabej, a most distinguished Albanian linguist, said and Baki Ymeri quoted his assertion in his own article entitled *Romanian-Albanian Phenomenology. A History Miracle* published in *Carmina Balcanica* (year II, no.1/2/, 2009). Indeed, Albanian spirituality, arts, myths and customs, that Nicolae Iorga, the well-known Romanian historian, approximated to be "exactly the same with the Romanians' /.../ those people living in the Principalities", testify to the enduring Illyrian-Thracian-Dacian heritage on the territories bordered by the Carpathians, the Danube and the Mediterranean. In terms of culture, tragic histories and human behaviour, there are common signs and seals that define our spiritual colors, express our souls, and define our identities.

Baki Ymeri considers that poeticality lies where significance

carries emblematic evidence:

„Many of us/ Don't know yet/ And will never know, perhaps/
That the light of the word/ Emerging from/ The Albanian-Romanian
fountains/ Is the holiest gift/ From God's lips/ Because God asked then/
(Shortly before sunset):/ What do you want from me?/ Empires, seas
under vessels,/ Ephemeral women/ Or the heavenly word?/ And we,
poor souls/ Took the liberty/Of asking him for a heaven of words./
”(*Beautiful Women with Sleeping Children*)

The evanescence of these rather strange words emerges from a dim hazy fate: civilization and barbarity, culture, tragedy, pain, confrontations with the irrational, beliefs, tolerance, wisdom and temptations. The shadow of an *Ego absconditus*, super- or infrapersonal, enriches the poetic discourse with the secrets of an immemorial cohabitation, projecting itself onto the icon that the Levantine soul has forged out of images on people, time, fate, histories and God.

All these contain the forms and configurations that shaped a reality which engendered the concept of Balkanism. Lucian Blaga, a great Romanian poet and philosopher, agrees on this issue with Mircea Vulcanescu, another philosopher, and Mircea Eliade. Eliade wrote: “We are in between two cultures: the Orient and the Occident, we can build a sort of bridge, we can help Oriental and Occidental values communicate. And this happens not only because we are located in the Orient, yet in the Occident, but because we are one of the few European cultures that kept certain sources of folk culture, which is archaic, alive” (M. Eliade, *L'Épreuve du labyrinthe*. Entretiens avec Claude-Henri Roquet (*The Test of the Labyrinth*, Discussions with Claude-Henri Roquet), P. Belfond, Paris, 1978, p. 74).

Likewise, Baki Ymeri is, obviously, under the spell of these century-old spiritual emanations. Through them his philosophy, sensibility and, last but not least, faith contribute to shaping a particular form of *Poeticity*.

It is not by accident that I have mentioned faith, because a syncretic characteristic of the Balkans derives from it: the close relationship between the artistic and the religious discourses. Ever since Homer and the pre-Socratic philosophers a certain mystical flame has been discerned in every work of art. One can perceive it in their fascination with the darkness of the Orphic myth. One can find it with Plato (a mixture of traditional religious motifs and philosophic

concepts), with Dyonisius Areopagitus and the Athonite Hermits. It is what characterizes the ethos and the philosophy on which the Levantine space was created. Baki Ymeri's texts share the same outlook. Here is *Meditation* : “ Who has said/ That the prayer is not/ Sacred praise of Logos,/ Stillness of the dusk/ And mental clarity?/”.

The poem significantly entitled *Gloria tibi, Domine*: “ Oh, God,/How close to me You are/ And us, how far from You/ Gloria tibi, Domine!/ Give me faith,/ And the power of love/ That soothes!.../Oh, God/ When from the window You show me/ My mother climbing the mountain path/ And, slowly, turning into Eternity./ Gloria tibi, Domine!...”

Obviously, here in the Levant, the dialogue with Divinity has never stopped. The house and the mountain, the village and eternity, the holy mother, the beliefs and sufferings are vitally linked to the transcendental: "Our Father in heaven,/ Hallowed be your name/ Your kingdom come,/ Your will be done,/ On earth as it is in heaven.../ His crown/ Reminds you of / The angels that keep vigil/In the village sky/ Wiping the sweat / Of the holy mother/ Who is still plowing/ The garden of suffering/.In the name of the Father,/ And of the Son,/ And of the Holy Spirit/ Amen./ We pass him by/ Like Fran Kola used to/ Pass by Tetova fortress/ To remind the sultan that/ From a religious point of view/ Şipkovița lies at the heart of The Vatican!"(*My Father's Firtree in Şipkovița*).

Of course, all these things are but *happenings* of the thought and the soul. Spirituality, wisdom books, art, prayers and poetry, naturally, are nothing but shelters for our '*speaking beings*' (Gadamer calls them *Sprechendseins* in *Expresia estetică și cea religioasă (Aesthetic and Religious Expression)* in *Actualitatea frumosului (The Actuality of the Beautiful)* Iași: ed. Polirom 2000, p. 134) which testify to another form of existence of the people living in south-eastern Europe.

Conversant with ten languages and writing in Romanian (maternal tongue) and Albanian (paternal tongue), Baki Ymeri would be – in a hypothetical kingdom of words – Gargantua and Pantagruel in one character. Because he is a fantastic word consumer. A poet, journalist, essayist and translator he devours them and is, in his turn, devoured with an insatiable but delicate passion. He has published many articles on the Romanians and Albanians who live south of the Danube and has translated thousands of Romanian verses (Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Carolina Ilica, Anghel Dumbrăveanu a.o.). But, beyond

everything that has been told about him, Baki Ymeri remains under the sign of *Poeticity* (Das Dichterische). Devoid of connotations, the rhetoric of his poems reveals a ritual of great simplicity. Despite his frequent immersions - in time, experience, language events – Baki Ymeri, the language consumer, sometimes remains suspended, hesitating between telling and silence. As in his *Psalm* when a whole tragic History is brought to life again: ‘Who are you/ Bitter beauty?/ Where do you come from/ And where do you rush to?/ Oh, God,/ My ancestors,/ My neighbours,/ My friends,/ My enemies,/ And I among them,/ We have all been running after you/ Blind and naked,/ Deaf and mute./ For hundreds of years/ We have been crawling on our knees,/ Humbly praying to you,/ Sacrificing ourselves for you,/ And you bring us into being/ And then get scared of us.’

The transparent plasticity of his discursive phantasmic pirouettes brings to the fore conscience from whose recesses neither the depths of the tragic nor interrogations can force out an answer: “After all/ Where from/ This question/ Over the flock of quiet answers?/.../Who is this angel/ I asked the moon/ And it replied:/You’d better not know!” (*Forbidden Fruit*)

It has become, I hope, clear that Baki Ymeri’s poetry is – if anything – a vision in which the Being is looking for Itself coming from vast – *beyond reach* – temporal vistas. And it learns its light clad in words and *beyond-words* there where, as Christtheman once said, *The word is greater than sight!* A bright worded keyboard gives us the measure of the hidden structures through which the being distills its truth in the poem: “Listen to the music of Pindus flocks/ I am afraid and I feel pity./ I am homesick./ Give me peace, God/ To wrap me in it and then,/ Let my solitude/ Leave me again/ With the Pindus flocks/ Let me stop/ In their long affliction/ That autumn is drawing near/ And I am Pindus cold/ Everything cold/...I am coming home.”

Almost like a conductor who makes us resonate to small hypnagogic hallucinations, with a deep mystical core even when appearances tend to lead us *somewhere else*, the interior of Baki Ymeri’s poems barely succeeds in hiding an erotic and religious Bohemian soul. “Leave me alone/ God let it be that/ I and the trees/ Love/ To undress/ In the dark./ Come here, dearest/ We are the disciples of light./ We’ll go into dim libraries/ And open the volume/ That best describes your pride./ Sleep/ Taken by the spoon of eyelids./ Wake up...!” (*On Love*)

In the yet delicate inner destruction, each poem is ‘*a leap into flames*’. Deliberately subterranean – stifled – melancholy accents invade the micro-structures of each poem. Tiny anecdotal cells are inserted into the lyrical scaffold fracturing reality under an ever disturbing imagination: ‘Streets like/ Thirsty open mouths/ To drink/ Our lives/ While your hairpin/ Lies like a discarded decoration/ On the pillow.’ (*Hairpin*)

The basic characteristic of Baki Ymeri’s poetry that lends it a very special diction, is, undoubtedly, sincerity. The flood of questions and anxieties hover oppressively over the poetic discourse and dissolve in the very atmosphere that the things around us breathe. Baki Ymeri masterfully handles the solemn art of refined poetic decanting but also the severity of devouring autoscopia that fled free from a *sans rivage* inner season.

(Translation: Aloisia Sorop)

MARIUS CHELARU (ROMANIA)

Gjakmarrja – răsuflarea însângeraată a destinului¹

În mai toate societățile tradiționale s-a construit din vechime un complex corpus doctrinar al răzbunării, „justificată” și prin „coduri” care legiferau/organizau viața zilnică a comunităților. Sunt și azi locuri în lume în care „coduri” ale răzbunării sunt vii, în cercuri mai largi sau mai restrânse.

În nord, în satele albaneze din Malesia e Madhe, *gjakmarrja* (numită de Kadare „egalitatea sângelui”) era în vigoare, în linii mari, după vechiul ceremonial. S-au confiscat arme de la populație, conducerea statului a cerut Bisericii să aibă un rol mai activ, cu sprijinul intelectualilor din zona muntoasă a Malesiei și din Kosovo s-au organizat ceremonii de „împăcare a sângelui”, prilej cu care multe familii au închis „cercul” vendetei. Dar, se pare, încă nu s-a terminat. Kanun-ul încă trăiește.

„Numai de nu l-aș răni iar, își zise Ghiorgu tremurând. Atunci abia reușise să plătească despăgubirea pentru rană și o a doua nereușită avea să-i ruineze familia de tot. Moartea, însă, nu se despăgubea.”

Ismail Kadare, *Aprilie spulberat*

La începutul anilor 90 apărea o „știre” parcă smulsă din adâncurile istoriei Balcanilor: *gjakmarrja* (albaneză: „răzbunarea sângelui”), vendetta albaneză, nu era nicidecum năpădită de uitare. După ce în perioada comunistă a fost și ea în ilegalitate („interzisă” printr-un decret al lui Enver Hodja), în munții din nordul Albaniei au ieșit din nou la lumină vechi obiceiuri reglementate de *Kanun*! Ndoc Cefa, directorul teatrului *Migheni* din Shkodër, președinte al consiliului local, a fost înștiințat, conform străvechiului ceremonial al *gjakmarrja*, că se afla în „cercul răzbunării”. Evenimentul nu era singular. Mediatizat, a stârnit discuții.

Ndoc Cefa a aflat cum, cu mulți ani în urmă, într-o dispută pornită cine mai știe cum între familia Cefa și o alta de munteni a

¹ Ismail Kadare, *Florile înghețate din martie*, Iași, Polirom, 2003 și *Aprilie spulberat*, Polirom, 2004, la ambele volume traducerea: Marius Dobrescu.

izbucnit un conflict. Nu mai putea fi stins decât cu sânge. Și, ca în multe asemenea cazuri, s-a propagat peste timp, împovărând mai multe generații deoarece conflictul nu era considerat stins, adesea, decât atunci când o familie nu mai avea urmași pe linie bărbătească. Era nu doar o promisiune – *besa*¹, ci destinul.

Intrat într-un astfel de „cerc al răzbunării”, omul a aflat că avea două soluții: să accepte să fie ucis sau să se autoclaustreze în „turnul de așteptare”. Această veritabilă instituție care asigura imunitatea victimelor a existat, probabil, până către anii '50 în toate satele albaneze, dar Shkoder nu avea un asemenea turn. S-a izolat în apartamentul său timp de peste trei ani. Și-a îndeplinit îndatoririle de serviciu prin telefon sau prin curieri.

Apoi s-a „aflat” că în nord, în satele din *Malesia e Madhe, gjakmarrja* (numită de Kadare „egalitatea sângelui” – v. M. Dobrescu, *Postfață la Aprilie spulberat*) era în vigoare, în linii mari, după vechiul ceremonial². S-au confiscat arme de la populație, conducerea statului a cerut Bisericii să aibă un rol mai activ³, cu sprijinul intelectualilor din

¹ Etimologie incertă; intraductibil. Ardian-Christian Kycyku (*Albanezul*, 1/ 42 ian. 1997, *Besa – cuvântul de onoare al albanezilor*) cita din Kanun, cartea a 7-a, nodul 88, nr. 352: „Jurământul are în vedere două lucruri: a) Îl chema pe Dumnezeu ca martor al adevărului; b) I se supune greutății osândirilor veșnice și amenziilor vremelnice conform canonului”. „Jurământul”: Besa, Legământul, Promisiunea. A se vedea și: Durham, Edith M., *Some Tribal Origins, Laws and Customs of the Balkans*, Londra, 1928; - Durham, Edith M., *High Albania*, Boston, 1985; Gjeçov, Shtjefën, *The Code of Lekë Dukagjini*, New York, 1989, Domenico Corradini, H. Broussard, *Diritto consuetudinario albanese*, Susan A. McClear, *Albanians and their Culture: A Study of their Defining Character and Uniqueness*, teză prezentată la California State University, 2001. *Kanun*-ul s-a transmis oral; preotul franciscan Konstantin Shtjefën Gjeçov (1873-1929) l-a fixat în scris, în articole din revista *Hylli i Dritës*, cu intenția de a le aduna în volum. După P. Krasztev, Dukagjini apare, în mod implicit, ca un Moise albanez, memoria colectivă păstrându-i învățătura. În notele de subsol, Gjeçov face referiri la Manu, Dreptul roman, grec, Cele 10 porunci ș.a., din dorința de a ridica prestigiul *Kanun*-ului, de a releva posibile similitudini. Gjeçov a murit asasinat în 1929, iar mare parte a muncii sale, nepublicată, s-a pierdut.

² M. Dobrescu, cel mai cunoscut traducător al lui Kadare în România, scria că, deși autoritățile și Biserica se opun vendetei – care a degenerat, spun bătrânii, pierzându-și și din „atributele bărbăției” ce-i confereau o anume demnitate – pare a fi tot mai rău. Au „intrat” în „cercul” *gjakmarrja* copii, uciși în locul maturilor, femei, tinere fete „purtătoare de armă” în familiile care nu mai au bărbați. Altă abatere de la *kanun*, care cere pușca, „glonțul unic” este folosirea armelor moderne.

³ Președintele Albaniei, Alfred Moisiu, a mulțumit papei Ioan Paul al II-lea pentru ajutorul dat de preoții catolici.

zona muntoasă a Malesiei și din Kosovo s-au organizat ceremonii de „împăcare a sângelui“, prilej cu care multe familii au închis „cercul” vendetei. Dar, se pare, încă nu s-a terminat. *Kanun-ul* încă trăiește¹.

În mai toate societățile tradiționale s-a construit din vechime un complex corpus doctrinar al răzbunării, „justificată” și prin „coduri” care legiferau/ organizau viața zilnică a comunităților. Sunt și azi locuri în lume unde „coduri” ale răzbunării sunt vii, în cercuri mai largi sau mai restrânse: vendetta siciliană/ italiană, „răzbunarea sângelui” în Georgia, în zonele populate de lazi din nordul Turciei, „Pasthun-Tali”, cu „Badal” (răzbunarea), în zona Paștună din Afghanistan și Pakistan, karo-kari în Pakistan (Sind) ș.a.m.d.

Kanun-ul a reglementat de secole viața comunităților albaneze, în special a celor din nord (celebri fiind Mirdiții); au funcționat, pe diverse arealuri: *Kanun-ul* lui Leka Dukagjini – cel mai important, o variantă „restrânsă” – *Kanun-ul* Munților, *Kanun-ul* lui Skanderbeg, *Kanun-ul* Luberiei ș.a.m.d.

Kanun-ul, Kanuni i Lek Dukagjinit/ Codul lui Lekë Dukagjini (24 capitole, 159 articole – doar 23 se referă la *gjakmarrja*, 1263 paragrafe), a fost creat, spune tradiția², de fiul prințului Pal Dukagjini, Alexandru/ Lekë Dukagjini (1410-1477/1481), care a luptat alături de Gjergj Kastrioti Skanderbeg și a fost ucis de turci, la asediul Krujei. Regatul lui era undeva la N-NE de Shkodra, cu capitala la Lezhë, incluzând și zone aflate azi pe teritoriul Serbiei – ex: Zadrimea sau Ulpiana. Codul ar fi fost instituit/ ar fi încă vigoare pentru albanezii nordici, în aria numită și acum *Kanuni*. S-a spus și că acest cod ar fi/ ar avea izvoare mai vechi³.

¹ S-a spus că, după *Caritas-ul* albanez, au ajuns pe rol în Albania peste 5.000 de cazuri care par a fi răzbunări rituale.

² Anton B.I. Balotă: niciun document nu atestă cert că Dukagjini ar fi creat acest cod.

³ Anton B.I. Balotă, în *Albania și albanezii*, București 1936 aprecia că o analiză a *Kanun-ului* arată că nu poate fi opera unui legislator ci, cel mult, o *codificare* a unor cutume și obiceiuri populare. El scria despre albanologul Ludwig von Thalloczy care, în *Albanische Forschungen*, ar fi analizat opiniile unor cercetători care duceau izvoarele *kanun-ului* în legile lui Alexandru Macedon, azi pierdute (p. 159). După Giuseppe Castelletti, *Consuetudini e vita sociale nelle montagne albanesi secondo il Kanun i Lek Dujagjini*, în *Studi Albanesi*, vol. III-IV, Roma, 1934, Dukagjin nu ar fi nici codificatorul. Dr. Balotă scrie că familia Dukagjin a avut pentru albanezi un rol de prim plan de prin sec. al XIII-lea, ultimul descendent, convertit la Islam, sfârșind în sec. al XVI-lea. Unele legende duc originile codului („expresia și reflectarea caracterului albanez, întruchipând moralitatea extremă, lipsa totală a compromisului, bazat pe

Unii au pus succesul lui Kadare pe seama dorinței Occidentului de a promova „ceva nou” – un balcanic se potrivea de minune ; alții pe seama unui anume exotism pe care îl degajă scrierile lui despre o Albania care amintea de vremuri pogorâte în uitare – Imperiul Otoman, pașale, *kanun*, lupte pentru țeluri azi de neînțeles, ieniceri, tradiții străvechi, uitate; poate și un decor uneori antic sau cvasi-medieval, alteori aparent modern, dar „altfel” etc. Ar putea fi un motiv, dar e prea puțin. Mai curînd ar putea fi sinceritatea cu care „citește” lumea din care vine față în față cu „cealaltă”. Scriitorul este preocupat și de întrebări precum: ce este/ cum se manifestă *kanun*-ul, preceptele lui într-o societate modernă. A abordat subiectul în mai multe proze, dintre care: *Florile înghețate din martie*, *Aprilie spulberat*, *Cine a adus-o pe Doruntina*.

În nuvela *Cine a adus-o pe Doruntina*, scrisă în 1979, avem o explicație a condițiilor în care s-a născut *kanun*-ul, o încercare de a-i justifica necesitatea. Pentru căpitanul Stresi, codul a fost un element de stabilitate, chiar moralitate/ progres în/ pentru comunitățile muntenilor din nordul Albaniei, chiar un veritabil scut moral în fața invaziei otomane. Erau vremuri dramatice, cînd structurile statale nu aveau autoritate: nu erau *parte* din traiul de zi cu zi, din ființa albanezului, erau impuse din afară. *Kanun*-ul, în viziunea lui Kadare, a fost un liant care a ajutat individul să se autodisciplineze și, printr-o educație dură, mai ales liber acceptată cu toată rigiditatea ei, poporul albanez a pășit peste pericole în timp.

În *Florile înghețate din martie*, Albania anului 2000 este bulversată de reînvierea acestui „cod de onoare” de sorginte medievală, deci anacronică, în încercarea societății, mai ales din satele de munte, ieșită brusc de sub dictatură, de a regăsi „ordinea”. Societatea din romanul lui Kadare creionează nu doar imaginea epocii postcomuniste,

justiție, onoare și respect față de sine și de alții” - Fox, Leonard, *Introduction*, în Gjeçov, S., *The Code...*) la vechii iliri și Legile lui Manu. Amintind dificultatea stabilirii originii familiei Dukagjini și posibile similitudini între *kanun* și coduri caucaziene, Péter Krasztev, în *The Price of Amnesia. Interpretations of vendetta in Albania*, 1999, scria că izvorul poate fi și în Caucaz dar, cel mai probabil, alcătuitoii *kanun*-ului s-au inspirat de la otomani. Se știe că în Imperiul otoman codurile de legi se numeau *kanun* – nu este de neglijat că acest cod „al lui Lek Dukagjini” (acceptat o vreme pe teritoriile unde azi sunt: Shkodra, Gjakovo, Kosovo, Muntenegru și Macedonia), ca și altele „minore”, asociate cu numele altor familii aristocratice, au apărut în secolul XV, în fața presiunii lui Mahomed Cuceritorul.

ci și a uneia în care timpurile se „amestecă” cu probleme general-umane și, în ultimă instanță, eterne: de pildă crima, conștientizarea ei la nivel social/ individual, necesitatea purificării de abominabil pentru restabilirea/ păstrarea necesarului echilibru moral. Kadare apelează la simboluri, alegorii complexe, dar și la judecata în profunzime a unei societăți care ajunsese brusc la limita suportabilului, în pragul descompunerii/ dezumanizării sub forme incredibil de variate.

Pictorul Marku Gurabardhi asistă la ivirea parcă din neant a unei lumi halucinante, cu răpiri, trupe NATO, firme private care dau totul peste cap, o prosperitate inimaginabilă altădată, prostituție, lux dar și o crimă ciudată: asasinarea de către un necunoscut a directorului Casei de cultură din oraș, Marian Shkreli, în fața casei sale. Aidoma atâtor altora, a înțeles greșit ce reprezenta acest cod de legi (nu se mai respectă regulile, se „justifică” asasinate prin *kanun* etc.) în zilele noastre, când, a re-învia practici medievale, este un lucru aproape imposibil, cel puțin în teorie. Va lua decizii tot mai ciudate legate (și) de cine ar trebui să facă parte din cercul răzbunării. Autoritățile intră în priză, lumea emite cele mai aiuritoare ipoteze, ziarele așșderea, pentru a se constata că omul a fost ucis în contul unei „datorii” de sânge, veche de cincizeci de ani a familiei sale, munteni la origine, față de altă familie. Finalul nu pare a lăsa să se vadă vreo cale de ieșire.

Aprilie spulberat este o poveste tristă din anii 1930-1940, în opinia mea una dintre cele mai frumoase proze scrise de Ismail Kadare. Autorul spunea: „Am scris *Aprilie spulberat* pe vremea când Albania, ca și întreaga lume comunistă, avea un sistem juridic și un cod penal socotite printre cele mai inumane de pe planetă. În fața acestei *justiții*..., vechiul cod cutumiar albanez, *kanun*-ul, nu numai că nu părea din nou barbar, ci, din contră, era uimitor de democratic.”

Kanun-ul, pe care timpul nu-și apăsase fruntea și preceptele (ne interesează mai ales partea referitoare la *gjakmarrje*, extrem de precisă, riguroasă) șlefuite de împrejurări, ține de *illo tempore*, în afara lumii/ civilizației, dar și a brațului legii consfințite de stat în ținutul muntos din nordul Albaniei. Singura autoritate pe care o recunosc comunitățile rurale - *kanun*-ul, iar reprezentantul lui în ochii oamenilor este Prințul din Orosh.

Textul poate fi privit pe trei paliere: 1. în viziunea muntenilor (în principal Gjorgju), 2. a prințului/ „intendentului sângelui”/ a celor cca. 200 de „străjuitori” care vegheau la respectarea codului pe platou,

ca Binak Alia; 3. a celor doi orășeni (scriitorul și soția lui) – din afara acestei lumi.

Drama tânărului Gjorgu este abordată în paralel cu analiza *kanun*-ului. Pentru un „pocinog la o nuntă” a primit de la tatăl său două săptămâni de temniță. O dată pe zi, sora sa îi aducea un opaiț și o bucată de pâine. Iată cum a fost privit după ce tatăl i-a spus să iasă în sat, „să afle lumea că este liber”: „la început n-a știut unde să se ascundă de rușine dar, mai apoi, întâlnindu-și prietenii și văzând că și fetele îl priveau acum altfel... s-a simțit mai fericit ca niciodată”. Pedepse erau multe: „izolarea sau *despreunarea*, cum se numea ea în *kanun*, nd omul era îndepărtat pentru totdeauna de ai săi (izolat la necaz, la bucurie și la fărâma de pâine, se spunea). Lăsarea pământului în paragină, însoțită de tăierea livezii. Înfometarea (în familie). Interdicția de a purta arma o săptămână sau două. Legarea și ferecarea în casă. Pierderea stării sociale a bărbatului sau femeii.” Iar dacă nesocoteau *kanun*-ul - „Existaseră cazuri de indivizi osândiți de familiile lor, de familii întregi ostracizate de obștea satului, chiar de cătune rebele supuse represaliilor mai multor sate.” Dar „în satul lor... totul se petrecuse conform *kanun*-ului și era greu de imaginat că cineva ar fi putut să-l ignore.” Pentru Gjorgu, implicat fără voie în cercul morții, lumea era împărțită în două: „o parte care orbecăia în cercul *gjakmarjjei* și o alta, care se afla în afara lui.” Se întreba „cum o fi viața pentru cei care nu au nimic de răzbunat, cum se trezesc, cum se culcă?” În viziunea lui „pete mari de sânge acopereau lumea. Sângele înroșea zăpada, petele creșteau și înghețau pretutindeni.” Oricine avea două opțiuni: să fie bărbat sau să se dezonoreze. Dar, se întreba Gjorgu, știind că nu se poate trăi în afara obștii: „Chiar sunt liber?” Onoarea „se află chiar în mijlocul frunții, pentru că acela e locul în care glonțul tău poate lovi țeasta celuiilalt, glonțul celuiilalt țeasta ta”.

Oricine ucisese pentru răzbunare plătea „birul pentru mort” (de reținut imaginea „sălii de așteptare”, cu cei care veniseră să plătească „birul”, discuțiile lor). Kulla din Orosh, locul unde sălășluia Prenk/ Prințul (după Besian: *kapidan*/ căpitanul) era singurul loc de pe platou în afara *kanun*-ului. Aici trăia Mark Ukacierra, care „administra” *gjakmarjja*, „intendentul sângelui”. Pentru el, scăderea numărului ucișilor era ceva catastrofal. El ținea „Cartea sângelui”, veche ca și Kulla din Orosh, în care sunt toate „datoriile de sânge”, toate numele celor uciși. El știa că între 1611-1628 fusese cel mai mare număr de uciși din secol, 1639 – cel mai mic, 722 pe întregul Platou, deși muriseră mulți în două războaie crunte, dar acesta era sânge „vărsat în afara

kanun-ului.” Pentru el, anul era prost, început cu o zi fără morți. Plănuia o călătorie în care să se întâlnească cu „străjuitorii”, să „redreseze” situația.

Pentru Besian și Diana totul pleacă de la un plan ajuns subiect monden: „Un eveniment încântător: scriitorul Besian Vorps și tânăra lui soție, Diana, au hotărât să-și petreacă luna de miere în masivul din nord!” Diana credea „că tot ce se spunea despre munți avea un sens dublu și vag”, iar pentru Besian era o călătorie cu totul alte semnificații decât pentru Gjorgu, o călătorie „precum Ulise în împărăția lui Hades”, un drum în „ținutul legendelor”, unde „oamenii... asemenea copacilor însemnați pentru a fi doborâți, poartă cu ei semnul morții”. *Murana*¹ era „ceva” care trebuia/ merita văzut, *kanun*-ul „o adevărată constituție a morții” dar, „oricât de sălbatic și de nemilos”, trebuie să-i facă pe albanezi să fie mândri că l-au zămislit. Și, pentru că era vorba doar despre o discuție intelectuală, pentru Besian codul era „dincolo de bine și de rău”, Gjorgu - un „Hamlet al munților noștri”.

Pentru Diana (indispusă de Ukacierra; acesta era speriat de frumusețea ei), mai ales după ce îl vede pe Gjorgu, Platoul capătă un alt chip. Fascinat de ea, Gjorgu uită chiar și de moarte și pleacă spre locul unde i s-a spus că i-ar putea întâlni trăsura. Dar glonțul morții îl ajunge din urmă când „în aer se simțea prima clătinare a amurgului”, în acea seară de „aprilie spulberat” în care în mintea-i trăia numai chipul iubirii sale, platonice, pe care o zărise abia o clipită.

O lume greu de înțeles, misterioasă și însângerată, aproape uitată (zugrăvită într-un limbaj limpede, de o poezie remarcabilă), a cărei schimbare este prezisă de replici ca cea a unui personaj din *Florile înghețate din martie*, când a înțeles imposibilitatea concilierii vechiului cod cu sfârșitul de secol XX: „Mai bine fără *kanun*, decât cu un *kanun* ciuntit”.

¹ *Murana*: mormânt primitiv; se marca cu o grămadă de pietre locul în care fusese ucis/ înmormântat un om.

***Gjakmarrja* – the bloodied breath of destiny¹**

In most traditional societies there is an intricate doctrine of the concept of revenge, "justified" or regulated within the framework of daily life customs of a given community. Even nowadays, there are places in the world where the revenge doctrine is still alive.

In the north, in the Albanian villages of Malesia and Madhe, *gjakmarrja* (named by Kadare "the blood equality") is still followed in the old style. Weapons have been confiscated, the Church's involvement was requested, intellectuals from Malesia and Kosovo have organized ceremonial "blood peace-making", and many families have decided to close the circle of revenge. Despite of all this, it seems that the Kanun is still alive!

"If I could only avoid hurting him", Ghiorgu was shakily saying. He has just finished paying the levy on the first wound so a second wound would bring his family in ruin. And there was no payout on death".

Ismail Kadare, *Behind the Sun (Shattered April)*

At the beginning of the 1990s, "news" seemingly from the depth of the Balkans history were announcing: *gjakmarrja* (Albanian, "revenge of the blood"), the Albanian vendetta ("revenge of the blood") was still alive. Declared illegal and "interdicted" by decree by Enver Hodja during Communism, now these old customs regulated by the *Kanun* were coming once again to life!

Ndoc Cefa, the Director of the theater *Migheni* from Shkodër, was announced according to the old rules of *gjakmarrja*, that he has been placed in the "circle of revenge". An old dispute between his family and another has reached the tipping point. It could only be settled by blood. His situation was not unique. With the attention from the media, the resurgence of these old customs have captured public's attention.

In most of these cases, the conflict is propagated over time, across generations, until, in general, one of the families has no other male left in the lineage. And this is not just a declared conflict, a "promise" – *besa*², but true destiny. Once in this circle, a person can either accept to

¹ Ismail Kadare, *Frozen flowers of March*, Iași, Polirom, 2003 and *Shattered April*, Polirom, 2004; both translated by Marius Dobrescu.

² Uncertain etymology. See Ardian-Christian Kycyku (*The Albanian*, 1/ 42 Jan. 1997, *Besa – the word of honor of the Albanians*) who is citing from Kanun, 7th book, section

be killed or can try to survive by retreating in the "waiting tower". These "institutions" existed all the way through the 1950s in most Albanian villages, but Shkoder did not have such a tower. He had to find refuge in his apartment, not leaving it for three years! He continued his job duties by phone or through messengers.

In the north, in the Albanian villages of Malesia and Madhe, *gjakmarrja* (named by Kadare "the blood equality" – M. Dobrescu, Endnote to *Shuttered April*) is still followed in the old style. Weapons have been confiscated, the Church's involvement was requested¹, intellectuals from Malesia and Kosovo have organized ceremonial "blood peace-making", and many families have decided to close the circle of revenge. Despite of all this, it seems that the Kanun is still alive!²

In most traditional societies there is an intricate doctrine of the concept of revenge, "justified" or regulated within the framework of daily life customs of a given community. Even nowadays, there are places in the world where the revenge doctrine is still alive: the Sicilian / Italian vendetta, the "revenge of the blood" in Georgia, and in *lazi*-populated regions of Northern Turkey, "Pashun-Tali", with "Badal" (The Revenge), in Pashtun areas from Afghanistan and Pakistan, *karokari* in Pakistan (Sind) and so on.

Kanun-ul has regulated for centuries the life of Albanian communities, especially in the North (Mirdiții being the most known). With the full name of *Kanuni i Lek Dukagjinit/ The Code of Lekë Dukagjini* (24 chapters, 159 articles – of which only 23 are referring to *gjakmarrja*, about 1263 paragraphs), the *Kanun* was created, according

88, article 352: „The word of honor implies: a) God is called as witness of the truth; b) The person will be under eternal punishment and under ephemeral taxes according to the Code". See also Durham, Edith M., *Some Tribal Origins, Laws and Customs of the Balkans*, Londra, 1928; Durham, Edith M., *High Albania*, Boston, 1985; Gjeçov, Shtjefën, *The Code of Lekë Dukagjini*, New York, 1989, Domenico Corradini, H. Broussard, *Diritto consuetudinario albanese*, Susan A. McClear, *Albanians and their Culture: A Study of their Defining Character and Uniqueness*, Thesis, California State University, 2001. The *Kanun* was transmitted through oral tradition; the franciscan priest Konstantin Shtjefën Gjeçov (1873-1929) put it into writing. Gjeçov was killed in 1929 and a large part of his work was lost.

¹ The Albanian President, Alfred Moisiu, has thanked to the Pope John Paul II for the help provided by the Catholic priests.

² It is said that after the demise of a large, get-rich quick, pyramid scheme, in Albania there were over 5,000 cases of what seems to be Code killings.

with the tradition¹, by the son of Prince Pal Dukagjini, Alexander/ Lekë Dukagjini (1410-1477/1481), which fought next to Gjergj Kastrioti Skanderbeg and was killed by the Turks during the assiege of Krujei. His kingdom was somewhere N-NE of Shkodra, with the capital at Lezhë, and it included areas found today within Serbia's territory – such as Zadrime and Ulpiana. The Code was put into effect originally in an area named even nowadays *Kanuni*. It is believed that the Code could have even older roots².

Some put Kadare's success on the desire of the West to promote novelty - a writer from the Balkans would be a good choice. Others consider that it is due to the exotic nuances of his writings about forgotten times in Albania - the Ottoman empires, pashas, janissaries, kanun and other old traditions; the decor was different as well - antique or quasi-medieval or seemingly modern but still different. These are good reasons but they are not enough. The writer is preoccupied with many questions: what is *kanun*, how is it practiced, how did it transform to fit into the modern society? He will approach this subject in several writings like "Frozen flowers of March", "Behind the Sun (Shattered April)", "Who brought along Doruntina?"

In the novel *Who brought along Doruntina?* (1979), we are explained the conditions in which the *kanun* has appeared, and the need for it trying to be justified. For Captain Stresi, the Code is an element of stability and morality for the northern Albanians, even a "shield" in the face of the Ottoman invasion. Given the dramatic times, when the State did not have any authority, the *kanun* has acted as a ligand; it helped the individual to self-discipline and the Albanian people to overcome trying times along history.

In *Frozen flowers of March* Albania of year 2000 is flabbergasted by the revival of this "honor code" of medieval origin, hence anachronic, code used by the mountain village communities to find the

¹ Anton I. Balotă: there is not document indicating Dukagjini to have created the Code.

² A.I. Balotă, in *Albania and the Albanians*, București 1936 concludes that the *Kanun* was not conceived by a lawmaker but it was rather a gathering of traditional customs and norms. Péter Krasztev, in *The Price of Amnesia. Interpretations of vendetta in Albania*, 1999, was writing that the Kanun could be of Caucasian origin but, more probable, it was perhaps inspired by the ottoman Turks. Firstly, inside the Ottoman Empire the laws are called *kanun*. Secondly, the territories where the Code was enforced (Shkodra, Gjakovo, Kosovo, Muntenegru and Macedonia and others) have formed during the 15th century, in the face danger represented by the Mahommed Conquestor.

"order" in a world without communist dictatorship. The society described in Kadare's novel is not only an image of a post-communism world but also one in which different periods of time are yet similar due to the commonality of the human issues: committing a crime, its impact at the social/individual level, the rejection of hatred as a requirement for reaching again a moral equilibrium. Kadare is using symbols and complex metaphors but also direct and profound analysis of a society on the brink of becoming inhumane in many aspects.

The painter Marku Gurabardhi witnesses the apparition out of nowhere of a strange world, a world with kidnappings, NATO troops, private companies changing the rules, prostitution, riches, and along with it all a strange crime: the murder of the director of the Cultural Center in front of his own home. The laws do not mean much when crime is justified by the law of *kanun*. The authorities are engaged, wild hypotheses are being vehiculated before finding out the truth: the murder was onto the account of a blood „debt” his family had for the past fifty years.

Behind the Sun (Shattered April) is a sad story placed in the 1930-1940 period and, in my opinion, contains some of the best prose written by Ismail Kadera. The author mentions: „I wrote Shattered April when Albania, like the rest of the communist world, had one of the most inhumane penal codes. Given this situation ... the *kanun* does not seem as barbarian anymore but rather quite democratic”.

The *Kanun* might seem *illo tempore*, outside of the world and civilization, outside of the government control here, in the mountains of northern Albania. It is however the only authority recognized by the locals and its enforcer is the Prince of Orosh. This reality is observed from three different perspectives: 1 – that of the local people (character Gjorgu), 2 – that of the Prince/ „The Blood Superintendent”/ whose 200 or so of „employees”, like Binak Alia, were actually controlling the law's enforcement, and 3 – that of the two urbanites (the writer and his wife), characters outside of the world being studied.

The drama of the young Gjorgu develops in parallel with the analysis of the *kanun*. For a "small mistake at one wedding", he was given by his father two weeks of isolation; once a day his sister would only bring him a candle and a piece of bread. There were many ways to be punished according to the *kanun*: isolation, forbid from working your own plot of land, cutting down of the fruit trees, hunger enforcement, forbid from carrying a weapon, downgrading of the social status and so

on. And should one disobey the *kanun*, the death would be brought upon the whole family, or families or entire villages, whatever the case might be. For Gjorgu, suddenly inside the circle of death, beyond his will, the world is divided in two parts: "one stumbling blindly inside the circle of *gjakmarjjei*, and the other outside of the circle".

Who would kill for revenge would have to pay the "tax of the dead" (remarkable the scene of the "waiting room" of those who came to pay the "tax"). Kulla from Orosh region (where Prenk, the Prince, had his own estate) was the only place outside of the *kanun*. Here was living Mark Ukacierra, the one who was "managing" the *gakmarjja*. For him a decline in the number of the killed was a terrible thing. He was keeping the "blood book", as old as the Kulla village itself. He knew that the largest number of killings took place in the 1611 - 1628 periods, while the smallest number (722) was recorded in 1639.

Many have died in uprisings too but this was blood "outside of the *kanun*". For him a bad day was one without a dead person. He was planning a trip to meet with his "guardians" to "remedy" the situation.

Everything is tied together by an event, presented as news in the urban society down south: "A great endeavour: the writer Besian Vorps and his young wife, Diana, have decided to spend their honeymoon up north!" Diana was intrigued [about the place] as everything said about the northern mountains was vague and maybe with double meaning, while for Besian it was a journey in the "land of legends [where] people, like the trees marked for cutting, are wearing the signs of death". *Murana*¹ was "something" to be seen, the *kanun*, a true "Constitution of death" which might make the Albanians proud no matter how cruel it might be. For Diana (unsettled by Ukacierra which was scared of her beauty), the northern mountains will gain a new image after the meeting with Gjorgu. Gjorgu in his turn is forgetting about the death threat and he is leaving his hideout in order to have a chance to meet her again. The bullet of death will catch up with him as "the dusk started breathing through the air" in that evening of a "shuttered April"; the last image in his mind was that of the woman he just fell in love with after seeing her just for a fleeting moment.

This is a world difficult to understand, misterious and bloody, almost forgotten (depicted in clear writting and yet of a remarkable

¹ *Murana*: primitive grave; the place were a person was killed or buried was simply marked with a heap of large stones.

poetry), a world whose changing ways are reflected by the characters, similar to the ones in *Frozen flowers of March* which are realizing that the old Code is not compatible with the end of the twentieth century: "Better without *kanun*, than with a mutilated *kanun*".

MIRCEA MUTHU (ROMÂNIA)

Konstandin și Doruntina

O bună parte din epica modernă a sud-estului european moștenește balansul între mit și istorie, ba mai mult, îl transcrie la scara unei epopei sui-generis. E vorba, mai exact, de re-constituirea drumului finalizat în constructul legendar sau mitic și, pe de altă parte, de un sens invers, demitizator și asta într-o mișcare epică de sistolă și diastolă, ce conferă prozei din acest spațiu forță epopeică recuperatorie și un pitoresc funcțional. Dacă prima mișcare menține narațiunea pe firul respirației folclorice, a doua, desacralizantă, ne trimite la epoca modernă, lipsită adesea de ingenuitate și credință.

Faptul că memoria colectivă urmează cu strictețe traseul fixat de gândirea mitică și, mai exact, că istoricitatea nu rezistă multă vreme la acțiunea corosivă a mitului este evident în mișcarea pendulară din eposul folcloric. Într-o conferință din 1951 ce anticipa cunoscutele *Aspecte ale mitului* (1962), Mircea Eliade extrăgea numeroase exemplificări demonstrând că în poemele sârbești, de pildă, „pentru a se fixa în memoria colectivă, evenimentele și personajele unui episod sunt atât de modificate încât, pierzându-și caracterul individual, regăsesc arhetipurile eterne ale mitului (Mircea Eliade, *Mit și istorie în literatura populară*, în *Jurnalul literar*, nr. 1, 2001). Cutare erou, un Marko Krajevici să zicem, este croit după un tipar exemplar, el aglutinând comportamente și fapte atestate, altfel, într-o istorie seculară; în bălilele rusești, tătarii sunt asimilați, ca în povești, balaurilor, iar expediția lui Alexandru cel Mare este proiectată pe căutările Argonauților – condiții *sine qua non* pentru reținerea lor în imaginarul folcloric. La fel se

explică probabil dualismul din istoriografia elină care, în răstimpul de un mileniu și mai bine, alterna între restituirea evenimentului, așa cum a fost, și tentația de a-l inventa, așadar o ezitare între *adevăr și ficțiune*. Or, o bună parte din epica modernă a sud-estului european moștenește acest balans între *mit și istorie*, ba mai mult, îl transcrie la scara unei epopei *sui-generis*. E vorba, mai exact, de re-constituirea drumului finalizat în constructul legendar sau mitic și, pe de altă parte, de un sens invers, demitizator și asta într-o mișcare epică de sistolă și diastolă, ce conferă prozei din acest spațiu forță epopeică recuperatorie și un pitoresc funcțional. Dacă prima mișcare menține narațiunea pe firul respirației folclorice, a doua, desacralizantă, ne trimite la epoca modernă, lipsită adesea de ingenuitate și credință. Am arătat, în acest context, construcția similară a două romane – *E un pod pe Drina* (Ivo Andrić) și *Podul cu trei arcade* (Ismail Kadare) – ce au fructificat în chip memorabil legenda despre Meșterul Manole. Debutând sub semnul lui „se spune”, cele două istorisiri ample, sârbească și albaneză, deconspiră, anihilează chiar, mitul despre imolarea unei ființe omenești la baza podului ridicat peste Drina sau peste „Uijana cea blestemată”, ca să-l refacă apoi, o dată cu evocarea câtorva destine și evenimente dramatice, fixate în memoria paginii de istorie sud-estică și națională. Polarizarea, atât de puternică în creația răsăriteană, se regăsește și în reflexele occidentale. E cazul, exemplar și acesta, al uneia dintre „nuvelele orientale” ale lui Marguerite Yourcenar. *Laptele morții* (1929) se construiește la fel, pe disputa dintre ficțiune (mit/legendă) și adevărul istoric, deși în absența planului simbolic, de fundal (Cf. lucrarea noastră *Călcâiul lui Delacroix*, ed. Libra, București, 1996, pp.115-120 („Laptele morții”).

Similitudinile enunțate aici și tratate aiurea își largesc evantaiul în mod considerabil, ele acoperă un perimetru aș spune ideal pentru cercetările de comparativă. Extrag, spre exemplificare, subiectul „logodnicului strigoii” transcris în balada generic intitulată *Călătoria fratelui mort* și prezentă în folclorul tuturor popoarelor sud-est europene cu aceeași încărcătură tragică, indiferent că „resurecția” fratelui mort e provocată de „blestemul mamei” sau, ca în variantele sârbo-croate, de „blestemul surorii”. *Voica* la români, *Konstandini* și *Garentina*, la albanezi, *Călătoria nocturnă* la sârbi ș.a. dezvoltă „vedenii și închegări

simbolice” (Lucian Blaga)¹ asemănătoare, inventariate și comparate pe segmentul folcloric de un șir de învățați, de la Șișmanov și Caracostea la Tache Papahagi și Adrian Fochi. Dincolo de contaminări și înrudiri structurale, balada despre călătoria nocturnă a fratelui mort ilustrează credința balcanicului în eficacitatea blestemului și, prin extrapolare, în rolul jucat aici de magia cuvântului. Având la origine un cântec bizantin din Asia Mică (Politis), balada, ca și mitul despre jertfa zidirii, alimentează literaturile din veacul trecut, plasabile – prin unitatea de motiv – în arealul confluențelor. Dacă, de pildă, prelucrarea lui Blaga în pantomima *Înviere* (1925) nu depășește totuși valoarea unui exercițiu de digitație, cu toate culorile tari ale atmosferei de apocalipsă, nuvela lui Kadare, *Konstandin și Doruntina* (1979) rămâne exemplară sub un dublu raport, respectiv asimilarea integrală a modelului folcloric (*Konstandini și Garentina*), apoi însumarea și amplificarea semnificațiilor pe aceeași linie de subtilă ezitare între demitizare și remitizare. Prozatorul albanez reține, asemeni lui Blaga, „blestemul mamei”, alături de antroponimul *Constantin*, ce leagă între ele versiunile sud-estice ale baladei. Mai mult, narațiunea modernă referă la dialectica gândirii colective, despre care vorbea Mircea Eliade. Moartea stranie a Doamnei Mame și a Doruntinei, abia întoarsă acasă pe timp de noapte, aduce cu sine ritualul funebru, marcat de corul bocitoarelor. „Sub ochii noștri se naște o legendă”, afirmă Stresi, cel însărcinat cu anchetarea cazului enigmatic. „Până alaltăieri, continuă acesta, bocetul n-avea nimic neobișnuit, aseară însă și mai ales azi a căpătat forma unei autentice legende” (Ismail Kadare, *Aprilie spulberat*, traducere, cuvânt înainte și note de Marius Dobrescu, Univers, București, 1990). Tot ceea ce urmează în plan evenimential reiterează acest proces, secondat, e adevărat, de contrapunctul modern al îndoielii ce demontează: „Toată povestea aceasta, despre care se poate spune că este extrem de stranie, s-ar putea explica în două feluri: sau cineva, dintr-un motiv sau altul, ar fi mințit-o pe Doruntina dându-se drept fratele ei Konstandin, sau chiar Doruntina, nu știm de ce, ocolește adevărul și tănuiește modul în care s-a întors sau pe cel care a adus-o.” De aici, supoziția, dezvoltată epic, a relației adulterinei (și condamnată cu asprime în vechiul *kanun* albanez) și, de asemenea, ipoteza „incestului neînfăptuit, /care/ stăruie dincolo de mormânt”. Cineva opinează că, la căsătoria soră-si, Konstandin și-a spus

¹ Cf. lucrarea noastră *Lucian Blaga, dimensiuni răsăritene*, ed. Paralela 45, 2002, pp. 37-41 (Insertia folclorică).

că a scăpat de obsesia incestului”, dar cum aceasta nu poate fi stinsă nici de moarte, „călătoria lor macabră nu este altceva decât o călătorie de nuntă”. Interpretarea aceasta, lizibilă într-adevăr în filigranul unor variante populare, reactivează părerea mai veche a lui D. Caracostea (și combătută de Tache Papahagi în *Paralele folclorice*, 1970), după care balada s-ar fi născut dintr-un „coșmar erotic incestuos”. Ambele explicații se împletesc prin amplificări succesive: prima, despre relația adulterină a Dorutinei, e „confirmată” de un martor inventat de fapt de către Biserică; a doua, referitoare la „incestul neînfațuit”, survine în urma consultării trudnice a unei arhive impresionante, lăsate de numeroasa și tragică familie nobiliară din vechea Arberie. Mișcarea inversă, aceea de re-mitizare îl are ca și actant principal pe același căpitan Stresi, care descoperise nașterea legendei *au fur et à mesure*, în vierșul bocitoarelor. Proiecția în legendar se va consuma însă în alți termeni ce particularizează de astă dată spațiul albanez. Or, această decolare într-un alt tipar este pregătită de un orizont de așteptare pe măsură. Este, mai exact, premisa că „falsa ridicare din morți a lui Konstandin n-ar avea nimic de-a face cu el și nu acolo, la mormânt, în cimitir s-a nscut povestea asta, ci în însăși conștiința oamenilor, cărora le-a venit pesemne timpul să se bălăcească în amalgamul de viață și de moarte, la fel cum îi cuprinde uneori nebunia colectivă”. Starea de *hybris*, contextualizată istoric sau religios, este rezolvată prin absorbția lui Konstandin „de jurământul acestuia, de *besa* lui”, iată de ce nu mai are importanță dacă s-a ridicat din groapă sau nu. Astfel, conchide Stresi, „fiecare dintre noi își are o parte din el în această călătorie, deoarece *besa* lui Konstandin, cea care a adus-o pe Dorutina, a încolțit aici, printre noi”. Integrată în dreptul cutumiar țărănesc, în sângeorul *kanun*, *besa* transcende pe vii și pe morți, reglând viața comunitară albaneză până în epoca modernă. „Aș spune că, încheie retoric Stresi, pe Dorutina aducând-o Konstandin, am adus-o noi toți, eu, morții noștri ce se odihnesc în jurul bisericii”. În raport cu produsul folcloric, „mortul înviat” își păstrează calitatea de mesager dar cu o altă încărcătură simbolică – o a doua șansă, după epoca medievală (folclorică), de a-și păstra și permanentiza locul în memoria colectivă. Transcrierea de către Ismail Kadare a baladei *Konstandini și Garentina* nu e cu totul inedită, întrucât a fost fertilizată de o componentă specifică a culturii populare albaneze, aceea – observată la noi de către Adrian Fochi – după care încărcarea jurământului *besa* are consecințe și în viața de apoi. Sigur, legitimările pot fi reciproce, în *Aprilie spulberat*, de pildă, tânărul

scriitor, aflat în călătorie de nuntă pe platoul din nordul țării, afirmă că un important capitol din *kanun*, acela care se referă la *giakmarrje* (vendeta albaneză) „a început să se închege pe vremea când Konstandin cel din baladă s-a ridicat din mormânt pentru a-și împlini jurământul”. Claviatura modernă a imaginarului, diversificată, își asumă – adesea programatic în literaturile sud-est europene – o anumită gramatică, etnică sau națională, cristalizată pe palierul duratei lungi. Astfel spus, până târziu, adică până spre finele veacului al XX-lea, „variațiunile nu fac decât să confirme *tema* și asta nu numai în literatura zisă *istorică*. Tot în *Aprilie spulberat*, un personaj care supraveghea respectarea *kanunului* „considera că toate cele publicate prin cărți nu erau altceva decât leșurile celor povestite oral sau în tovărășia lăutei”. Kadare evocă un spațiu mental în care se produce atât continuitatea, cât și ruptura, resimțită ca dramatică, între oralitate și scriere, între vorba auzită și cuvântul scris, între ureche și ochi. Or, tocmai aici, într-un asemenea spațiu pulsativ, înregistrăm alternanța demitizare/mitizare ce particularizează o bună parte din proza modernă a sud-estului. Cu atât mai spectaculoase apar, cu alte cuvinte, continuitățile tematice și, mai ales, de viziune: cavalcada nocturnă a „fratelui mort” traversează imaginarul de la meridianul sud-estic, mereu reactivat de retorica mamei nemângâiate: „Konstandini, fiul meu,/ Unde-i jurământul tău/ Să-mi aduci pe Garentina/ Să văd iar în ochi lumina?! De demult tu mi-ai jurat,/ Și se vede c-ai uitat!” (*Cetatea Rozafat*. Folclor albanez, an anthology, translation by Focioni Miciacio, Forward by Victor Eftimiu, Minerva, Bucharest, 1974, pp. 7-10).

(text preluat, cu acordul autorului, din vol. *Balcanologie*, I, edit. Dacia, 2002)

Konstandin and Doruntina

An important part of the modern European South-Eastern epics inherited this balancing between myth and history and, moreover, transferred it to the scale of a *sui-generis* epic. More exactly, this is about the reconstitution of the finalized journey within the legendary or mythical construction and, on the other hand, about a reversed sense, of deconstructing the myth within an epic movement of systole and diastole that confers on the prose of this area a recuperating epic force and a functional picturesque. While the first movement maintains the narration within the folkloric atmosphere, the second one sends us to the modern epoch which often lacks ingenuity and religious belief.

The fact that the collective memory strictly follows the route of the mythical thinking and, more exactly, that the historicity does not resist for long to the corrosive action of the myth, is obvious within the pendulum-like movement of the folkloric epos. In a 1951 conference that anticipated the well-known *Aspects of the Myth* (1962), Mircea Eliade gave a number of examples demonstrating that, in the Serbian poems, for instance, “in order to be fixed in the collective memory, the events and characters of an episode are so modified that, losing their individual feature, they recover the eternal archetypes of the myth (Mircea Eliade, *Mit și istorie în literatura populară*, in *Jurnalul literar*, nr. 1, 2001). Any hero, for instance Marko Krajevici, is shaped according to an exemplary pattern, including behaviors and facts, certified otherwise in a century long history; in the Russian ballads, the Tatars are assimilated, like in the fairy tales, to the dragons, and the expedition of Alexander the Great is projected onto the Argonauts’ quests – *sine qua non* conditions for keeping them in the folkloric imagination. This might also be the explanation for the dualism in the Hellenic historiography which, during a period of more than a millennium, alternated between the restitution of the event as it was, and the temptation of inventing it, in other words - a hesitation between *truth* and *fiction*. An important part of the modern European South-Eastern epics inherited this balancing between myth and history and, moreover, transferred it to the scale of a *sui-generis* epic. More exactly, this is about the reconstitution of the finalized journey within the legendary or mythical construction and, on the other hand, about a reversed sense, of deconstructing the myth within an epic movement of systole and diastole that confers on the prose of this area a recuperating

epic force and a functional picturesque. While the first movement maintains the narration within the folkloric atmosphere, the second one sends us to the modern epoch which often lacks ingenuity and religious belief. We have shown, in this context, the similar construction of two novels – *There Is a Bridge over Drina* (Ivo Andrić) and *The Three-Arched Bridge* (Ismail Kadare) – which memorably fructified the legend about Master Manole. Both the ample stories, the Serbian and the Albanian, start under the sign of “They say”, they divulge and even annihilate the myth of a human being’s sacrifice at the foundation of a bridge built over Drina or over “the cursed Uijana”, and then they recompose it by evoking some dramatic destinies and events fixed in the memory of the south-eastern and national history. The polarization, which is very strong in the eastern creation, is also present in the western reflexes. It is the case, also exemplary, of one of Marguerite Yourcenar’s “oriental short stories”. *The Death’s Milk* (1929) is built similarly on the dispute between fiction (myth/ legend) and the historic truth, even if in the absence of the symbolic, background plan (Cf. our paper *Călcâiul lui Delacroix*, Libra, Bucharest, 1996, pp.115-120 (*Laptele morții*)).

The similitudes mentioned here and studied in different other works, considerably develop in range, covering an ideal - I would say - perimeter of the comparatistics studies. As an example, I would mention the “ghost fiancée” concept, presented in the ballad of *The Dead Brother’s Journey* in the folklore of all the South-Eastern European peoples in the same tragic keynote, regardless of the cause of the dead brother’s resurrection: the “mother’s curse” or, in the Serbian-Croatian versions, the “sister’s curse”. The Romanian *Voica*, the Albanian *Konstandini and Garentina*, the Serbian *Nocturnal Journey* etc, all unveil similar “symbolic apparitions and embodiments” (Lucian Blaga)¹ catalogued and compared in the folkloric area by a number of scholars, from Sismanov and Caracostea to Tache Papahagi and Adrian Fochi. Beyond the contaminations and structural relations, the ballad about the nocturnal journey of the dead brother illustrates the belief of the Balkan inhabitants in the curse efficiency and, extrapolating, in the role of the magic of words. Originating in a Byzantine song from Asia Minor (Politis), the ballad, the same as the myth of the sacrificial building,

¹ Cf. our paper *Lucian Blaga, dimensiuni răsăritene*, ed. Paralela 45, 2002, pp. 37-41 (*Insertia folclorică*) or the 2nd edition, 2002.

inspired the literatures of the last century which can be placed in the area of confluences through their motif unity. If, for instance, Blaga's adaptation in the pantomime *Resurrection* (1925) does not surpass the value of an exercise in spite of all the strong apocalyptic colors, Kadare's short story *Konstantin and Dorutina* (1979) remains exemplary in what regards both the integral assimilation of the folkloric model (*Konstandini and Garentina*), and the summing up and amplification of the significances within the same subtle hesitation between un-mythification and re-mythification. The same as Blaga, the Albanian narrator keeps the "motherly curse", and he keeps as well the anthroponym *Constantin*, which inter-connects the South-Eastern versions of the ballad. Moreover, the modern story refers to the dialectics of the collective thinking mentioned by Mircea Eliade. The Lady Mother's and Dorutina's strange death bring the funeral ritual, marked by the mourners' chorus. "A legend is born before our very eyes", states Stresi who was in charge of the investigation of the enigmatic case. "Until the day before yesterday, he continued, the lament had nothing unusual, last night, though, and especially today, it took the shape of an authentic legend" (Ismail Kadare, *Aprilie spulberat*, translation, forward by Marius Dobrescu, Univers, Bucharest, 1990). Every event that follows repeats this process, but, to tell the truth, it is doubled by the modern counterpoint of the dismantling doubt: "All this story, which one might say is very strange, could be explained in two ways: either somebody lied to Dorutina for one reason or another, pretending to be her brother Konstandin, or Dorutina herself avoids the truth – we do not know why - , and conceals the way she returned, or the one who brought her back". Hence, the result is the epically developed supposition regarding the adulterous relationship (strongly condemned in the old Albanian *Kanun*) and, also, the hypothesis of a "not materialized incest /that/ is transferred in the underworld". Someone supposes that, on the occasion of his sister's marriage, Konstantin imagined he got rid of the incest obsession, but, as this obsession can be eliminated not even by death, "their macabre voyage is nothing but a wedding voyage". This interpretation, visible indeed in the filigree of certain folk variants, reactivates D. Caracostea's older opinion (combated by Tache Papahagi in *Folkloric Parallels*, 1970) according to which the ballad was born from a "heretical incestuous nightmare". Both the explanations interweave through successive amplifications: the first one, about Dorutina's adulterous relationship, is confirmed by a

witness invented in fact by the church, and the second one, regarding the “not materialized incest”, appears after a laborious research of an impressive archive belonging to the numerous and tragic noble family of the old Arberia. The main character of the reverse movement, namely the re-mythification, is captain Stesi, who had discovered the birth of the legend *au fur et à mesure*, in the mourners’ songs. The projection onto the legend is transposed in a different manner that, this time, particularizes the Albanian area. This transposition into a new pattern is prepared by a corresponding expectation. It is, more exactly, the premise that “Konstantin’s false resurrection has nothing to do with him, and the story was born not there, at the grave, but in the very conscience of the people for whom the time may have come to wallow in the life and death amalgam, the same as the collective madness sometimes comes over them. The *hybris* state, contextualized historically or religiously, is solved by Konstandin’s absorbability “by his oath, by his *besa*”, and that is why it is no longer important whether he was resurrected or not. Thus, concludes Stesi, “each of us has a part of him in this journey, because Konstandin’s *besa*, which brought Dorutina, has arisen here, among us”. Being integrated in the folk custom law of the bloody *kanun*, the *besa* transcends the dead and the living, regulating the Albanian community life even in the modern epoch. “I would say – Stesi concludes rhetorically – that Dorutina, being brought by Konstandin, was brought by us all, by me, by our dead ones that rest around the church.” As related to the folkloric product, “the resurrected dead one” keeps his quality of a messenger having though a different symbolical meaning – a second chance, after the mediaeval (folkloric) epoch, a chance of keeping a permanent place in the collective memory. Ismail Kadare’s transcribing of the ballad *Konstandini and Garentina* is not totally new as long as it was fertilized by a specific component of the Albanian culture namely that one - as noticed by Adrian Fochi – according to which the *besa* oath defiance has consequences in the afterlife. Of course, the certifications can be mutual. In *Aprilie spulberat*, for instance, the young writer, on his wedding journey on the plateau in the north, states that an important chapter of the *kanun*, that one referring to the *giakmarrje* (the Albanian vendetta) “has started to coagulate by the time when Konstandin of the ballad resurrected from the grave in order to complete his oath.” The diversified modern range of the imaginary assumes – often programmatic in the South-Eastern European literatures – a certain

ethnical or national grammar, crystallized for a long duration. To put it differently, by the end of the 20th century, “the variations did nothing but to confirm *the theme* and that happened not only in the so-called *historic literature*”. Also in *Aprilie Spulberat*, a character who was supervising the keeping of the *kanun* “thought that everything published in books was nothing but the corpses of the things narrated orally or accompanied by a guitar”. Kadare evokes a mental space in which both the continuity and the break – felt as dramatic - are taking place, between oral and written expressions, between the heard and the written word, between the ear and the eye. This is exactly where, in such a pulsating space, can we perceive the de-mythification/ mythification alternation that characterizes an important part of the modern prose of the South-East. In other words, the thematic continuities and, especially, the visionary ones are the more spectacular: the nocturnal cavalcade of the “dead brother” crosses the imaginary of the South-Eastern meridian, permanently reactivated by the rhetoric of the uncomforted mother: “Son of mine, Konstandini,/ What about your oath to me/ To bring me Garentina back/ So I may see the light again?/ You swore it to me long ago,/ And you seem to have forgotten!” (*Cetatea Rozafat*. Folclor albanez, an anthology, translation by Focioni Miciacio, Forward by Victor Eftimiu, Minerva, Bucharest, 1974, pp. 7-10).

(from the volume *Balcanologie*, I, Dacia Publishing House, Cluj-Napoca, 2002)

(Translation: Iolanada Manescu)

Poezie/ Poetry

BARDHYL LONDO (ALBANIA)

ITAKA

Itaka fle nen qiellin e shtatorit.
Ullinjte si gra qe presin burrat e vonuar ngjajne.
Mua me merr malli per shtepine larg,
per nje grua qe s'do te mbylle syte kete nate
ne Tirane.
Me ndihmo, Odise! Flake tutje mantelen
e legjendes!
Me thuaj nje fjale te mencur, te ngrohte.
Rruget fillojne, humbasin, vrapojne, zhduken
me te ngaterruara se radhet e trikos
se Penelopes.

Rruge, rruge, rruge...
Drejt lindjes, drejt perendimit,
drejt Jonit, drejt Egjeut.
Kohet vertet moderne jane
po fillin prape mund ta humbasesh
si ne shekullin e Odiseut.

Cila, pra me con ne Itaken time?
Cila fjale e qeteson gruan qe pret?
Larg nga sirenat e detit qe prape klithin hysterike,
larg nga Circet e shekullit te njezet!

Une kete rruge s'e humbas!
Do ta gjej dhe ne qofsha i verber!

Te gjithë jemi nga pak Odise;
ne mos pacim Penelope,
nje Itake e kemi patjeter!

BARDHYL LONDO (ALBANIA)

Ithaca

Ithaca slumbers under the September sky.
The olive trees are like women awaiting their tardy husbands.
I am filled with a longing for my home far away,
For my wife in Tiranë who will not sleep tonight.
Help me, Ulysses! Cast off your legendary cloak!
Tell me something wise, something fervent.
Roads begin, get lost, run forth, disappear
More intricate than the stitching on Penelope's woven gown.

Roads, roads, roads...
To the east, to the west,
To the Ionian, to the Aegean.
The times are indeed modern,
But you can lose the thread again
As in the time of Ulysses.

Which one will take me to my Ithaca?
Which word will calm my waiting wife?
Far from the sirens of the sea screaming hysterically once again,
Far from the Circes of the twentieth century!

I will not lose this road!
I will find it even blind!

We are all a little like Ulysses,
Even if we do not have a Penelope
We do have an Ithaca!

[Itaka, from the volume Si ta qetësoj detin, Tirana: Naim Frashëri 1988, p. 81, translated from the Albanian by Robert Elsie, and first published in English in An elusive eagle soars, anthology of modern Albanian poetry, London: Forest Books 1993, p. 171]

Lasgush Poradeci

Vdekja e kish harruar. E mahnitur
kish humbur rrugen ne vargun e tij
eremire.

Ate dite qe mbylli syte
gjoli i Poradecit nga habia

si nje lot i madh kish ngrire...

Vetem Itaka mbetet

Kane nderruar anijet. S'jane me si te Odiseut
Kane nderruar dashurite. S'jane me si
.....te Manelaut
Grate ndryshe jane. S'i ngajjne me Helenes

Dhe prape do te nderrojne ne shekujt
.....praparendes

Vetem Itaka mbetet
Itaka te femija, Itaka te gjeniu
...ajo, e perjetshmja,
.....endrra,
.....dashuria,
.....jeta,
.....vdekja:
Itaka - vete njeriu

Lasgush Poradeci

Death had forgotten him. Startled,
It lost its way in his fragrant verse.
The day he closed his eyes
The lake at Pogradec in wonder froze over
Like one huge tear...

[*Lasgush Poradeci*, from the volume *Si ta qetësoj detin*, Tirana: Naim Frashëri 1988, p. 34, translated from the Albanian by Robert Elsie, and first published in English in *An elusive eagle soars, anthology of modern Albanian poetry*, London: Forest Books 1993, p. 167]

Only Ithaca remains

The ships have changed. They are no longer like those of Ulysses.
The love affairs have changed. They are no longer like those of Menelaus.
The women are different. They are no longer like Helen.
And again the successors will change over the centuries.
Only Ithaca remains.
Ithaca for the child, Ithaca for genius,
It, the eternal,
Dreams,
 love,
 life,
 death:
Ithaca - man himself.

[*Vetëm Itaka mbetet*, from the volume *Si ta qetësoj detin*, Tirana: Naim Frashëri 1988, p. 86, translated from the Albanian by Robert Elsie, and first published in English in *An elusive eagle soars, anthology of modern Albanian poetry*, London: Forest Books 1993, p. 175]

VISAR ZHITI (ALBANIA)

Greve urie

Edhe brenda në burg
ka prapë një burg.
Të fusin brenda
po s'punove p. sh.

Ti, i shtrirë mbi dyshe-menë
e birucës së arkivoltë, sot s'hëngre bukë.
As dje. As pardje. As para 3 ditësh.
Që kur mbaroi lufta e dytë botërore.
Dhe s'do hash as nesër, as pasnesër
as i vdekur.

- Ngorthç! - tha polici ditën e parë.
Të dytën u zgërdhi si një çizme e shqyer.
Heshti të tretën.
Njollat e murit i dridheshin mbi fytyrë.
Ditën e katërt: ha! - të tha.
- Ç'ke, të pyeti ditën e pestë.
Pastaj erdhi dita e gjashtë. Në fakt
asgjë s'erdhi. Dita e shtatë u fsheh
pas të nëntës. Viti i parë i Krishtit
u hodh para festave të Nëntorit.
Ditvdekja e diktatorit vononte. Ngulte
këmbë si mushka.

Por erdhën ata të komandës
në birucën tënde.
Kokëposhtë ishin të gjithë. Se
reflektoheshin në pjatën me supë
të ftohtë. Si sy qiklopi - pjata.
Bukën e hanë minjtë që lëvrinin lirshëm -
nota muzike mbi vijat e ... doktrinës.

VISAR ZHITI (ALBANIA)

Hunger strike

Even within prison
There is a prison.
They throw you into it,
For example, if you do not work.

Lying on the floorboards
Of your coffin cell, you have not eaten today,
Nor yesterday, nor the day before yesterday, nor three days ago,
Nor since the Second World War,
Nor will you eat tomorrow, nor the day after tomorrow,
Nor when you are dead.

"Go ahead and die!" said the guard on the first day,
On the second he squeaked like a torn boot,
On the third he fell silent.
The stains on the wall trembled in his face.
On the fourth day, he said: "Eat!"
"What's wrong," he said on the fifth.
Then came the sixth day. In fact
Nothing happened. The seventh day hid
Behind the ninth. The first year of Christ
Before the November national holiday.
The death of the tyrant was delayed.
He was as stubborn as an ass.

The men from the command came
to your cell,
All with their heads bowed, reflecting
In the dish of cold soup.
The dish was the eye of the cyclops.
The mice were eating the bread, scampering about,
Musical notes on the scores of... doctrine.

Muret
vallzojnë. Herë afrohen, herë largohen.
Një britmë vrapon zbathur
nëpër koridor.
Brumbujt u trembën. Shih si dalin
nga të çarat e kujtesës pa kafkë.
Njolla drite
se nga ranë,
si të vjellat e ditës së sëmurë.

Hekurat e frengjisë sime

Kaq bukur këndoi bilbili
te hekurat e frengjisë sime,
sa dhe hekurat m'u bënë
degë të gjelbra qershie.

Dyshemeja u mbush plot me
cicërima

dhe unë mëgjunjazi
si therrime buke,
si therrime jete
një nga një po i mblidhja.

The walls
Dance back and forth,
A cry runs barefoot
Down the corridor.
The cockroaches take fright. Look how they scuttle
Skull-less, out of the seams of memory.
Patches of light from somewhere
Lay in the room
Like vomit from a sick day.

(Saturday, 4 February 1984)

[*Grevë urie*, from the volume *Hedh një kafkë*, Tirana 1994, translated from the Albanian by Robert Elsie]

At the bars of my cell

How sweetly the nightingale sang
Through the iron bars of my window,
Transforming the very iron
 into the verdant branches of a cherry tree.

The floor was covered in warbles
And I, on my knees,

Picked them up one by one
Like crumbs of bread,
 like crumbs of life.

(in a prison cell, 1980)

[*Te hekurat e frengjisë sime*, from the volume *Kujtesa e ajrit*, Tirana 1993, translated from the Albanian by Robert Elsie]

GEORGI ANGELOV (BULGARIA)

ПОЕЗИЯ

Ниагара
в капката
да опознаеш.

* * *

Край пътя,
в жегата непоносима,
работи гладен, изтерзан народ

и няма кой
да го свали
от кръста.

* * *

В най-ниската точка –
да изгърпиш.

При изкачването –
без гордост.

На високото –
готов за слизане.

GEORGI ANGELOV (BULGARIA)

Poetry

To get to know
Niagara
in a single drop of water.

* * *

By the road,
in the heat hardly bearable,
martyrized hungry people are toiling

and no one's there
to take them down
from the crucifix.

* * *

At the lowest point,
endurance.

During the ascent,
no pride.

At the top,
readiness for a descent.

* * *

Бяха преди малко гръм и мълнии.

Беше зъл потоп,
море
и бедствие.

После спря.
Земята си отдъхна.

Помнят само корените
всичко.

* * *

Докато пишех стихове,
зората
дошла полека.

Подреждам листовете,
писалката прибирам

и излизам под небето

да се сверя
с написаното

ЛЕТОПИС НА СЪПРОТИВАТА

Той е от Ню Орлиънс.
Тя е от Багдад.

Дели ги изгнила врата
и два откоса.

* * *

Thunder and lightnings a little ago.

An evil deluge,
a sea,
a disaster.

Then it stopped.
The earth sighed with relief.

Only roots remember it all.

* * *

I was still writing poetry
and the dawn
had slowly broken.

I arrange the paper,
put the pen away

and go out under the sky

to verify myself
with what's been written.

Chronicle of the Resistance

He is from New Orleans.
She is from Bagdad.

Only one rotting door
and two bursts of machine-gun fire
between them.

VANYA DUSHEVA (BULGARIA)

*

Най-милостивото дърво – кипарисът
врабците храни,
падне ли снегът.

*

Толкова малко дръвче
врабците на сянка събира.
Благословена песен.

*

Детето вика: Бабо, бабо...
На съседката, която
няма внуче.

*

Зъзне пред вратата
на любимата
кученце.

*

Мирише на пролет.
Привечер се обажда
сова.

VANYA DUSHEVA (BULGARIA)

*

The kindest tree – the cypress
feeds the sparrows
when it snows.

*

Such a small tree
gathers the sparrows in its shadows.
A blessed song.

*

The child calls out: “Granny”...
To the neighbour who’s got
no grandchild.

*

Shivering outside
the beloved’s door –
a doggie.

*

It smells of spring.
At dusk an owl
calls out.

*

Разравяш жарта.
Безброй светулки.
Лятна жътва.

*

Милувка.
През краката преминава
змия.

*

Пролет е.
Сиамската котка
търси помощ.

*

Лятна вечер.
По лунната пътека
плува гларус.

*

Вечерня.
Пред олтара – богомолка.
Монаха го няма.

*

You stir up the embers.
Myriads of fireflies.
Summer harvest.

*

Caress.
A snake passes over
the feet.

*

Springtime.
A Siamese cat
is looking for help.

*

Summer evening.
On the moonlight path
a gull is swimming.

*

Evensong.
At the altar a mantis.
The monk is not there.

KRASIMIR SIMEONOV (BULGARIA)

Различни

пътят и вървящия по него
думите и словото
жертвата и хищникът
господа и бога

но ще дойде Утешителят
на всичките неща

Обяснение в любов

*На теб,
която изрови
мидичката на
сърцето ми
и си я сложи
в аквариума.*

Косата ти е
лунната снопина
из вълните.

Очите ти
са тези птици,
за които вечно ще остана
зимата.

По устните
е спомена от другите пространства.

Вече дишам.

KRASIMIR SIMEONOV (BULGARIA)

Differences

the way and the one walking it
the words and the word
the victim and the beast of prey
the lord and the god

but the Consoler will come
for all things

Declaration of love

*To you,
who dug out
the mussel of
my heart
and put it
into your aquarium*

Your hair is
a shaft of moonlight
on the waves.

Your eyes
are the birds
For whom I will forever be
winter.

On the lips
is the memory of other spaces.

I'm already breathing.

**В особения цвят на своето време
бедуинът би казал:
пустинята си отиде от очите ми,
морето си отиде от очите ми,
безпределностите свършват. без теб.
такова е това заглавие.**

От смирените ти рамена
извира силата ми
като мъгла
от восъчно море.

Кладенеца съм, във който
си паднала.
И не плачеш,
и не търсиш помощ.

Началото на огъня

“Началото на огъня
е сред житата” – и се скри отново мишката.

“Началото на огъня
е в дървесата сухи” – каза птицата и отлетя от клона.

“Началото на огъня
е в подреденото огнище” – обади се змията и изпълзя навън.

“Началото на огъня
е във праха от всеки въглен” - прокара мравката мравуняка си.

“А началото на огъня
е в огнените му причини;
в това нещата да са огнени
и огънят да бъде във нещата,
а нещата – в собствените си утайки
из мойто дъно,
мойто дъно” – така покри водата своите изконни площи.

**In the peculiar color of his time
the Bedouin would say:
the desert has left my eyes,
the sea has left my eyes,
infinities are at an end. without you.
that's what this heading is.**

It is from your submissive shoulders
that my power springs,
like the mist over
the waxen sea.

I am the well in which
you have fallen.
And you are not crying.
And you are not seeking help.

The beginning of fire

“The beginning of Fire
is in the cornfields” – and the mouse hid again.

“The beginning of Fire
is in the dry trees” – said the bird
as it flew away.

“The beginning of Fire
is in the well-arranged fireplace” – the snake called
as it crawled out.

“The beginning of Fire
is in the dust from every coal” – the ant led away
Its ant swarm.

“Whereas the beginning of Fire
is in its fire causes;
in things being fire-like
and in Fire being in things,
while things are in their own sediments
spread on my bottom,
my bottom” – thus the water covered
Its primordial areas.

MARIA ȘLEAHTIȚCHI (REPUBLICA MOLDOVA)

poem feminin

varianta a

sînt cea care poarta
înlăuntru
cuibul și oul lumii
sînt deplină

se dedică margaretei elenei
mie
și altor femei

variantă reflexivă

sînt un imens gol
cu centrul într-
un cuib părăsit
nu sînt deplină
nu sînt nu sînt nu sînt

ultima variantă

sînt cea care port
tot ce îmi dai
doamne
îți aparțin

pastorală (II)

„nici tristețea
nu pare a reflecta nimic
din această agonie”

în grădina ta de la tîrnova
întinsă pe un păretar
vechi și decolorat

MARIA ȘLEAHTIȚCHI (REPUBLIC OF MOLDAVIA)

Feminine Poem

variant a

I am she who bears
deep inside
the nest with the egg of the world

it dedicates itself
to margareta to elena
to me
and to other women

reflexive variant

I am an immense emptiness
its center in
an abandoned nest
I am not perfect
I am not am not am not

final variant

I am she who bears
everything you give me
god
I belong to you

Pastoral (II)

“not even sorrow
seems to reflect the least part
of this agony”

in your garden at țîrnova
stretched out on an embroidered runner
an faded heirloom from my grandmother

zestre de la bunica
fac lecturi din cioran
în dialog mutual
cu o capră albă

cu ochi albi și rotunzi
ca verigheta de pe inelarul
tău stîng
cu gene lungi și ascuțite
cu un fuior subțire de barbă

de pe pajiști arhaice
capra paște movul amărui
al florilor de brusturi
verdele uscat al păretarului

degrabă
mă va paște pe mine
cu carte cu tot

citind pe eliade
se deșteaptă în mine
zvîcnirea luminoasă
a tinerei zeițe
din a.5700
curtată de porumbel

I read cioran
in convivial dialogue
with a white nanny-goat

her blue eyes round
as the wedding band on your
left ring finger
elegant curved lashes
a straggly beard
on the archaic meadow
she grazes the bitter lavender
of burdock flowers
the dry green of this small embroidered carpet

soon
she must graze me too
along with this book

(Translated by Adam J. Sorkin and Cristina Cîrstea)

reading eliade
the bright twitch
of the young goddess
from y. 5700
courted by the dove
is awakening in me.

(Translated by Mihaela Şleahtiţchi)

PAUL ARETZU (ROMANIA)

să vă spun cum învăț eu pretutindeni, mereu. cum scot cărțile, cum întind hârtia la scris. cum prepar cernelurile și încerc penițele. cu trupul ca izvorul, cu gândul ca inima fecioarei. vorbind singur printre animale. pe câmpul geros și-nvelit în Dumnezeu. cum îngenunchi eu la sfânta masă de scris, printre ucenici. luați, mâncați dintru această carte până nu se transformă în praf. beți dintru această cerneală care se varsă în zadar. până nu mor. până nu mă uitați de tot. astfel pregătesc cina învierii pentru fărtați.

PSALMUL 59

Plecasem pe un drum spre cel mai vechi oraș din lume, însoțit de tovarăși. Unul avea hărți pe piei de vițel, altul ducea în raniță hârtie de China, hârtie de mătase, hârtie imperială de Japonia, hârtie de șamoa, hârtie de Olanda, hârtie de ofset, hârtie satinată, hârtie Whatman, altul avea buzunarele doldora cu stilouri, cu penițe, cu pene de scris ascuțite și despicate la vârf, altul ducea călimări și corni de cingătoare plini cu cerneluri preparate din funingine sau din cinabru, din gogoși de ristic, din săruri de fier și din miniu de plumb, altul transporta probare de cerneală, probare de litere cu modele, semne și ornamente și probare de titluri, altul avea nisiparnițe, alții mergeau pentru credință făcând parte din ceată. Omuleni făcuți din carne și din sânge, din pâine și din vin, eram poeți de psalmi, căutători de divin.

PAUL ARETZU (ROMANIA)

let me tell you how I learn everywhere, all the time. how I take out the book, how I spread off my paper while writing. how I prepare my ink and try my pens. with my body like a spring, with my thought like the virgin's heart. speaking to myself among the animals. on the frosty field wrapped in God. how I kneel in front of my holy writing table, among my disciples. take, eat from within this book until it doesn't turn to dust. drink from within this ink spilled out in vain. until I don't die. until you won't fully forget me. thus, I prepare the resurrection dinner for my bosom friends.

(Translated by Carmen Racoviță)

PSALM 59

I had set out with my comrades on a road to the word's most ancient city. One of us had maps drawn on calf skin, another carried China paper, silk paper, Japanese imperial paper, chamois paper, Dutch paper, offset paper, satin paper, Whatman paper in his backpack, another had his pockets stuffed with fountain pens and quills with their pointed and slit tips, still another brought along inkpots and inkhorns filled with ink made of antimony vermilion, of oak apple, of iron salts and red lead, another one carried samples of ink and of letters, signs and ornaments and fonts for titles, one man held the sand baths, others came along for the belief being part of the team as well. Little men made of flesh and blood, of bread and wine, we were the psalmist poets, the ones in search for the sacred.

(Translated by Ioana Ieronim
and Arhiepiscop Chrysostomos of Etna)

Psalmul 75

Bisericile sunt semințe ale Duhului, căzute din cer.
Eu mănânc pâine răstignită. Sufletul meu este tot mai înăuntru.
Ca apa în fântână. Și Dumnezeu se oglindește în mine.
Psalmul este cuvântul întrupat. Veniți să ne împărtășim cu psalm. Veniți
să atingem îngeri. Doamne, trimite-mi un înger moscat.
Împodobit m-ai făcut și m-ai înfiat. Trupul meu este epic iar sufletul
este liric. Am o religie în sânge.
Sunt înconjurat de strămoși și de urmași.
Doamne, cum a fost când m-am născut? Dumnezeu m-a plămădit,
Dumnezeu mi-a suflat Duh în nări.
Dumnezeu a pus în mine puncte cardinale.
Mănânc în genunchi, Doamne. îngerii sunt niște secunde.
Au fețele jupuite iar sâniilor lor miros a busuioc.
Îngerii se îngrămădesc pe ființele omenești.
Scriam pentru a învăța să scriu. Vorbeam pentru a învăța
să vorbesc. În fiecare zi mă botezam cu rugăciune.
Dormeam pentru a învăța să mor.
Sunt un om pierdut și nemaigăsit de nimeni. Cu ochi gânditori.
Doamne, vreau să-mi retrag toate cuvintele și să încerc iar...

chiar pe aici, mireasa trecu lăsând unde neliniștite de voaluri. ciupind
pleoapa noastră la vreme de iarnă. chiar printre aceste fire de iarbă, roza
ei făptură, încoronată, dintre spumele mării ieși. vestind prima zăpadă,
vântul răbufnind printre pociumbi. degrabă intra-vom cu tălpi sfiite în
dulcea ei căsuță de ceară. degrabă, ca niște vâcari veniți din zloata
câmpului, ne vom desfăta pe lângă foc. oprită în cer limba timpului. ne
numără.

Psalm 75

Churches are the Spirit's seed, that fell from heaven.
I eat crucified bread. My soul is ever more interior.
Like water in a well. The Lord, too, is mirrored in me.
The Psalm is the word embodied. Come let us commune with a psalm.
Come, let us touch angels. Sendest Thou me a musky angel, O Lord.
Thou hast embellished me and Thou hast adopted me. My body is epic
and my soul is lyric. I have a religion in my blood.
I am surrounded by ancestors and offspring.
O Lord, what was it like when I was born? God formed me,
He blew Spirit into my nostrils.
God put cardinal points in me.
I eat on my knees, O Lord. The angels are seconds.
Their faces are flayed and their breasts have the scent of basil.
Angels crowd on human beings.
I wrote so as to learn to write. I spoke so as to learn to speak. Every day
I was baptized in prayer.
I slept so as to learn to die.
I am a lost man who has not been found. With pensive eyes.
I wish to retract all of my words, O Lord, and to try again...

it is even here, that the bride passed leaving behind the restless waves of
her veils. touching our eyelids in winter season. it is among these very
blades of grass that her crowned rosy figure emerged, from the sea
foam. heralding the first snow, the wind blowing across fields of corn.
we shall hurry her sweet wax house with our shy soles. like cowherds
coming from muddy fields will we hurry to sit happily before the fire.
the hand of time has stopped in the sky. it counts us.

(Translated by Ioana Ieronim
and Arhiepiscop Chrysostomos of Etna)

IONUȚ CARAGEA (ROMANIA, CANADA)

Disconnect

și dacă pică serverul mai sunt poet?
și dacă pică brusc internetul în toată lumea
cine va mai auzi de mine?

mi-ar plăcea să se dea o lege
prin care să se interzică poezia în locurile publice
să te duci în locurile special amenajate
cu un creion și o foaie de hârtie
să scrii numai pentru tine
ca și când poezia ta
ar fi un inel de logodnă
sau o promisiune de iubire

mi-am rănit sufletul pe hârtie
într-o baltă de cuvinte
tu îi spui clișeu
deșeu
sau pur și simplu
vorbărie

în timp ce poezia
este o trecere de pietoni
între viață și moarte

sau un mistreț fugărit de alice
într-o pădure virgină

ceea ce scriu nu-i o simplă îndeletnicire
ci o dedicație pentru Dumnezeu
care uneori îți pune palma
pe frunte
femeie

chiar dacă viața înseamnă un spital
în care oamenii te tratează
cu pastile de sictir
în timp ce moartea inventariază
suflete

IONUȚ CARAGEA (ROMANIA, CANADA)

Disconnect

and if the server crashed
would I still be a poet?
and if the Internet crashed suddenly
in the whole wide world
who's going to ever hear of me?

I would like a law
to forbid poetry in public
to have to go in specially designed places
with a pencil and a piece of paper
to write only for myself
as if my poem were
an engagement ring
a vow for love

I've been hurting my soul
on a piece of paper
in a puddle of words
you call it cliché
a hole
or a whole lot of nothing

while poetry is
a crosswalk
between life and death

or a wild boar chased by bullets
in a pristine forest

My writing is not
a simple pastime
but a dedication for God
Who sometimes puts his palm
on your forehead
Woman

even if Life is a hospital
where people treat you
with drops of Indifference
while Death counts souls

dacă ar pica internetul
aș merge cu picioarele goale prin țărână
să simt trupul rece al înaintașilor mei
sau m-aș tunde zero
să nu-și dea nimeni seama
cât de frumos ninge

aș renunța la această vorbărie
și ți-aș trage un șut acolo
unde
te doare cel mai tare
să-ți arăt
cât de mult te iubesc

m-am născut pe Google
toată lumea știe
și tot caut, tot caut locul
în care
să mă spovedesc

Limba poetului și ceasul poliglot

ceasul știa trei limbi
de circulație universală
le vorbea pe toate trei deodată
fără să le-ncurce
poetul știa doar o limbă
pe care ceasul n-o înțelegea
limba care apăruse
înainte ca ceasul să fie ceas
înainte ca orele să fie ore
înainte ca minutele să fie minute
înainte ca secunde să fie secunde

într-o zi ceasul a stat
hotărât să învețe
dar limba poetului o luase cu mult înainte
dincolo de ore, dincolo de minute
dincolo de secunde
dincolo de orice așteptare

degeaba ai stat ceasule
degeaba ai stat

if the Internet crashed
I would walk barefeet in the dust
to feel the cold body of my ancestors

or I would shave my head
so that nobody notices
how beautifully it snows

I would stop this talking
(a whole lot of nothing)
and I would kick you
where it hurts the most
to prove you
how much I love you

I was born on Google
everybody knows
and I endlessly seek
a place
to confess

Poet Talk and the Polyglot Clock

The Clock spoke three languages
Universally used
It spoke all three together
Without mistake
The Poet spoke but one
One the Clock could not understand
One that was born
Before the clock became a clock
Before the hours became hours
Before the minutes became minutes
Before the seconds became seconds

One day the Clock stopped
Determined to learn
But the Poet's language was long gone ahead
Beyond hours, beyond minutes
Beyond seconds
Beyond any expectations

You stopped for nothing Clock
For nothing

Haiku

LJUDMILA HRISTOVA (BULGARIA)

тиха утрин
паяжината –
натежала от роса

quiet morning
the spider-web is so heavy
with dew-drops

излезе вятър
паяче се спусна
от небето

wind blew up
a little spider climbed down
the sky

слънце...сянка...слънце
още са млади
крайпътните дървета

sunshine...shadow...sunshine
the roadside trees
are still young

отмина бурята –
толкова
щастливи охлюви

storm is over
fragrant drops drain away
from the linden-trees

летя за Канада –
изпращат ме кленове,
посрещат ме кленове

flight to Canada –
maples see me off,
maples met me

не се отваря чадърът ми
дъждът отнася
цветовете на жасмина

my umbrella won't open –
rain is carrying away
jasmine blossoms

BORIS NAZANSKY (CROATIA)

cvjetaju trešnje
dječak kuštra sijedu
djedovu kosu

cherries blossom
a little boy tousles
grandfather's grey hair

ljetna kišica
sjena moga oraha
još posve suha

kaplje ljetna noć
mjesečina se vrti
u mlinskom kolu

dok šaren šešir
prolazi – pogled stoji
na gležnjevima

while colourful hat
is passing by – a look is fixed
on the ankles

u ljetnoj noći
oka ribarskih mreža
puna zvijezda

in the summer night
the meshes of fishing nets
are full of the stars

cijelo nebo
i cijela noć pod njim
u jezercetu

the entire sky
and a whole night under it
in a little lake

ĐURĐA VUKELIĆ-ROŽIĆ (CROATIA)

hladno jutro
lokva na stazi
razbita u komadiće

cold morning
puddle on the path
crushed to pieces

iza ponoći
probudila me ulična lampa
ugasivši se

after midnight
street lamp turned off
waking me up

kasno proljeće
gladim sunce na krznu
pospane mačke

late spring – I'm fondling
the sun on the black fur
of a sleepy cat

lutke i medo
na pločniku čekaju
odvoz smeća

dolls and teddy bears
on the sidewalk awaiting
the garbage truck

gradska uličica
sjena žene na zidu
jedini grafit

city back street
a woman's shadow
the only graffiti

šumska čistina
lahor naglo promijenio
obris neba

forest clearing
summer breeze suddenly changed
contour of the sky

STJEPAN ROŽIĆ (CROATIA)

iznenadni vjetar
nosi snježni oblak
s trešnje u cvatu

suddenly a wind
carrying snowy cloud from
the blossoming cherry-tree

na rubu mlake
vrabac ljubeći svoj odraz
pije vodu

on a puddle's edge
sparrow kisses his reflection
drinking water

kroz grane bora
sa zalazećeg sunca
vise češeri

through pine boughs
from the setting Sun
the pine cones hang down

pod ljetnim suncem
svaki listak šume ljulja
svoju sjenku

under summer sun
each leaf in the forest cradling
its own shadow

odjednom leptir
prevuče žutu traku
preko livade

suddenly a butterfly
drawing a yellow ribbon
over the meadow

nestala rosa
sparni ljetni dan
teško diše livada

a vanishing dew
sultry summer day
heavy breathing meadow

ALEXANDRA FLORA MUNTEANU (ROMANIA)

Munte în ceață
Vârfuri de brazi înoată
în necuprins

Mountain in fog –
fir-trees tops swim
in immensity

Turiști în goană
Pârția de schi liberă
Începătorilor

Tourists in a hurry -
the sky track is free
for beginners

Tren de călători
salutul reverențios
șuieratul

travelers train –
ceremonious greeting
whistling

Tunelul lung
răcoarea amintirii
drumurilor

the long tunnel –
cool of the old travels
souvenir

umbre și stoluri
la apusul soarelui
se zgribulesc

shadows and flights
at sunset
shrink

EDUARD ȚARĂ (ROMANIA)

În urma broaștei –
un plescăit în noapte
și luna țăndări

After the frog's leap –
only a splash in the dark
and the moon to shards

Drumul sub ape –
Calea Lactee trece
prin cimitir

Road under water –
the Milky Way still crossing
the cemetery

Lecție despre război –
în ochi albaștri de copil
planeta senină

Lesson about wars –
in the blue eyes of the child
a serene planet

Poștaș la ușă –
pe un plic de departe
primul fulg de nea

Postman at the door –
on a letter from abroad
the first snowflake

Stea căzătoare –
o clipă de tăcere
între doi greieri

Shooting star from dark –
a moment of deep silence
between the crickets

Primul mugure –
îmi amintesc durerea
măselei de minte

The first cherry bud –
I still remember the pain
of my wisdom tooth

INTERVIEW

FROM THE ANDES TO THE BALKANS: THE ITINERARY OF A PASSIONATE LINGUIST

Professor Aurelia Roman's Interview with Professor Hector

Aurelia Roman: Hector Campos is Associate Professor of Spanish and Portuguese at Georgetown University, USA, but he is a professor who wears many hats. He teaches Greek, Spanish, Linguistics, and, as he will tell us, more subjects than these. Some people collect stamps, rare books or artifacts. He collects languages – sixteen of them so far; - four or five of which are from the Balkan region.

A.R.: Hector, your collection is an inner one. Your knowledge of languages is inside your memory and it is a living part of you. So who are you? What was your first language? Where were you born? What background did you have to direct you to this unusual collection?

Hector Campos: Hmm, let's see ...my mother tongue is Spanish. So that was my first language, but my mother is an English teacher, so at home ...

A.R.: Where was home?

H. C: In Santiago, Chile. I was born in Santiago. Both of my parents are teachers. In Chile they had this requirement – I don't know if it still exists – that if you do your studies in the capital, in order for you to

come back and teach in the capital you first have to serve in the provinces for five or six years. In this way the provinces benefit from the new blood. So my parents moved to the mountains in Los Andes, close to the border with Argentina. And they loved it so much that we stayed there for fifteen or sixteen years. Because my mother was an English teacher, we had English books and I always asked her: “Can you teach me English?” She didn’t want to, because she was teaching it all day long. So I pretty much taught myself. For high school, my parents had to persuade me to move back to Santiago with my grandparents so that I would get a better high school education and the opportunity to go to university. They blackmailed me because they knew that I loved languages and they said that if I moved to Santiago, they would let me study English at the American Institute, French at the French Institute, and Italian at the Italian Institute. So, I said, “I’m going”.

A. R: *How old were you?*

H. C: I was probably twelve or thirteen. So, I moved to Santiago and then I began studying all those languages at those institutes.

A. R: *All three of them at once?*

H. C: Yes. At that time we had two required languages in high school: everyone had to study English and French. But, Italian, I just loved it because it sounded so beautiful, and because I loved opera I wanted to be able to understand. I had a very nice tape collection of courses for learning German, English, French, Italian. I spent most of my allowance buying language courses! This is how my involvement with languages began. However, I began my university studies in Chile as a chemist. I think Chemistry was probably a combination of the interests of both my parents, because my mother was an English teacher and my father was a science teacher. I was going to be a chemist. I was in the Faculty of Sciences at the University of Chile for a couple of years, but then the oppressive Pinochet regime started and I decided to leave the country. I went into exile.

A. R: *Where did you go?*

H. C: Well, first I moved to Spain because of a connection with my grandfather. He got me and some young friends out of Chile, with the help of the Church. I stayed in Spain for a couple of years, and then I got a scholarship to come to the US.

A. R: *Did you finish your university program in Spain?*

H. C: No. In Spain we were basically exiles and we just survived by singing. That was very hard too, because Franco was still in power in Spain at the time. But we used to joke and say “It’s their dictator, not ours!” And we just sang against oppression.

A. R: *How did you come to the United States?*

H. C: There was a program, but I don’t know if it still exists. It was called the Institute of International Education or something like that. I was walking downtown one day and saw a sign: “Scholarships to study in the U.S.” I went to the Institute and was told, “You have to pass some exams.” So, I took about three or four exams and was offered a scholarship to go to Dartmouth College, in Hanover, New Hampshire—a very good school. When news of the scholarship arrived, the lady in charge at the Institute called me: “Look, you just got a scholarship from Dartmouth. I have never seen a scholarship like this. I mean they will pay for everything! Accept it!” And I said, “But where is that?” She said, “I don’t know, but I’ve never seen a scholarship like this. Take it, take it !” So I did accept it!

A. R: *I am sure the results of your examinations were outstanding, since Dartmouth College – one of the Ivy League schools – is highly selective. Indeed, it is very hard to be admitted there. This is a huge leap from street-singer in Spain to Dartmouth student on a full scholarship!*

H. C: I went there and I began again with chemistry because that’s what I had done in Chile. The change was too big and I found out that my heart was not in chemistry after all. I remembered the sheer joy of studying languages. So I changed my field to literature. That was a big jump--and a drastic jump. Literature is a very different discipline from Chemistry. Coming from the sciences, I expected things to be either

right or wrong. Now, it seemed that anything was fine as long as the teacher liked your idea and you made your point. I didn't like that, even though I must admit that I had excellent teachers! The other problem was convincing my parents! They wanted me to have one of the traditional professions (lawyer, doctor or engineer). It had taken me a long time to convince them that I wanted to be a chemist. Imagine now that I wanted to do literature!

A. R: Well, now I understand your passion for linguistics as a science.

H. C: Well, I knew nothing about linguistics then. What happened was that in literature I was going crazy because my grade really depended on what the professor liked or didn't like. And the problem (and a blessing, at the same time!) was that Dartmouth, being a very good school, was very strict about what they call "liberal arts education". Every student has to explore and do many fields. But I was having a problem satisfying the "social sciences" requirement, with the result that I couldn't graduate until I had completed two or three courses in the social sciences. Fortunately, Dartmouth had this motto at that time: "If we don't have what you want, we will send you anywhere to get what you want". So I began to look around, exploring what other fields might count as social sciences. I discovered that Linguistics was sort of in-between. In some places, it counted as a social science, in other places, it counted as a humanities subject and at some places like MIT, it even counted as a science! Seeing that linguistics was described as the "science of language", I had a "Eureka" moment.

A.R: Here at Georgetown it also counts as a science. I have an M.S. in Linguistics from Georgetown.

H. C: That's right. So, I said: "This is it!" I wanted to do linguistics although I really had no idea what it was! I knew it was connected to languages and I loved languages. So Dartmouth sent me to UCSD, in San Diego, for one semester. I took four linguistics courses that semester and a miracle happened: I fell in love with linguistics! "Oh my God, this is what I've always wanted! It's the science of language." When I went back to Dartmouth, the problem was that no one could direct me because they had no linguists. I found two French professors,

who helped me a lot. They were both very knowledgeable and, even though they were literature experts, they directed my linguistics projects. I even took Romanian from one of them. My B.A. thesis was on twentieth-century French and Latin American poetry. I got my degree in Romance literatures. I intended to go teach in Japan after graduation, since they were looking for Spanish teachers in Japan at that time. But because I started at Dartmouth as a Science major, I had to study German in order to satisfy the language requirement for science. German was the language for the sciences. So I had signed up for a program in Germany and I was sent to Berlin to study for a semester. This was when the Berlin Wall was still standing.

A. R: *So you went to West Berlin?*

H. C: Yes. But because I was in Germany, I missed my interview with the Japanese people who came to the US to interview candidates. It was the beginning of April, I was about to graduate and I didn't know what I was going to do. Fortunately, the director of the department (she had been a student at UCLA) said, "I know a linguist at UCLA. Let me call him." So she called him; his name was Carlos Otero. He got me a scholarship and I went to study under him. He practically adopted me as his son. So that's how I got to UCLA, where the Linguistics Department was Number 2 in the nation at that time. The best one was MIT. And it had the best Romance Linguistics program in the country, if not in the world, at that time, but things have changed.

A. R: *You were very lucky. How many years did you study there?*

H. C: Six years. I completed my Masters and PhD there.

A. R: *What was your thesis about?*

H. C: Because I was in the Romance Linguistics program, they recommended that I work on the less studied Romance languages. That is why I started with Romanian. But they didn't have many courses and the teacher was actually afraid of me because I was asking too many questions. So I did my dissertation mainly on Gascon and Occitan. I

spent a couple of summers working in southern France, near Toulouse, learning those languages. I bought the Assimil series for Occitan and I taught myself the language. Then I did the same for Gascon with a different method. Then I contacted the Institut d'Etudes Occitanes and they were kind enough to send me to a farm where I did my research. That's how I got the data for my dissertation. And I did my dissertation on Occitan and Provençal, among many other languages and dialects. If I remember correctly, I think I ended up comparing about 16 different Romance languages/dialects. I was looking at the different ways in which verbal inflection was marked in all these languages.

A. R: *How did you come to Georgetown?*

H. C: That's another crazy story. I was doing my dissertation in France. One day I was walking around in Toulouse, on one of my free weekends from the farm, when I saw a sign that said, "Cheap flights and tours to Greece". And I said, "Oh, my God, that's the dream of my life!" So I took a flight to Athens. To cut a long story short, when I was in Crete, after many adventures (like not finding my tour!), I met an old man who offered to let me stay for free in his house (which ended up being a bed and breakfast place). I was a bit uncomfortable at first, but after seeing that he had no bad intentions, I accepted. He had only one condition for me: that I let him teach me some Greek while we had breakfast!

A. R: *What language did you speak with him?*

H. C: Well, I didn't know any Greek. He was speaking half English, half French, but very, very broken French and English. So I said: "I'm a student, I'm visiting". He said, "Oh, where are you staying?" I said, "You see that cave on the beach? The second one, that's my cave. I am camping there". "No, you can't do that. That's dangerous. You'll get mugged at night. Don't do that. Come with me!" That's the Greek concept of "filokseniia".

A. R: *Wow! So you stayed for free in exchange for learning Greek? That's unheard of!*

H. C: Yes, I know. But that's Greece. That's why I was so much in love with Greece too. I stayed with him and I was going to leave after a week.

A. R: *How did he teach Greek to you?*

H. C: He started showing me things and we started having little conversations. He taught me some poems, some songs... I was going to leave after a week. And he started crying, so I stayed for two more weeks. I learned very basic things and some songs and poems. When I left, he gave me a present. It was Kazantzakis's autobiography (*Lettre au Greco*), in French. I still have it. It was the most wonderful book I'd ever read. It was so beautiful that I didn't want it to end. I'd read a little bit at a time, so that it wouldn't come to an end. But then the most beautiful thing...

A. R: *How interesting. I like what you just said. It's like music; you don't want the music you like to end.*

H. C: And the most beautiful thing for me was that Kazantzakis himself was an exile. And the places I was visiting were exactly the places I was reading about. At one point he was talking about some blue mountains. If you have never been to Greece, you would think it is crazy! But sure enough, mountains become blue at night and it is hard to tell them apart from the sea and the sky!

A.R: *I'll have to read it.*

H. C: I can lend it to you although it has my notes ...So my host said to me: "Here is my present so that you will understand me better." And I made a promise to him right there at the harbor, in Crete, as we were both crying: "I will come and visit you and I will talk to you in Greek next time. And I will also be able to read this book in Greek some day..."I came back to the US and finished my dissertation. I taught at Pomona College while I wrote my dissertation. There I met a colleague, a friend, and she was the one who actually sent my application to Georgetown. I didn't want to send it because I had seen the position vacant for 2-3 years in a row. I thought "Mmm... either they're not

hiring anyone, or they're too difficult to handle and then everybody leaves!" Without telling me, she actually sent my papers to Georgetown. Then one day, I get a call from my adviser, Professor Otero, and he asks me: "Did you apply to Georgetown? You didn't tell me that you had applied to Georgetown!" I said, "No, I did not apply." So he says, "But they are asking me how much money you want to go there."

A.R: *He recommended you?*

H.C: Yes, he was in fact my friend and mentor! They contacted him. The Chair of the Spanish Department at Georgetown at that time was also a graduate of UCLA. So he immediately called Otero and, of course, Otero said good things about me. When I went for the interview, at the MLA Conference (this was in December 1985) I was very nervous. The MLA was held in Chicago. I went there and I had left my interview with Georgetown for last because I thought I needed practice interviewing, since I had never looked for a job before. I had about thirteen other interviews but I left Georgetown until last. To cut a long story short, by the end of December I already had the invitation to come to campus. Right after my lecture on campus, Professor Gerli told me: "Here's the contract, but there's a little problem. You have to meet the Dean--Dean Alatis. And the problem is that the school doesn't like to hire foreigners because there is a lot of paperwork to do. So if he says no, there's nothing we can do." So I went to meet him!

A.R: *Did you know that Dean Alatis was teaching Greek?*

H.C: No, I didn't know! So Gerli takes me to the office of the Dean of the School of Languages and Linguistics, and Dean James Alatis opens the door. It was a 4 o'clock interview. It was in January, so it was winter. I was blinded by the sun shining into my face and all I could see was the shape of this man. He was just a solid shadow with a golden watch who was talking to me. I couldn't see his expression and I was so nervous. "First question: what kind of linguist are you?" So I said, "Well, I'm a theoretical linguist." "WRONG ANSWER!" he says. He sounded like the oracle of Delphi! He continued: "Because in my school, we don't make those distinctions. We are all linguists, this is just one school, we have one purpose, I hate those distinctions." I thought to myself, "Okay, I blew it." I felt that was it for Georgetown! But then at

the end of the interview he says, “Well, I see you have studied with Chomsky. I know he does universal grammar, but he doesn’t know languages. How many languages do YOU know?” So I said, “Well, I’ve done work on the Romance languages, these are my languages ... bla, bla, bla...and I know a little Greek.” I didn’t know he was Greek. “Greek?” he says, raising his thick Greek eyebrows, “What do you know about Greek?” So I remembered one of the poems that this man in Crete had taught me. I recited the little poem to him, and he started crying. So this was the monster that everybody was afraid of! It just happened that he knew the poem! He must have learned it when he was a kid and it brought back memories!

A.R: I love Dean Alatis. He hired me, too. Ten years before you. In '76.

H.C: When Michael Gerli, the Chair of Spanish, came to get me, this monster of a dean is giving me a hug, calling me “son,” and then saying, in front of my future Chair, “My son, if you come to Georgetown, I will do anything in my reach so that you can have a career with us.” My Chair almost fainted. He asked, “What did you do?” “Nothing, I just told him a little poem that someone taught me in Greece.” So that was the connection. Then, when I came to Georgetown, in my first year, I audited his Greek course, Intensive Greek I, for the whole year at 10 a.m. every morning, Monday through Friday.

A. R: With the Dean?

H. C: Yes, with him! Even though he was the Dean, he taught Greek and Linguistics. So I studied with him one hour a day. All my classmates were Greek American and they were very good students. So I had to study very hard to keep up with them! Besides, Dean Alatis would always call on me when the official students didn’t know the answer! So I learned a lot! And then the next summer, I went back to Crete to visit the old man and I could talk to him in Greek! I kept my promise. As I was studying Greek with Dean Alatis, I started discovering a lot of interesting things about modern Greek, problems that hadn’t been studied in my framework of generative grammar. So I began publishing on Greek and of course Dean Alatis was very proud of that. I did more research, started studying Classical and Biblical Greek

on Saturday morning through Georgetown's Extension Program, and continued with Greek II and III here at Georgetown. For my sabbatical, the University of Thessaloniki invited me to go and to teach a course there on syntactic theory.

A. R: *Of course, you taught in English?*

H. C: Greek and English because some students couldn't speak English. They would ask in Greek, I would answer in Greek or English, we would discuss in both languages.

A. R: *How long did you stay there?*

H. C: A semester, I spent my entire sabbatical there. There I met Dr. Melita Stavrou who was going to come to Georgetown as a Visiting Professor in the spring of 2010. She is a world expert on the structure of the noun phrase, and we started doing work together. At the same time, when I was there, the professor who taught Romance Linguistics was an adorable man with a big, long moustache, white hair, a typical Greek. And he was a Vlach speaker. His name is Nikos Katsanis. He is retired now, but we still keep in touch.

A. R: *And there you were with a new Romance language in your bag!*

H. C: Right! So he said, "I am native speaker of Vlach. If you need anything, just talk to me." So I started getting data from him. He had published a book on Vlach grammar and he introduced some of his Vlach students to me and shared the research that they were doing under him. When I was in Thessaloniki, I also attended a course given by another colleague there, Xristos Tzitzilis. He's an expert on Balkan linguistics. He speaks all the Balkan languages! He's the one who got me started on Balkan linguistics!

A. R: *Can you say his name again, please?*

H. C: Tzitzilis. T-z-i-t-z-i-l-i-s. He's very well known in the Balkan community. He's a philologist, not a linguist. I took his course and then

I could see how all those Balkan languages are connected. So I understood more about Romanian, and I said, “Great, I can start doing research on this, especially with Vlach.” So that’s how I started doing research on Vlach.

A. R: *Did you meet other speakers of Vlach there?*

H. C: Yes., Dr. Stavrou, Katsanis and others were always inviting me to go visit their villages! There are a lot of Vlach speakers in the villages around the Pindus Mountains.

A. R: *You teach Greek at Georgetown. How did you start teaching Greek?*

H. C: After my first sabbatical in Greece, I kept going back to Greece, taking more Greek courses in the summer. So I did many programs at the University of Thessaloniki and on the islands during the summer. Then, as Dean Alatis was getting older and having more trouble moving around (he had to have a hip replacement), I noticed that he was coming to school every day. He was no longer Dean then, as our School of Languages and Linguistics had been made part of the College here at Georgetown. I talked to him and said: “Look, professors normally don’t come five days a week, like you do. We come two days a week, three at most. Why don’t you stay home on Fridays? I will teach your Friday class.” I guess he was weak, because his health was getting weaker. But he stayed home on Fridays for just one semester. After that, he would come to my classes on Friday and participate just like any other student.

A. R: *You did team-teaching?*

H. C: Yes. We started team-teaching Greek I, and then I became part of the Modern Greek Department. Because the books that we used were kind of old and I was traveling to Greece pretty much every summer, I started bringing back all the new materials. I was also in contact with many teachers and with the schools there. So, what we teach now is very modern and up to date. I think we are even more advanced than many of the programs in Greece itself!

A.R: *Congratulations! Now remind me, please, how we met and what you were doing. I remember that I knew nothing about you. I was waiting in line at the copy machine, and you had an old book. And you were copying every page. I was kind of impatient. It was taking forever. I started reading the pages, and began laughing. You asked me: “Do you know Greek?” I said: “I do not, but this is not Greek. This is Romanian.” And you started laughing and said: “Oh, I can’t believe you. You tell me what it is about.” “It is a fairy tale about an emperor who had three sons –fishiori”, I said. I was fascinated that you could understand that difficult language.*

H.C: Yes. You claimed that that text was in Romanian and I fought back, saying it was in Aromanian (Vlach). I had found this incredible work from a woman called Papazizi-Papatheodorou. She was an anthropologist actually, and she had collected all these myths of the Vlach in two volumes. So I was copying Volume I, published in Greece. She had the stories in Vlach, and on the other side she had an almost literal translation into Greek. And that was my gold mine, my Rosetta Stone, because I had 120 stories all in Vlach, in different dialects, that I could study and analyze. And then you generously came in and helped me translate the same texts into Romanian so I could compare them, to see how different Romanian was from Vlach or Aromanian. In fact, it ended up being very close to popular Romanian.

A.R: *And then you went to Romania one day. Which part of Romania? In Dobrogea?*

H.C: No, actually I was in Cluj because I wanted to improve my Romanian. So I went and did a program in Cluj, at the university. They have excellent courses to learn Romanian and Hungarian (among other languages!). I basically raided the library of the University of Cluj to get all the bibliography for Aromanian, but I have still to go to Dobrogea. I did go to Varna and found an Aromanian community in Bulgaria as well! This is all for my future research.

A.R: *Speaking of Aromanians, two recent events come to mind. We had a play by Ion Luca Caragiale, the great Romanian dramatist of the late 19th/ early 20th century, whom Eugène*

Ionesco has called “the greatest unknown dramatist”. Caragiale heralds the theater of the absurd. Last Saturday we saw here, in Washington, a play – “O noapte furtunoasa” by Caragiale. It was sponsored and interpreted superbly by a group of Aromanians from North Carolina.

H.C: I know, there’s also a group of Aromanians in New York. Actually they also publish in Aromanian. But the play was in Romanian.

A.R: *Yes, but they were dressed in traditional costumes, which looked like Greek folk costumes. The other event was a major exhibition in New York, organized by New York University’s Institute for the Study of the Ancient World. It was an introduction to Old Europe’s great prehistoric “Cucuteni Culture”, with objects found in Romania and Bulgaria: gold and copper objects, painted ceramics, sculptures and human figurines executed with unsurpassed artistry. This “Lost world of Europe” existed some 7000 years ago and developed the most advanced metal workmanship, even by today’s standards. It is fascinating to think that there is now the theory that Romanian, Aromanian, Vlach etc. could be the Daco-Illyric language and the oldest language of Europe. And those groups of people throughout the Balkan region, who across so many centuries have been speaking languages which are connected, could be the remnants of this long lost civilization. The “New York Times” had a wonderful article on the exhibition and so did the Smithsonian Institution. You didn’t go to see that exhibit unfortunately.*

H.C: No, I missed it.

A.R: *I will lend you the book. I bought the book, illustrating the research presented at this exhibition. I am interested to know what connections you yourself can see.*

H.C: I haven’t studied that so much because it’s more historical linguistics ...which is not my field. But, related to that, I remember that when I was doing a summer school in Greece, I had a classmate, an anthropologist, who said to me: “I was doing research in Macedonia and

someone gave me a book, but I don't understand it. He gave me the book as a present and sure enough, it's in Vlach. I don't remember the name of the author. Of course, when I mentioned this to my colleagues in Greece, they said "Oh no, this is nonsense." The author says in the Introduction, "I'm an engineer, not a linguist. But something that always strikes me and has always fascinated me is that I can go and read a lot of the Etruscan inscriptions like my native language." What he does in this book, is that he takes a picture of the objects that have inscriptions in Etruscan. Some of them are written with Greek letters, of course. Then he transcribes it into the Roman alphabet, he breaks it down into words, and he says, "Look, this is Vlach". So, he concludes that Vlach is the mother of Latin and of all languages. I take that with a grain of salt. I wish I had more time to explore that in more depth.

A.R: But it's fascinating. You made that connection yourself in comparing those languages in your studies. That is how you arrived at Albanian. You wanted to see what the connections with Vlach were. And in the process you came to write the first ever manual of the Albanian language to be published in the U.S. I saw you working at that voluminous book. How many volumes?

H.C: Well, we have just finished the first volume and it is about 600 pages long. It's basically a textbook with its corresponding workbook and recordings for the dialogs and readings. It's going to be three volumes, each one with its own workbook. It will be published by the University of Wisconsin Press.

A.R: Three volumes, 600 pages each?

H.C: Well... The others will probably be smaller. You wondered "Why Albanian now?" Because the Vlach or Aromanian community is not only in Greece. It's all over the Balkans.

A.R: Couldn't this prove the theory that this is the oldest language of Europe?

H.C: The Vlachs are all over the Balkans and their language has been in contact with many other languages. In every country where it is spoken it acquires a different shape, and that is exactly my field of research:

variation due to language contact. What happens when two languages come into contact? How do they affect each other? After a good ten years of studying Vlach in Greece, I thought it was about time to start moving into the other Balkan regions to start on this. So my first step was Romania and when I went to Cluj, I got a lot of written materials and recordings from the Radio Romania International. They have a program in Aromanian! I have plenty of materials now. The problem with Aromanian in Romania is that Aromanian is so close to Romanian that it's easy for speakers to mix the two languages. So, after that I thought it would be more interesting to start with Aromanian in Albania, since the two languages are not connected at all. I was very happy when I discovered that the University of Arizona in Tempe has free summer classes of what they call "endangered languages". And they teach them for free. You only pay for room and board, and study for free. So I went to Arizona to study Albanian.

A.R.: I found out that there are two main dialects—Gegh and Tosk.

H.C.: That's right!

A.R.: One in the north and the other in the south.

H.C.: Right again! And there is the Albanian spoken in Greece (called Arvanitika) and the one spoken in Italy (called Arberesht). These are older or more conservative forms of Albanian. We are planning to discuss these in the last volume of our collection. I decided to start studying Albanian so that I would be able to start seeing what happened to Aromanian in Albania. So I went and took the summer course on Elementary Albanian at the University of Arizona-Tempe. And they had this wonderful teacher from Albania, Linda Mëniku. But the problem is that there are no good materials for teaching Albanian. The only material available was a book published by Routledge, which is not very pedagogical and it's based mainly on the northern dialect. It goes too fast, no details, and the vocabulary is not very practical. So we used an old textbook from Albania. However it was not adequate. Albanian is a very complicated language; I think, in fact, it is more complicated than Greek itself! Much more complicated than Romanian, for sure. The grammar rules were not very clear. And Linda always insisted that it

had no rules (of course, as a linguist, I knew that that made no sense... The problem was that it hadn't been studied enough to find a coherent set of rules).

A.R.: *You found it difficult from all three points of view? Phonological? Morphological? Syntactical?*

H.C.: Yes, syntactically it was fascinating! I mean it is very, very complex. And Linda always said, "There's no system. And that is the problem with you generative grammarians. You are looking for systems everywhere!" And I would reply, "Look, if there's no system, nobody would speak the language. There has to be a system!"

A.R.: *You go back to your Professor, to Chomsky.*

H.C.: Take, for instance, the adjectives in Albanian. The adjectives are very complicated. For example, take the expression "the good girl" -- there must be at least forty ways to say that, depending on the gender, the number, and the case. But they also have an agreement for definiteness, which you don't have in Romanian. It's very complicated and it is sensitive to distance from the noun. Anyway, I figured out the rule for the adjectives. So I gave it to my teacher and she said, "Wow! That works." We tested and retested it, and it seemed to work. Then I published an article on the adjectives in Albanian in the journal *Lingua*. At the end of the semester, I went to the teacher and asked her if she would be interested in publishing a textbook for Albanian. I had done research and bought all the Albanian language textbooks written in English, Spanish, French and German, and none of them were very pedagogical or very useful for anyone trying to learn or do research on Albanian. Linda is a professor in Tirana, she is getting a PhD in linguistics and she teaches journalism at the University of Tirana. So we started to write the book.

A.R.: *And she's also in Arizona?*

H.C.: She's in Arizona just for the summer. Then we contacted Wisconsin Press. They have a Balkan series, so they have a book for Bulgarian, one for Macedonian, one for Bosnian-Croatian-Serbian. And immediately they wrote back: "Yes, we're interested. Send us a

chapter.” We sent them a chapter, they approved it and gave us the go ahead for the book.

A.R.: Oh, and you worked very hard. I remember, day and night. Enormous effort.

H.C.: It was a lot of work. We basically finished the book in a year and we tested it the following summer with the students at Arizona. They made suggestions, we incorporated those suggestions. Then we tested it again in Albania, in an intensive course that the University was organizing there. So the book has been thoroughly tested.

A.R.: Only the first volume is in print?

H.C.: Only the first book with its corresponding workbook. It will be called “Discovering Albanian”. It’s such a complicated language that we could not do it in only one volume. It’s so complicated that, for instance, in addition to the moods that we know for verbs, it has a desiderative and an exclamative mood. We couldn’t tackle all the grammar in the first volume. The first volume is just for basic communication. The second volume gets to the nitpicky parts of the grammar. And then the third volume will include a discussion of the dialect and the Albanian diaspora.

A.R.: To what degree did studying Albanian made you understand better Vlach, Aromanian, and those variants of Megleno-Romanian?

H.C.: Well, basically, it’s a matter of understanding the system. For example, Romanian doesn’t have the exclamative mood, Aromanian does. Is it formed the same way? Used in the same contexts? All that needs research... To prepare myself for the intermediate book, I went back to Arizona for a second summer of Albanian. But the teacher (an American lady who lived in Kosovo) was scared of me! She was insecure, I guess. So I was expelled from the class. I have never been expelled from a class! Only from my country! Ha! ha!...

A.R.: You knew too much!

H.C: I guess she was scared! One day she started crying when I asked a question. The director of the Institute came and said: “Look, the teacher cannot teach with you in the class, can you do another language?” So I started studying Macedonian, which was on my list anyway. Macedonian looks promising for Aromanian, since Aromanian is taught in the schools, so we have textbooks and everything. That’s the next step of my research. I do want to go to Macedonia.(Don’t you ever call this country by this name when you are in Greece!). I was going to go there when I was in Greece, as I spent my last sabbatical in Greece, but the border was closed because of all the problems with Macedonia.

A.R: So discovering languages is a fascinating life of adventure, and the next one is Macedonian.

H.C: Yes. The Macedonian teacher, knowing that I was writing a textbook with my Albanian teacher, also wanted me to write a textbook with him, but I have to finish the Albanian project first. I have enough on my plate. And ... the most curious part of all this, is that my department doesn’t recognize it as “academic research”.

A.R: I hope they will solve the problem, because some departments even consider research papers that are published in newspapers.

H.C: Yes, I know, but what I do is definitely research. We are also trying to create a series of books that adheres to the Common European Framework for Foreign Languages, widely used in Europe now. So I had to go and read all the literature, criteria and criticism.

A.R: Yes, I know that, I was here at a colloquium at Georgetown. We had a day of study with the professors, and you were my professor in that section, and you introduced us to the European Union norms.

H.C: That’s right. I’m still working with those norms. I also implemented them in the Greek program here at Georgetown. Our Greek Department is the only department doing that! Also, together with some colleagues from the Aristotle University of Thessaloniki, we have put together a project to start some bilingual Greek-Albanian

programs for children in Thessaloniki. I am helping with the Albanian part. Our materials will be directly useful. In the meantime, Routledge, from England, has also contacted Linda and me to write the second edition of Colloquial Albanian. That book is due sometime early next year.

A.R: You are a pioneer in making the connection between the way they teach languages in Europe and the way we teach language in the United States and this is another way to enrich ourselves.

H.C: I guess it's our job as language teachers to keep abreast with the developments, both in the fields of language acquisition and methodologies. So one of my goals then for this Albanian book is to write it according to those standards and recent research. Sooner or later, Albania will be part of the European Union and our materials will become useful.

A.R: Many difficulties...

H.C: Yes, there are many difficulties. But I think they will eventually go away. If not, it doesn't matter... I will continue working on these projects. I get a sense of professional satisfaction from all this.

A.R: I congratulate you. You are one of the true scholars of our university. Not only a great scholar but also a great professor. You were selected by the students as Professor of the Year.

H.C: That was some time ago. At that time we received a diploma! Now they get a little money as well!

A.R: I can see the passion today in what you explain to me, the unrelenting passion in pursuing your research and the passion and generosity that you have in teaching. I understand now why the students always love to take your classes. As a matter of fact, two of my students this semester took courses with you and loved them.

H.C: Which ones?

A.R: *One took Greek from you because she's of Greek origin but didn't know Greek; the other one took Spanish with you. I also knew a PhD candidate who loved your Linguistic course.*

H.C: My students always joke because every summer I do a project in some country or other. This summer, I'm going to Vietnam. When I come back, they are afraid that all of their assignments will be based on Vietnamese. So you can tell every year where I was that summer from the problems I assign...

A.R: *You do that in the Linguistics course you teach? Which course is that?*

H.C: I teach syntax, Generative Syntax I, II, III, IV.

A.R: *We didn't even mention the books that you have published on the evolution and revolution of linguistic theory and the book that you edited with Paula Kempchinsky.*

H.C: Actually, the press made a horrible mistake with that book. We wrote the book in honor of Otero when he retired (Paula and I both studied under Otero. Now she is a professor at the University of Iowa). but the press forgot to put on the cover that it was in his honor. We had checked the entire book for typos.

A.R: *But you didn't check the cover.*

H.C: No, they didn't send us the cover to check. When the book appeared, it was already too late to change anything. But it was all in the Introduction and Carlos didn't mind. But it was a little embarrassing.

A.R.: *You just said that this summer you are going to Vietnam, of all places. A new language to discover?*

H.C.: Yes, that's my new language...the language is fascinating, too, because it's my first tone language. I couldn't hear the tones the first summer I was there!

A.R.: *What exactly do you do in Vietnam?*

H.C.: I work as a volunteer there, teaching English. I usually spend July and August there. And they really need all the help they can get because the government is now finally opening up. At first I worked in Da Nang for a couple of summers, training engineers in academic English. It was a program sponsored by the Vietnamese government. Last summer I worked in Nha Trang, teaching street children and college students. It was an incredible experience. I had never met so many nice people so thirsty and motivated to learn languages. I'm going back this summer, if everything goes according to plan.

A.R.: *Well, congratulations for your extraordinary accomplishments and thank you very much for your precious time. You are so young: half of life is ahead of you. Perhaps soon you will also go to India, where you could "boucler la boucle"[close the circle] making connections between the Balkan and the Indian languages, and arrive at a master work on Indo-European languages!.*

Book Reviews

Besnik Mustafaj, *Vară fără întoarcere*, roman, versiunea română: Luan Topciu, Editura Junimea, Iași, 2007, 176 p.

Născut în 1958, la Bajram Curri, în Tropoja, nordul Albaniei, poetul, prozatorul, eseistul, jurnalistul, omul politic Besnik Mustafaj este editat în limba română cu romanul *Vară fără întoarcere* (ediția albaneză: Tirana, 1989).

Vară fără întoarcere se înscrie în categoria romanelor onirice moderne, autorul conducând firul narațiunii unei „povești” de dragoste aparte, impregnată de mituri ale lumii albaneze (Constantin și Doruntina, ori, de ce nu, Aga Ymer din Ulcinj, cel trimis de sultan la război) și balcanice (Odiseu/ Penelopa). Este o căutare/ călătorie între reverie și vis, în care memoria/ realitatea este substituită/ suplinită de vis. Un vis diurn, o iubire între Sana, femeie pentru care viața însemna demult singurătate, și Gori, mort în lagăr, în camera de gazare, în 1944. Construcția narațiunii și a personajelor este axată pe mai multe planuri semantice, cu rădăcini în mitologie – de pildă cel al revenirii din morți pentru împlinirea jurământului (Gori îi promisese Sanei că vor merge la mare, vor face un copil), cel al așteptării (Sana își așteaptă iubitul aidoma Penelopei, cu care se compară într-o replică din roman: „Eu nu eram Penelopa, care pentru a suporta timpul fără soțul ei... țesea și desțesea covorul... Eu acceptam neîntoarcerea ta”).

Besnik Mustafaj găsește o cale de a îmbrăca simbolul/ mitul în haina zilelor noastre, de a „așeza” povestea/ drumul visului care pătrunde în lumea mitului, a mitului care urcă în vis și pogoară în „realitatea” personajelor, între așteptare și iluzie, într-un „loc-timp” în care secvențele de prezent se țes cu cele din trecut, faptul cu dorința/ ideea și imaginarul/ visul cu simbolul. Totul este învăluit în pânza ambiguității. Astfel, de pildă, Gori este fie un bărbat condamnat la moarte care revine la femeia iubită să-și îndeplinească jurământul, fie un suflet care găsește calea de a reveni din moarte, o bucată de vreme, pentru a re-desena alături de Sana fragmente din viața rămasă „neterminată”.

Versiunea în limba română este semnată de Luan Topciu, nume cunoscut cititorului de la noi; a publicat, printre altele, și o serie de articole și volume dedicate literaturii sud-est europene.

Marius Chelaru

Besnik Mustafaj, *Summer without Return*, novel, Romanian version: Luan Topciu, Junimea Publishing House, Iași, 2007, 176 p.

Besnik Mustafaj was born in 1958, Bajram Curri, Tropoja, north of Albania. He is a poet, a prose and essay writer, a journalist and a politician; he was published in Romania with his novel *Summer without Return* (Albanian edition: Tirana, 1989).

This is a modern onirical novel, where the author develops the narrative line of a particular „love story”, full of myths of the Albanian world (Constantin and Doruntina, or - why not - Aga Ymer from Ulcinj, sent to war by the sultan) and the Balkan (Odiseu/ Penelopa). It is a search/ travel between reverie and dream, where memory/ reality is replaced by dream. A daydream, love between Sana, the woman for whom life has meant, for a long time, solitude, and Gori who had died in a gas chamber in 1944. The way in which narration is constructed as well as that of the characters is done on several different semantic plans, rooted in mythology – for example that of resurrection in order to fulfil an oath (Gori had promised to Sana that they would have gone to the seaside, and have a baby), that of waiting (Sana waits for her lover as Penelope had done, to whom she compares herself in a replica from the novel: „I was not Penelope, who to survived without her husband was making and remaking the carpet. I accepted that he was not coming back”).

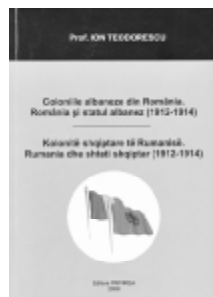
Besnik Mustafaj finds a way to adorn the symbol/ myth in a contemporary outfit, „to set” the story/ the way of the dream which penetrates the myth, the way of the myth which is rising onto the dream and going down to reality onto the characters’ reality, between waiting and illusion, onto a „place-time” where today sequences melts with that of the past, facts with desire/idea and imaginary/dream with the symbol. Everything is dressed into the veil of ambiguity. For example Gori is either a men sent to death who comes back to the women he loves to

fulfil his oath, or a soul who finds his way to come back from death in order to re-design with Sana fragments from their „unfinished” life.

The Romanian version is signed by Luan Topciu, a familiar name to the Romanian reader; he also published several articles and volumes dedicated to the South-East European literature.

Translation: Maria Alexe

Ion Teodorescu, *Coloniile albaneze din România. România și statul albanez (1912-1914)/ Kolonitë shqiptare të Rumanisë. Rumania dhe shteti shqiptar (1912-1914)*, ediție bilingvă română-albaneză, Editura Privirea, București, 2008, 112 p.

Despre Albania și legăturile cu România, despre comunitatea albaneză din România și activitatea unor membri ai acesteia în cultura română, dar și pentru/ în folosul Renașterii/ Rilindja albaneze s-au publicat relativ puține cărți (parte le-am semnalat eu însumi în revistele *Cronica*, Iași, și *Albanezul*, București).¹

Structura cărții cuprinde un *Cuvânt înainte*, Capitolul I – *Coloniile albaneze din România și Mișcarea pentru Independența Albaniei*, Capitolul II – *Tânărul stat albanez și relațiile româno-albaneze (noiembrie 1912-martie 1914)*, Capitolul III – *Guvernarea prințului de Weld. Statele balcanice și marile Puteri (martie 1914 - septembrie 1914)* și *Concluzii*.

Autorul face o trecere în revistă a unor aspecte interesante, mare parte mai puțin cunoscute publicului larg. Sunt multe informații, opinii legate de acestea, date, cifre statistice cu ajutorul cărora își argumentează expozeul. Citim despre Naum Panajot Veqilharxhi, care a

¹ Cristia Maksutovici, *Confluente culturale româno-albaneze*, Ed. Kriterion, București, 1995; Gelcu Sefedin Maksutovici, *Istoria comunității albaneze din România*, Ed. Kriterion, 1992, *Istoria comunității albaneze din România*, vol. I, prefață, selecție, adnotări G.S. Maksutovici, sub egida UCAR, București, 2000; Elida Petoshati, *Aspecte ale culturii europene cu precădere romanice în publicațiile albaneze din România – secolul XX*, prefață de Cr. Maksutovici, Ed. Deliana, București, 1999; Marius Dobrescu, *Drumul speranței. O cronică a comunității albaneze din România, povestită de ea însăși*, ed. a III-a, Ed. Privirea, București, 2009.

tipărit la Brăila, în 1844, primul Abecedar al limbii albaneze, despre rolul coloniilor albaneze din Egipt, Turcia, Italia, România în pregătirea independenței, delegarea de către coloniile albaneze din România a lui Thimi Milko, în 1886, pentru a introduce în școli limba albaneză în locul celei grecești, despre începuturile pregătirii profesorilor de limbă albaneză la București, apoi Elbasan, Albania, înființarea societății „Drita”/ „Lumina”, în 1884, în România, în 1887 a „Dituriei” (fațiune desprinsă din „Drita”), apariția în 1887 a revistei „Albanezul”. Sunt și documente, date statistice, analize despre starea țărilor din regiune, poziția Marilor Puteri, suportul diplomației române, despre considerarea de către ambele părți a substratului aromân drept un element important de legătură ș.a.

Ion Teodorescu abordează guvernarea prințului de Weld, legat, se știe, de casa domnitoare din România, pornind de la câteva planuri – interesele Albaniei, cum i-a sprijinit România accederea la tron, cum nu s-au ținut de cuvânt țările occidentale în ce privește sprijinul promis, situația marcată de războaiele balcanice, înțelegerile premergătoare primului război mondial, rolul nefast al lui Hasan Pașa Prishtina, ministru și sub administrația otomană, care, scrie autorul, a sabotat inclusiv stârnind revolte ș.a. Amintește și alte opinii – Gazmend Shpuza („Congresul istoriei Naționale”, Tirana, 2000, p. 14): „Rebeliunea anilor 1913-1914 a fost organizată de forțele naționaliste, ca reacție la originea germană a Prințului de Weld, fără a fi vorba de etatism sau a reduce totul la Hadji Qamil”.

O carte care poate avea aportul ei la înțelegerea mai bună a rolului/ activităților patriotice ale albanezilor din România, cu atât mai mult cu cât, scrie autorul, „interesul României, al politicienilor ei și al oamenilor ei de cultură, precum și cel al albanezilor din coloniile din România [...] arată o prietenie profundă între cele două popoare ale noastre.”

Marius Chelaru

¹ Lider local musulman, tânăr ofițer al armatei turce, originar din Elbasan. Viza întemeierea unui stat islamic în Albania.

Ion Teodorescu, *Abanian Colonies in Romania and the Albanian State (1912-1914)/ Kolonitë shqiptare të Rumanisë. Rumania dhe shteti shqiptar (1912-1914)*, bilingual edition Romanian/ Albanese, Privirea Publishing House, Bucharest, 2008, 112 p.

Only a few books were published in Romania about Albania and its connection with our country, about the Albanian community from Romania and the activity of its members in Romanian culture for the benefit of Albanian Revival/ *Rilindja*. (I wrote myself about some of them in literary review such as *Cronica*, Iași, or *Albanezul*, București)¹.

The structure of the book consists of *Foreword*, Chapter I – *Albanian Communities in Romania and The movement for Albanian Independence*. Chapter II – *Young Albanian State and Romania/ Albanian relationships (November 1912- March 1914)*; Chapter III – *Price De Weld Government. Balkan States and Great Powers (March 1914 - September 1914) and Conclusions*).

The author is analysing some interesting aspects, some of them less known by the large public. The author is using a lot of information, opinions about them, data, and statistical data in as arguments for his essay. One can read about Naum Panajot Veçilharxhi, who in 1844 published at Braila the first ABC of Albanian language and about the role of Albanian colonies in Egypt. Turkey, Italy, Romania and the part they played in preparing the independence of Albania, or about the fact that Thimi Milko, in 1886, was nominated by the Albanian colonies from Romania to introduce Albanian language, instead of Greek, as an official language in schools; one can read also about the way in which Albanian teachers were trained in Bucharest, then in Elbasan, Albania, about the establishment of „Drita”/ „Light” society , in 1884, in Romania, then that of „Dituria” in 1887 (a faction of „Drita”), and about the apparition of magazine *Albanezul*. One can find documents, statistical data, and analysis about countries of the region, about the position of Main political Powers, the support of Romanian diplomacy,

¹ Cristia Maksutovici, *Romanian-Albanian Cultural Confluences*, Ed. Kriterion, București, 1995; Gelcu Sefedin Maksutovici, *History of the Albanian Community from Romania*, Kriterion, 1992, *History of the Albanian Community from Romania*, vol. I, foreword, selection, annotation G.S. Maksutovici, under the name of UCAR, Bucharest, 2000; Elida Petoshati, *Aspects of the European Culture mainly of Romanesque ones in Albanese publications from Romania XX century*, foreword by Cr. Maksutovici, Ed. Deliana, Bucharest, 1999; M. Dobrescu, *Dway of Hope. A Chronicle of the Albanian Community from Romania told by itself*, III-rd.edition, Ed. Privirea, Bucharest, 2009.

about the fact that both partners considered the Macedonian strata an important linking element, etc.

Ion Teodorescu writes about prince de Weld government, a person connected to the Romanian royal house, taking into consideration some plans: Albania's interests, how Romania supported his claim of the throne, how western countries kept their promises concerning their support, the situation marked by the Balkan wars, negotiations that took place before the First World War, the malefic role of Hasan Paşa Prishtina, a minister under the Ottoman rule as well who organised a subversive activity including the fact that he set up uprisings. Other opinions are mentioned too – Gazmend Shpuza („Congress of National History”, Tirana, 2000, p. 14): „1913-1914 Uprising was organised by nationalistic forces as a reaction to the German origin of Prince de Weld, without any estates or as if things are reduced to Hadji Qamil¹”.

A book that may have its role in a better understanding of the patriotic role/ activities, moreover, as the author writes, ”Romanian's interest as well as that of its politicians or cultural men, or that of the Albanian people from Romanian colonies[...] shows a deep friendship between the two countries.”

Translation: Maria Alexe

Ismail Kadare, *Anul Negru; Concurs de frumusețe masculină la Stâncile Blestemate*, traducere din limba albaneză, postfață și note: Marius Dobrescu, Editura Polirom, Iași, 2006, 234 p.

Ne vom referi numai la prima narațiune, *Anul negru*, care vorbește despre una dintre cele mai încălcite și mai zburcinate perioade din istoria Albaniei – cea de după declararea independenței, adică oricând între anii 1912 – 1914. Se formau și se dispau „stătuțele”, unele cu capitală, altele fără, unele musulmane, altele creștine, unele cu nume albanez, altele nu, apăreau și erau spulberate armate „naționale” sau străine, grupuri și bande de tot felul, ca aceea a lui Shestan Verda, „kapedan”

¹ He was a local Muslim leader, a young officer of Turkish army, from Elbasan. He intended to establish a Muslim state in Albania

(comandant, căpitan), considerat ulterior, în tot felul de relatări, cel mai frumos dintre comandanții de oști de pe acele locuri – capturat, în final, într-o ambuscadă și apoi ucis, sau Esad Pașa ori Kus Baba, care voiau o Albanie re-alipită la Imperiul Otoman.

Kadare asociază toate evenimentele cu apariția unei comete: „au existat tot felul de ipoteze: ba că, încă de la început, apariția cometei i-a dat anului acela aura de deșertăciune..., ba că, mai târziu... oamenii s-au convins că necazurile veniseră de la sine”. Dar „cometa le stârnise unora o frică nebună..., în vreme ce altora la adusesse în suflet o undă de speranță”. Din cauza acestor evenimente sumbre, poate legate de cometă, poate nu, anul acela a fost numit nu numai de „pesimiștii incurabili, dar și de cei care vedeau în jurul lor numai flori și veselie”, „anul negru”. Conflicte latente de secole între musulmani și creștini, între vecini care avea de împărțit un „ceva” care poate era de acum răătăcit ca însemnătate în negura timpului, moștenitori care pretindeau că au girul istoriei, unii de la Skanderbeg chiar, ori alții – cu sânge mai mult sau mai puțin regal – veniți din toate părțile Europei pentru a ocupa tronul regatului albanez, satele (care par niște insule prea îndepărtate de capitală) în care „adevărul” căpăta haina locului și faptele erau „îmbrăcate” adesea în explicații cel puțin ciudate, oameni care porneau la luptă ca după o scânteie și sfârșeau cine știe cum și unde, mituri uneori împănate cu frânturi din alte mituri, toate acestea țeș atmosfera din narațiunea lui Kadare.

Marius Chelaru

Ismail Kadare, *Black Gold; Male Beauty Contest at Curst Cliffs*, translated from Albanian, foreword, and notes by: Marius Dobrescu, Polirom Publishing House, Iași, 2006, 234 p.

Only the first narration *Black Gold* will be mentioned, that one which refers to one of the most complicated periods of the Albanian history – after the declaration of independence, any time 1912 – 1914. Little states were established and then they disappeared, some with a capital, others without, some Muslims others Christian, some with Albanian names, others without. They appeared and they were destroyed by „national armies or foreign ones, all kind of gangs like that

of Shestan Verda, „kapedan” (commandant, captain) lately considered by all kind of storytellers as the most beautiful army leader of the region – finally captured, in an ambush and then killed, or Esad Paşa or Kus Baba, who wanted an Albanian state in the Ottoman Empire.

Kadare associates all events to the apparition of a comet there were a lot of hypothesis appeared: „One was that from the very beginning an aura of vanity was given to the whole year by the comet ..., another was that everybody believed that troubles just happened.” ”But it was sure that the comet made people to feel terrible afraid” ...,” while other felt a wind of hope.” Because of those dark events, which might be connected to the comet, or not, that year was named by the pessimists and by those who use to see around just joy and flowers “the black year”. Conflicts that lasted for centuries between Muslims and Christians, between neighbours that had something to share, something that had been already lost in an uncertain past, between those who claimed that they inherited the past from Skanderbeg, or others having a blood more or less royal – People that came from all over Europe to take the throne of Albanian kingdom, villages (islands far away from the capital) where truth looks like somebody wearing the local costume and facts are “dressed” in strange explanations, people that started a fight with enthusiasm and ended God knows where and when, myths stuffed with fragments from other myths, all those are part of Kadare’s prose.

Translation: Maria Alexe

Marius Dobrescu, *Drumul speranței. O cronică a comunității albaneze din România, povestită de ea însăși*, ed. a III-a, Editura Privirea, București, 2009, 288 p.

Cartea este semnată de Marius Dobrescu, autor a numeroase articole despre Albania (țară în care a făcut studii universitare), specialist în literatura/ cultura albaneză, traducătorul lui Kadare în limba română. Volumul, scrie M. Dobrescu în *Cuvânt înainte*, este „o părticică din *biografia* comunității albaneze din România”, „o a doua patrie pentru albanezi”, și, totodată, o „autobiografie”, pentru că „sunt adunate poveștile câtorva familii albaneze pe pământ românesc”; el cuprinde trei secțiuni:

„Drumul speranței” (cea mai consistentă, cca. 200 de pagini), „Evocări” și „Documente și mărturii despre comunitățile albaneze din România”.

Sunt în carte „poveștile unor albanezi care au trăit la noi doar o perioadă sau au ales ca a doua patrie România – de la personalități ca Asdreni (Aleks Stavre Drenova (1872-1945/ 47), sosit în capitala de azi a României în toamna lui 1885, „un korcear melancolic” ori patrioți ca Gjergj Bubani, a cărui viață a fost distrusă de regimul comunist din Albania – la avocați, economiști, artiști, oameni de cultură, doctori, truditores de toate felurile etc., etc. Sunt și poveștile unor personalități ale culturii române ale căror părinți sunt de origine albaneză; un exemplu – Cezar Ivănescu, a cărui mamă, Xantipa, scrie M. Dobrescu, s-a născut la Korcea. Ivănescu spune că făcuse călătoria în Korcea în 1973 pentru a se lămuri: „nu am reușit nici până acum să clarific problema originii mele albaneze și iată din ce motive: bunicii mei din partea mamei aveau sânge și grecesc și albanez, după opinia lor”. Și, adăuga poetul (subliniind că nu e dorința respingerii originii albaneze): „nu făceau cumva parte din acea clasă bogată de aromâni din Albania care, datorită averii, aveau acces la cultură, la școlarizare, și făcuseră școala în greacă și albaneză?”

Sunt „povești” de viață ale unor familii mai vechi sau mai nou venite în România (cum este cazul Lediei Mușat, sosită la noi după 1990), care iubesc România, limba română, dar, asemenea familiei de medici craioveni Irma și Gjeri Nuredini, știu că „e important să nu uiți de unde vii” și că, aidoma Brândușei Opari-Pantelimon (fiica lui Anastase H. Opari, născut la Korcea în 1908, ajuns la București când avea doar 12 ani), trebuie să încerce să păstreze „memoria originii albaneze”, știind că poți reuși în viață, pentru că „nimic nu e prea greu când vrei cu adevărat”. Sunt pagini de viață interesante nu doar pentru că vorbesc despre destine care nu s-au lăsat frânte de vânt, ci prin felul în care au păstrat vie amintirea originii, a părinților lor (lucru vizibil prin ce spun, prin numărul semnificativ de fotografii); ele construiesc o frântură din istoria țării noastre, a Sud Estului Europei chiar, cu problemele de atunci, frământările, dramele, trădările la diferite paliere de amplitudine socială, uitate în baia de culoare sepia a trecutului. Dar și bucuria de a putea spune „acasă” unui alt loc decât cel în care te-ai născut, în care s-au născut părinții tăi, pentru că felul în care ai putut să trăiești aici, în care ai fost primit, justifică asta.

Și nu puțini sunt albanezii care spun, aidoma Marikăi Bodor Ziu, doctor din Brașov, „România mi s-a părut un paradis”.

Interesante sunt și textele din secțiunea evocări, cu Dionis Bubani, scriitorul îndrăgostit de România, Nikollaq Zoi, „una dintre figurile emblematice ale coloniei albaneze din București”, fost prefect de Korcea și Girokastër în care citim și despre viața artistică a Bucureștiului începutului de secol XX, despre colonia albaneză din București. La fel de interesantă este și partea de „documente și mărturii” – în care citim despre masacrarea arnăuților eteriști în 1812, în București, despre „Drita” („Lumina”), prima societate albaneză de cultură care a fost înființată în România, despre cum se alegeau și cine erau liderii albanezilor din România lui 1915 ș.a.

Este greu să treci „în fugă” peste atâtea nume, atâtea povești de viață, peste atâtea pagini, fragmente de istorie trăită, pagini despre întâmplări, despre oameni care veneau spre România pe „drumul speranței” (formulare sugerată, spune M. Dobrescu, de unul dintre emigranți). Oameni care au constituit și constituie o comunitate remarcabilă prin comportament și realizările personale în România. Marius Dobrescu ne oferă un mănunchi de fire de istorie într-o carte interesantă.

Marius Chelaru

Marius Dobrescu, *Way of hope. A Chronicle of the Albanian Community from Romania Told by themselves*. The IIIrd. Edition, Privirea Publishing House, Bucharest.

The book is signed by Marius Dobrescu, author of many articles dedicated to Albania (the country where he accomplished his academic training), specialist of Albanian literature, Kadare's translator in Romanian. The volume is, according to what Marius Dobrescu writes in the *Foreword*, „a part of the biography of the Albanian community from Romania” „a second native county for Albania” and, at the same time, „an autobiography” because it gathers stories of some Albanian families which lived in Romania” It has three sections: “Way of hope” (the largest, about 200 pages), “Remember”, and “Documents and testimonials about the Albanian Community from Romania”.

It may be found in that book „Stories of Albanian people who lived in Romania, only for a period or of these who have chosen Romania to be their second country, from personalities such as Asdreni (Aleks Stavre Drenova (1872-1945/ 47), who arrived in Romania’s capital in 1885 as „a melancholic korcear” or patriots as Gjergj Bubani, whose life was destroyed by the Albanian communist regime, economists artists, cultural men doctors labours of all kind. There are stories of some personalities of Romanian culture whose parents are of Albanian origin, as for example – Cezar Ivănescu, whose mother, Xantipa, according to M. Dobrescu, was born in Korcea. Ivănescu tells about his travel to Korcea in 1973 in order to clarify himself. „I was not able to clarify the subject of my Albanian origin and here are some reasons: my grandparents from my mother side were of both Greek and Albanian origin, at least on their opinion. The poet adds (underlining that he does not want to reject his Albanian origin): „may they were members of that wealthy class of Macedonian people living in Albania, who due to their fortune had access to both Albanian and Greek culture and academic training?”

There are „life stories” of some old or new families (such as that of Ledia Muşat, who arrived in Romania after 1990) who love Romania, the language, but as the family of doctor Irma şi Gjeri Nuredini, from Craiova, who know that it is important to remember where are you coming from or as Brânduşa Opari-Pantelimon (daughter of Anastase H. Opari, born at Korcea in 1908, who had arrived in Bucharest when she was only 12). They have to try to preserve „the memory of the Albanian origin”, knowing that you may be successful in your life „nothing is too difficult if you really want it.” There are interesting stories not only because they speak about destinies that has never been broken, but for the fact that they have never forgotten their origin, that of their parents (thing that is obvious by what they say, by the number of photos) They built up o fragment of their country history that of the South-East Europe, with their problems, unrests and dramas of different intensity, forgotten in the sepia coloured past. There is also the joy to call „Home” to another place then that were you or your parents had been borned because of the way in which you lived here, you were welcomed.

And there are not just a few Albanian people who just like Marika Bodor Ziu, doctor from Braşov, to be able to say „Romania looks like Paradise to me”.

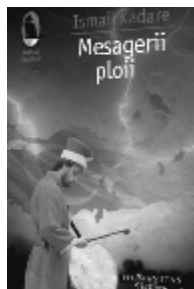
Text from section Remember are interesting due to texts of

Dionis Bubani, a writer who loves Romania, or Nikollaq Zoi, „one of the outstanding figures of Albanian community from Romania”, ex-sheriff of Korcea and Girokastër where one can read about Bucharest artistic life at the beginning of the XX century, about the Albanian colony from Bucharest. Section about documents and testimonials is very interesting too. One can read about the massacre of the Albanian soldiers from the Eteria in 1812, in Bucharest, about „Drita” („The light”), first Albanian cultural society established in Romania, about how the Albanian leaders were elected and who they were in Romania, in 1915, etc.

It is hard to quickly overview so many names, life stories, fragments of life and history about people who came to Romania on the „way of hope”(name suggested according to M. Dobrescu, by one of the emigrants). They are people that are part of a remarkable community with outstanding achievements in Romania. Marius Dobrescu offers to his readers a remarkable series of historical facts and destinies in an interesting book.

Translation: Maria Alexe

Ismail Kadare, *Mesagerii ploii*, traducere din limba albaneză: Marius Dobrescu, Editura Humanitas, București, 2010, 234 p.

Numele lui Ismail Kadare, autor balcanic binecunoscut în lumea occidentală, este deja familiar cititorilor români. Ultimul său roman, *Mesagerii ploii*, este aparent un roman istoric, fiindcă acțiunea se petrece în perioada medievală. În fapt, este mai mult o reflecție asupra vieții contemporane, deoarece viziunea scriitorului și ceea ce acesta urmărește să comunice cititorilor săi aparțin gândirii mitice și înțelegerii omului postmodern. Două lumi se confruntă în Albania secolului al XV-lea: marea armată otomană care încearcă să cucerească cetatea și să îl înfrângă pe Skanderbeg, expresie a forței Islamului, și oastea nevăzută a albanezilor creștini. Ceea ce părea o expediție ușoară se dovedește o încleștare pe viață și pe moarte din care nimeni nu câștigă, toată lumea pierde. Este un război lipsit de glorie, o luptă a nervilor și a manipulărilor, prea puțin diferit de războaiele moderne.

Nu există în romanul lui Kadare un fir epic, o succesiune de episoade ca în romanele istorice clasice. Tragismul atmosferei este accentuat de așteptarea nervoasă a victoriei, de atmosfera de pândă și de intrigi și mai ales de disperarea cu care se apără luptătorii din cetate. Evenimentele istorice propriu-zise sunt destul de cunoscute unui număr mare de cititori ceea îi permite prozatorului să insiste asupra prezentării mentalităților, a atmosferei, să schimbe perspectiva și să-l facă pe cititor să privească întâmplările atât din perspectiva turcilor, cât și a albanezilor.

Primele ploi de la începutul toamnei pun capăt unei campanii oboșitoare. Pentru turci este dezastrul, pentru albanezi semnul speranței, al victoriei, chiar dacă plecarea dușmanului este vremelnică. Aparent, albanezii au câștigat și turcii se retrag, dar nu e decât o iluzie. Puterea politică și economică a otomanilor îi va supune în cele din urmă, încercând să le fure limba, să le înlocuiască credința, să îi transforme în animale supuse și robotitoare. Așa cum spune unul dintre personaje, depinde de ei dacă le vor cuceri și spiritul, transformându-i din vulturi în soareci.

Maria Alexe

Ismail Kadare, *Messengers of the Rain*, translated from Albanian: Marius Dobrescu, Editura Humanitas, București, 2010, 234 p.

The name of Ismail Kadare, a well-known Balkan prose writer, famous in the western world, is familiar to the Romanian readers. His last novel *Messengers of the Rain*, first published in French, then in Albanian, is apparently a historical novel, because the action takes place in the Middle Age. Actually, it is a reflection upon contemporary life, because the writer's vision and what he intends to communicate to his readers belongs to the mythical thinking and to the postmodern men understanding. Two worlds are fighting in the XVth. century in Albania - the great Ottoman army which wants to take the citadel and to defend Skanderbeg, an image of the Muslims force, and the small invisibles army of the Christian Albanians. What seemed to be an essay battle prove to be a terrible fight, nobody wins, everybody loose. It is a war without glory, a struggle of nerves and manipulation, quite similar to the modern wars.

There is no an epic string, a successive order of episodes in Kadare's as it used to be in the classical ones. The tragic atmosphere is underlined by the nervous waiting of victory, by intrigues, moreover by desperate fight of the citadel defenders. The real historical events are well known for a large part of the readers and due to this the author is able to insist upon the presentation of mentalities, atmosphere, to change the perspective and to avoid the reader to see the events according to the Turks and the Albanian perspective as well.

The first rains of the first autumn days put an end to that exhausted campaign. For the Turks this is the disaster, for the Albanian it is a sign of hope. Apparently the Albanian had won and the Turks gave up, but it is only an illusion. The political and economical power of the Ottomans conquered them finally, trying to steal their language, to replace their faith and to transform them in obedient and working animals. As one of the novel's characters says it is up to them if their soul will be conquered as well and if the vultures will be turned into mice.

Translation: Maria Alexe

Alis Niculică, *Din istoria vieții culturale a Bucovinei: Teatrul și muzica (1775-1940)*, Cuvânt înainte: N. Georgescu, Casa Editorială „Floare Albastră”, București, 2009, 400 p.

O carte interesantă și notabilă din cel puțin câteva puncte de vedere, începând cu acela că, după știința mea, este prima dată când un autor analizează, în acest mod sistematic și cuprinzător, rolul formativ / educativ al teatrului și muzicii în Bucovina, și avem în vedere preponderent românii din această regiune (dar numai), dar și istoria, manifestarea propriu-zisă a celor două „laturi” ale vieții culturale.

Alis Niculică nu se abate de la linia bucovinenilor „de tradiție”, și am în vedere formația lor serioasă, riguroasă, fapt vizibil și în felul cum valorifică bogatele surse biografice consultate. Și face acest lucru într-un mod plăcut cititorului, care poate răsfoi această „poveste” în mai multe „acte” cu plăcere, atras de felul în care se țese informația în culoarea textului.

Structura cărții: 1. Câteva considerații privind viața socială, economică, religioasă și culturală din Bucovina, în perioada 1775-1940, II. Mișcarea teatrală în Bucovina până la Marea Unire, III. Arta muzicală în Bucovina de la primele manifestări până la Marea unire, IV. Viața teatrală și muzicală în perioada interbelică și rolul său în consolidarea Unirii, și, în final, Concluzii, Glosar, index de nume și anexe, cu un consistent material iconografic.

Să încheiem cu un citat despre Bucovina, numele unei părți a țării noastre integrată regiunii istorice Moldova, astăzi trunchiată de jocurile puterilor care au scris în felul lor istoria: „Austria, stat multinațional aflat în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea în plin proces de extindere a teritoriilor sale spre est și sud [...], obținea de la *bolnavul* Imperiu otoman, prin șantaj și mituirea unor înalți dregători turci, prin presiuni politice și militare, semnarea la 7 mai 1775, la Istanbul, a convenției prin care i se recunoștea stăpânirea asupra părții de nord-vest a Moldovei”. Și: „Potrivit unor date statistice [...] în momentul anexării”, din populația regiunii ocupate de Austria, „cca. 77, 35% erau români, 16,5% ruteni, restul – evrei, armeni, țigani etc.”.

Dar, spune Alis Niculică, în pofida divergențelor între români și celelalte naționalități stabilite în zona Bucovinei după 1775, „aici s-au creat puternice legături spirituale”. De acestea se ocupă cu precădere, mergând pe segmentul istoriei vieții culturale a Bucovinei care privește teatrul și muzica, autoarea acestei cărți, acestui studiu monografic al unui spațiu multicultural cu locuri de o frumusețe aparte. Și are în vedere contribuțiile tuturor naționalităților care au confluit în acest colț de lume, într-un demers științific interesant și documentat, întregit și de o secțiune de iconografie cu fotografii, portrete, afișe de epocă etc.

Marius Chelaru

Alis Niculică, *From The History of Bucovina's Cultural Life: The Theatre and The Music (1775-1940)*, Foreword: N. Georgescu, Floare Albastră Publishing House, Bucharest, 2009, 400 p.

An interesting and notable book from at least a few points of view. I would begin with the fact that, from what I know, this is the first time when an author analyses, in such a systematic and comprehensive manner, the educational role of the theatre and music in Bukovina. We are taking into account mainly the Romanians from this region, and not

only this aspect, but also the history, the proper manifestation of the two *aspects* of the cultural life.

Alis Niculică does not digress from the *traditional* patterns set by the writers from Bukovina, and I am referring to their serious and strict training, a fact which is evidenced by the way the writer capitalizes the abundant biographical sources which he had consulted. She does this in a pleasant manner for the reader, who can browse through this *short-story* with many acts, with delight, attracted by the way the information is woven in the colour of the text.

The structure of the book: I. A few considerations on the social, economical, religious and cultural life in Bukovina, during 1775-1940; II. The theatrical movement in Bukovina before the Great Union; III. The musical art in Bukovina from its first manifestations until the Great Union; IV. The theatrical and musical life during the inter-war period and its part in the consolidation of the Union and in the end, Conclusions, A Glossary, a name index and appendices, with a dense iconographical material.

Let's end with a quotation about Bukovina, the name of a certain part of our country, integrated in the historic region Moldavia, nowadays chopped off by the games played by the world powers who had written history in their own way: "Austria, a multinational state which was in the second half of the XVIIIth century in a full process of expanding its territories to the East and South [...], obtained, out of blackmailing and bribing some Turkish high officials as well as from putting on political and military pressure, from the *ill* Ottoman Empire, on the 7th May 1775, at Istanbul, the signing of a convention which attested its domination over the North-Western part of Moldavia." And: "According to some statistics [...] at the moment of the annexation", "approximately 77,35% of the population from that region were Romanians, 16,5% were Ruthenians and the rest Jews, Armenians, Gypsies etc."

But, says Alis Niculică, in spite of all the divergences between the Romanians and the other nationalities established in Bukovina after 1775, "here there had been created powerful spiritual bonds". And these bonds are the main concern of this book's author, this monographic study of a multicultural space, with places of a rare beauty, following the historic segment of the cultural life, which encompasses the music and the theatre, in Bukovina. She takes into account the contributions of all the nationalities that cohabited in this part of the world, in an

interesting and documented scientific intercession, complemented also by an iconographic section with antique photographs, portraits, posters etc.

Translation: Anca Pegulescu

Bucovina în consemnări de epocă, antologie și argument de Doina Papuc și Liviu Papuc, Editura Alfa, Iași, 2009, 240 p.

După alte două volume (*Bucovina în reportaje de epocă*, 2000, și *Bucovina în scrieri de epocă*, 2005), apărute la editura ieșeană Alfa, antologatorii, Doina și Liviu Papuc oferă cititorilor, sub sigla aceleiași edituri, o a treia carte volum închinată unei regiuni de o frumusețe deosebită a țării noastre, rămasă cu trupul ciunțit din secolul trecut.

Volumul, unul compozit (antologatorii, analizând, în *Argument*, acest aspect, disting: pagini pur istorice care „nu s-au bucurat de circulație largă”, pagini de reclamă turistică – relativ la realități „deja trecute”, despre care azi se mai știu puține –, pagini de evocare culturală, istorică, socială „care reflectă anumite puncte de vedere personale, uneori partinice”, care nuanțează „date generale deja cunoscute”, pagini de exaltare literară, „în sensul cel mai bun al cuvântului”, „adevărate imnuri închinare locurilor natale”).

Textele (extrase din publicații, mare parte, din publicații periodice care sunt mai dificil de găsit/ consultat) sunt între „limitele temporale” date de doi scriitori bucovineni, Iraclie Porumbescu, cu *Mănăstirea Putna* – din *Gazeta Transilvaniei*, 1895) și Nicolae Tcaciuc-Albu, *Despărțirea* – din vol. „*Bucovina de Nord*, 28 iunie 1940 – 28 iunie 1941), din care cităm: „Dar, ca din senin, ca un fulger distrugător, a văzut lovitura zilei de 28 iunie 1940. Țara care ni l-a dat istoricul Eudoxiu Hurmuzachi, pe folcloristul Simion Florea Marian, pe compozitorii Ciprian Porumbescu, Tudor Flondor și Eusebie Mandicevschi, pe pictorul Epaminonda Bucevschi, pe mitropolitul Silvestru Morariu-Andrievici și atâtea alte figuri ale căror nume fac cinste culturii românești a fost ruptă în două, dându-se partea de nord unui stat de care este cu totul străină, căci n-o leagă de el nici vreo

tradiție istorică, nici vreo înrudire de sânge și nici vreo aspirație politică, sau un interes de altă natură.[...] Bucovina a pierdut jumătate din teritoriul ei de aproximativ 10.000 km² și mai mult de jumătate dintr-o populație de vreo 9000.000.”.

Sunt în antologie și pagini semnate de Mihail Sadoveanu (*Țara Fagilor*), Artur Gorovei (*Prin Solca spre mănăstirea Putnei*), dar și de atâția alții al căror nume este azi, mai rar pomenit: Iorgu G. Toma, Dimitrie Dan, Valerian Doboș-Boca, T. Prodan, Milton Gh. Lehrer, Petru Vieru-Unirea ș.a. pagini care povestesc despre locuri, oameni, fapte cu parfum de amintire, de trecut.

Marius Chelaru

Bucovina As Seen in the Records of that Time, An Anthology and Argument Written by Doina Papuc and Liviu Papuc, Alfa Publishing House, Iași, 2009, 240 p.

After two other volumes (*Bukovina in the columns of that time*, 2000 and *Bukovina in that time's writings*, 2005), which issued at the Alfa publishing House from Iași, these anthology writers, Doina and Liviu Papuc offer to their readers, under the logo of the same publishing house, a third book dedicated to a region of a rare beauty from our country, but whose body is cut off from the past century.

The volume, a composite one (the authors, analyzing in *The Argument* this aspect, distinguish: purely historic pages which did not enjoy a wide circulation”, pages of advertising tourism – related to “already faded” realities, of which we know nowadays only a few things, pages of cultural, historical, social evocation “which reflect certain personal points of view, sometimes biased points of view”, which highlight “already known general data”, pages of literary exaltation “in the best meaning of the word”, “true hymns dedicated to their birth places”.

The texts (excerpts from publications, mainly periodical publications which are more difficult to find) are between “the temporal limits” given by two writers from Bukovina, Iraclie Porumbescu’s *The Putna Monastery* – from Transylvania’s Gazette, 1895 and Nicolae Tcaciuc-Albu’s *The Breakup/Split/Parting-* from the volume *Northern Bucovina*, the 28th June 1940-the 28th June 1941, from which we cite:

“But, all of a sudden, like a destructing lightning, he saw the strike from the 28th June 1940. The country who gave us the historic Eudoxiu Hurmuzachi, the folklorist Simion Florea Marian, the composers Ciprian Porumbescu, Tudor Flondor and Eusebie Mandicevschi, the painter Epaminonda Bucevschi, the bishop Silvestru Morariu-Andievici and many other figures whose names make proud the Romanian culture, was split into two, the northern part being given to a state to which it is completely alien, because no historic tradition bind them, neither a blood kinship nor a political aspiration or an interest of any nature.[...] Bukovina lost half of her territory of approximately 10.000 Km² and more than half of a population of about 900.000 inhabitants”.

In this anthology there are also pages signed by Mihail Sadoveanu (*The Beech Country*), Artur Gorovei (*Through Solca towards the Putna Monastery*) but also many others whose name is today rarely remembered: Iorgu G. Toma, Dimitrie Dan, Valerian Dobos-Boca, T. Prodan, Milton Gh. Lehrer, Petru Vieru-Unirea and so on, pages which tell stories about places, people, deeds bearing the perfume of remembrance, of the past.

Translation: Anca Pegulescu

Theodor Damian – *Semnul Isar*

Volumul de poeme intitulat *Semnul Isar*, publicat de Theodor Damian la Editura Paralela 45 în 2006, 108 pp., (postfață de Vasile Andru), s-a retipărit de curând (pe finalul anului 2010), în trei valoroase traduceri: o variantă în albaneză (*Shenja e Isarit*), editura Tipo Moldova, 2010, 120 pp., tradusă în albaneză de poetul Baki Ymeri, o a doua în limba engleză, editată de PublishAmerica, Baltimore 2010, 111 pp., (în traducerea autorului) și o altă variantă în traducerea lui Muguraș Maria Petrescu, Editura Călăuza v.b., 2011, 240 p.

Păstrând în mare parte formula în care a fost realizată editarea volumului în varianta originală (din 2006), reeditările sunt însoțite de referințe critice capabile să ofere cititorului informații pertinente atât asupra personalității autorului, cât și asupra modului în care au fost receptate creațiile sale. Se oferă astfel o imagine suficient de clară a situației lor în contextul dinamic și atât de divers al literaturii române

contemporane. Între semnatarii respectivelor referințe pot fi amintite nume de certă rezonanță în sfera comentatorilor români de poezie: N. Manolescu, Aurel Sasu, Gabriel Stănescu, Doina Uricaru, Alex Ștefănescu, etc.

În prezentarea volumului (intitulată *Un poem testamentar*), Vasile Andru aduce în discuție, printre altele, împrejurările cu totul speciale în care a avut loc elaborarea acestei cărți. Sunt amănunte de viață care se mizează că vor reuși să captiveze nu numai interesul cititorului obișnuit, ci și pe acela al viitorilor biografi cărora, probabil, le vor fi astfel oferite suficiente și tentante prilejuri de speculație. Desigur, pentru autenticii iubitori de poezie, anecdotică respectivă alunecă în zonele de semnificație sensibil diminuată, de maximă atenție și importanță fiind – întâi de toate – substanța lirică propriu-zisă care se menține deosebit de densă în ambele variante ale traducerilor.

Similar cu ceea ce se petrece în modalitățile de gândire ale tuturor poezilor autentici, pentru Th. Damian actul poetic devine unul dintre acele tipuri de existență spirituală care dau consistență inefabilei vibrații din care se concretizează însăși esența rarismă a umanului. Poet și teolog, el își poartă neliniștile și rănilor inerente trecerii noastre prin lume cu conștiința că „s-a dat un sens/ asta-i esențialul” (70), drept pentru care, tot ceea ce i se pare mai important este să nu lase uitării „rana cea mare a lumii”. Este ceea ce trimite cu gândul la *timpul sărac*, cel evocat și de Hölderlin (dürftig) pe care istoriile l-au așezat peste lume: timpul pustiit de Dumnezeu. Și iată-l pe poet aproape scandând în antice ritmuri: „Logosul, Logosul/ ce taină este aceasta/ slujba de seară ni s-a dat nouă/ Lumină lină a sfintei slave” (29). Și, concludiv: „Noroc că mai e cerul deasupra noastră/.../ ca un șarpe de aramă în pustie/ singurul loc în care ascuți până la capăt/ altfel suntem prea ocupați/ facem prea multe/ și pe toate superficial/ .../ nu mai ascultăm de nimic și de /nimeni/...” (20).

Nevoia de puritate spirituală îl obsedează pe poetul din *Semnul Isar*. În mod semnificativ, discursul său debutează cu o aserțiune tulburătoare: „Întotdeauna trece o apă/ prin poezia noastră/ în momentele mari/ Dresleuca, Manecadusa, Isar...” (3). Insațiabila sete de expurgare merge până într-acolo încât ajunge să spună – și să repete – profund marcat de tentația ce apare mereu și mereu: „Cred că trebuie să îmi revizuiesc/ toate poemele/ și să văd cum fac loc Isarului...” (1). Revine ulterior cu o altă – nu mai puțin stranie – precizare: „Cred că trebuie să-mi revizuiesc/ toate poemele/ să văd cât Descartes încap/ în

ele/ să le plimb cu mine pe Isar/...” (11). Și iarăși: „Poeziile mele/ ca un tunel al timpului/ trebuie să le mai curăț din interior...” (15). Apoi, din nou: „Poemele mele,/ ca un tunel din Carpați/ trebuie să trec prin ele/ cu luminile aprinse/ (55). La fel se petrec lucrurile și spre finalul volumului: „Trebuie să-mi rescriu poemele/ s-ar putea să le scriu invers/ de la moarte le naștere/ atunci n-o să mai intereseze rima/ metafora și stilul/ o să mă intereseze pustia.../(84).

Dacă am spune că viziunea acestui poet este teologală, s-ar crea impresia că vrem să-i mai comunicăm cititorului și faptul – cât se poate de real – că autorul este preot, că are două doctorate în teologie (București și Fordham University, New York) și un master (Princeton Theological Seminary) și că este profesor universitar. Desigur, aceste informații sunt necesare. Ele întregesc imaginea personalității unui creator de valoare. Dar – pentru a ne păstra în sfera celui mai autentic mod de a vorbi și a înțelege sensul profund al *Poeticului* – vom întreba: care autentică poezie de la Homer și Pindar, la Dante, Hölderlin și Rilke se deschide spre lume cu o altfel de viziune decât cea teologală?

Dan Anghelescu

Theodor Damian – *The Isar Sign*

The present volume of poetry entitled *The Isar Sign*, published by Theodor Damian first at "Paralela 45" Publishing House, 2006, 108 pp., with a postface written by Vasile Andru, has been recently republished (by the end of 2010) in three other important translations: one variant translated by the poet Baki Ymeri in the Albanian language (*Shenja e Isarit*, "Tipo Moldova" Publishing House, 2010, 120 pp.), a second translation in English made by the author (*The Isar Sign*, published by "PublishAmerica", Baltimore 2010, 111 pp.) and a third variant, *The Isar Sign*, a bilingual book Romanian – English, ("Călăuza v.b." Publishing House, 2011, 240 pp., with a foreword written by Vasile Andru and a postface written by Muguraș Maria Petrescu).

Observing to a great extent the formula in which in 2006 the original was written, the republications are accompanied by critical references that can offer the reader relevant pieces of information both on the author's personality and on the way his creations have been picked up. Thus, one can get a sufficiently clear outlook of their

arrangement in the so dynamic and diversified context of the contemporary Romanian literature. Among the signers of these critical references, one can mention names of an absolute resonance belonging to the sphere of the Romanian expositors of poetry: N. Manolescu, Aurel Sasu, Gabriel Stănescu, Doina Uricaru, Alex Ștefănescu, etc.

In the presentation of the volume (entitled *A Testamentary Poem*), among other things, Vasile Andru brings into discussion the peculiarities of the circumstances which led to the writing of this book. There are life details that one can rely on to succeed in captivating not only the ordinary reader's interest, but also that of the future biographers who, probably, will have at their disposal enough tempting occasions for further speculations. Of course, for the authentic lovers of poetry and being considerably diminished, its anecdotal part slips to other significant areas, of a maximum attention and importance being – above all – the lyrical substance that keeps up at a particularly high level in either variants of translations.

Similar to what takes place in all authentic poets' way of thinking, for Theodor Damian the poetic act becomes one of those types of spiritual existence which gives a consistency to the ineffable vibration out of which the very extremely rare essence of the human gets a shape. A poet and a theologian, he carries his own anxieties and wounds which are inherent in our passage in this world with a conscience that "you were given a sense/ that's essential" (70) and, consequently, he considers that what is most important, is not to forget "the world's big wound". It is, what hints at *the poor time*, the one evoked by Hölderlin (dürftig) and which histories had placed over the world: it is the time that has been emptied by God. And there is the poet almost scanning in antique rhythms: "The Logos, the Logos/ what a mystery this is/ the vesper service was entrusted to us/ Gracious Light of the holy glory" (29). And, as a conclusion: "Luckily that the sky still exists above us/ ... / like a snake made of empty brass in the desert/ the only place where you listen up to the end/ otherwise we are far too busy/ we do too much/ and everything superficially/ ... / we obey nothing/ and nobody/..." (20).

In *The Isar Sign* the need of a spiritual purity torments the poet. In a very significant way, his speech begins with a moving statement: "in big moments/ there is always a river to flow/ through our poetry/ the Dresleuca, the Menecadusa, the Isar..." (3). The insatiable thirst for expurgation goes to the point that he becomes to say – and repeat –

strongly marked by the temptation which keeps on appearing again and again: "I think I have to revise/ all my poems/ and see how to make place for the Isar..." (1). Then, there he comes back again with another – no less stranger – clarification: "I think I have to revise/ all my poems/ to see how much of Descartes/ they contain/ and float along with them on the Isar/..." (11). And again: "My poems/ like a tunnel of time/ I have to clean them inside..." (15). And then again: "My poems/ like a tunnel in the Carpathian Mountains/ through them I must cross/ with the lights on" (55). The same happens at the end of the book: "I have to rewrite my poems/ I might write them the other way round/ from death to birth/ by then the rhyme/ the metaphor and the style/ will be of a no interest to me/ I'll be interested in the emptiness..." (84).

If we are to say that this poet's vision is a theological one, we might have the impression that we intend to let the reader know the fact – which is very real – that the author is a priest, that he has two Ph Ds in theology (the former in Bucharest and the latter at the Fordham University in New York) and a M.A. (Princeton Theological Seminary) and that he is a University Professor. Of course, these pieces of information are very necessary. They complete the image of a valuable creator's personality. But – in order to remain in the sphere of the most authentic way of talking and in order to understand the deep meaning of *the Poetical* – we shall ask: what authentic poem from Homer to Pindar, to Dante, Hölderlin and Rilke opens to the world with such a vision than the theological one?

Translation: Muguraş Maria Petrescu

Revista *Albanezul*

Primul număr al revistei bilingve, *Albanezul*, condus de Nicolae Nacio, a apărut la București în urmă cu 123 de ani (1888). A apărut până în 1903, reînființat în anul 1993 (serie nouă), dar, din nefericire, acum din ce în ce mai rar. Seria nouă a fost condusă de Gelcu Maksutovici (până în 2001), de Luan Topciu (până în 2005) și de Baki Ymeri în prezent. Inițial fusese o publicație săptămânală, apoi lunară, iar actualmente periodic al Uniunii Culturale a Albanezilor din România. Primul număr din acest an i se dedică istoricului român de origine albaneză, Gelcu Maksutovici cu ocazia împlinirii vârstei de 80 de ani..

Primele pagini sunt dedicate primirii noului ambasador al Albaniei, Excelența Sa, Domnul Sami Shiba, cu ocazia prezentării scrisorilor de acreditare către Președintele României.

Urmează apoi pagini de istorie din care aflăm, printre altele, că singurul popor din lume înrudit cu românii pe linie daco-traco-ilirică este poporul albanez și că albanezii din România au o atestare documentară de peste 400 de ani ca o Comunitate distinctă pe pământ românesc, din vremea marelui voievod Mihai Viteazul. Acesta, în anul 1595, a îngăduit unui număr mare de albanezi să treacă Dunărea pentru a se stabili în Țara Românească. În anul 1995, sub egida Uniunii Culturale a Albanezilor din România (UCAR), constituită la 24 mai 1990, în ospitalierele săli ale Muzeului Național de Istorie a României din București, s-au desfășurat lucrările unui simpozion internațional de istorie și literatură cu participarea unor cercetători din România, Albania, Bulgaria, Macedonia, Kosovo, Serbia și Republica Moldova care au adus importante contribuții la mai buna cunoaștere a etniei albaneze.

În urma cu un an (24 mai 2010), în saloanele Ambasadei Republicii Albania la București, s-a sărbătorit aniversarea a 20 de ani de la constituirea UCAR., continuatoare a organizațiilor albanezilor din această țară, înființate în a doua jumătate a secolului XIX la București, Constanța și Brăila, cu filiale în Ploiești, Giurgiu, iar după 1918 și în Cluj-Napoca, Sibiu și alte orașe. Înainte și după 1990, au fost

reprezentanți de seamă la Constanța, Slatina, Piatra-Neamț, Craiova, precum și în alte localități mai mici. Din anul 2000, fără niciun fel de subvenții materiale de la autoritățile de stat din România sau Albania, în situația în care numărul etnicilor albanezi a fost în continuă scădere, iar comunitatea în destrămare aproape pe cale de dispariție din peisajul populației minoritare a României actuale, vechile familii care mai păstrează tradițiile Comunității Albaneze din România, cu posibilități materiale modeste, încearcă să le perpetueze prin intermediul ziarului *Albanezul* (Shqiptari). La aceasta contribuie în mare măsură, prin întreaga sa activitate, scriitorul și traducătorul Baki Ymeri.

Actualmente revista apare în format de carte, fiind dinamizată de numeroase poze și documente color. În revistă contribuie cu recenzii, printre alții, Luan Topciu, Florentin Popescu, Fatbardha Demi, etc.

Florentin Popescu, de exemplu, subliniază într-un articol că despre „acest dăruit cu har de Dumnezeu (care este Baki Ymeri) am avut în mai multe rânduri ocazia să scriu. Și de fiecare dată am făcut-o cu convingerea că acest poet și totodată traducător - din română în albaneză și invers - realizează în plan cultural, la ora actuală de unul singur, aproape cât un întreg institut. Nu cunosc alt caz de scriitor care să facă un astfel de uriaș voluntariat artistic numai și numai din iubirea pentru cuvântul scris, pentru literatură și pentru scriitori. Cine se va osteni să întocmească istoria culturală a acestor ultimi zece-cincisprezece ani din România și din Kosovo va avea surpriza să descopere nenumărate acțiuni ale acestui coleg al nostru: îngrijirea și traducerea unor antologii de poezie, organizare de întâlniri ale scriitorilor din cele două entități spirituale, lansări de volume ale kosovarilor la București etc.”

Toate aceste activități, ca și multe altele, cititorul român, ca și cel albanez, le poate afla citind revista *Albanezul*

Dan Anghelescu

The Albanian Magazine

The first issue of the bilingual magazine *The Albanian*, led by Nicolae Nacio, appeared in Bucharest, in 1888, 123 years ago. It kept on being issued until 1903, then its new series was published again in 1993, but unfortunately, nowadays it appears every now and then. The new series was led by Gelu Maksutovici (until 2001), by Luan Topciu (until 2005) and by Baki Ymeri (up till now). At the beginning it was a

weekly publication, then a monthly one and now it is the periodical magazine of The Cultural Union of the Albanians in Romania. The first issue of this year is dedicated to the Romanian historian of an Albanian origin, Gelu Maksutovici on his 80th birthday.

The first pages present the welcoming of the new Ambassador of Albania, His Excellency, Mr. Sami Shiba, on the occasion of the presentation of his credentials to the President of Romania.

Then, there follow pages of history out of which we find out, among other things, that the only people in this world related to Romanians on a Daco-Traco-Illyric line is the Albanian people and that the Albanians in Romania have a documentary attestation of more than 400 years, like a distinct community on the Romanian land, since the great Voivode Michael the Brave. In 1595, this one allowed a great number of Albanians to cross the Danube River in order to settle themselves in Wallachia. In 1995, under the aegis of The Cultural Union of the Albanians in Romania (CUAR), founded on the 24th of May, 1995, in the hospitable rooms of the Romanian National Museum of History in Bucharest, there took place the works of an international symposium of history and literature with the participation of research workers from Romania, Albania, Bulgaria, Macedonia, Kosovo, Serbia and the Republic of Moldavia who brought important contributions to a better knowledge of the Albanian ethnos.

One year ago (on the 24th of May, 2010), in the halls of the Embassy of the Republic of Albania in Bucharest, there took place the celebration of the 20th anniversary from the foundation of the CUAR, a continuer of the Albanians' organizations in this country, organizations that were founded in the second half of the 19th century in Bucharest, Constantza and Braila and with branches in Ploiesti, Giurgiu and, after 1918 also in Cluj-Napoca, Sibiu and other cities. Before and after 1990, there were remarkable representatives in Constantza, Slatina, Piatra-Neamt, Craiova as well as in other small places. As from 2000, without having any material subsidies from the Romanian or Albanian State and in the situation in which the number of the Albanians has been in a continuous diminution and the dissolving community almost on the way of disappearance, this minor population of the present Romania, the old families that keep the traditions of the Albanian Community in this country, with modest material possibilities, try to perpetuate them through *The Albanian* magazine (Shqiptari). To all this a major contribution is brought by the writer and translator Baki Ymeri.

Today the magazine is published under the form of a book, being stimulated by a great number of coloured photos and documents. Among others who bring their contributions with book reviews are: Luan Topciu, Florentin Popescu, Fatbardha Demi etc.

Florentin Popescu, for instance, underlines in one of his articles that about "this man endowed by God with a gift (and who is Baki Ymeri), I wrote on several occasions. And every time I did this, I did it with the conviction that this poet and translator at the same time – from Romanian to the Albanian language and *vice versa* – achieves on a cultural level, now and all by himself, almost the work done by a whole institute. I really do not know any other writer who is able to do such a huge artistic voluntariate only and only for the love of the written word, for literature and writers. He who will endeavour to write the cultural history of these ten or fifteen years in Romania and Kosovo, will have the surprise to discover countless actions of this colleague of ours: the looking after and the translation of certain anthologies of poetry, organization of meetings for the writers in the two cultural entities, book signings of the Kosovarians in Bucharest and others."

All these activities as well as many others, the Romanian and the Albanian readers will discover while reading *The Albanian* magazine.

Translation: Muguras Maria Petrescu

Notes on Contributors

Bardhyl Londo (ALBANIA), born in 1948 in Lipa, near Përmet, built up a reputation as a leading Albanian poet in the eighties. He studied language and literature at the University of Tirana, taught for some years in his native district and later worked for the literary journal *Drita*. He also served as president of the Albanian Union of Writers and Artists until February 1998. He is the author of eight poetry collections from 1975 to 1996. His poetry is written in standard meters and is mostly rhymed, melodiously echoing the rich traditions of Tosk verse. In 1989, he was awarded the Migjeni prize.

Luan R. Topciu (ALBANIA) was born on Feb. 22, 1962 in Pogradec (Albania). He is a university Professor, a literary critic, translator, and diplomat (Chargé d'Affaires of the Embassy of Albania in Bucharest). He graduated from the Faculty of Philology, Languages & Literatures with a concentration in Albanian and he has a Ph.D. in Comparative Literature Studies (*magna cum laude*). Main Publications: *Textualism and style*, Bucharest, 2001; *Dimensions of Modern Albanian Literature*, Skopje (Macedonia); *Albanian-Romanian Dictionary* (coauthor), Bucharest, 2003; *Paradigms Longing in Romanian and Albanian poetry*, Bucharest, 2004; *Nostalgic loneliness in poetry*, Tirana, 2005; *Mirrors literary/ Pasqyra letrare*, Bucharest, 2007; *A anthology of Albanian poetry*, Bucharest, 2007. Topciu also translated many books from Romanian into Albanian and vice versa.

Visar Zhiti (ALBANIA) was born in 1952 in the Adriatic port city of Durrës, Albania. After his studies at a teacher training college in Shkodra, he began his teaching career in the northern mountain town of Kukës, demonstrating an early interest in verse, with a few poems published in literary magazines. In 1973, as he prepared a collection, *Rapsodia e jetës së trëndafilave* (*Rhapsody in the life of roses*) for publication, the so-called Purge of the Liberals broke out in Tirana at the Fourth Plenary Session of the Communist Party. He was arrested in 1979 in Kukës and forced into solitary confinement. Pen and paper were forbidden. In order to maintain his sanity, he composed and memorized over one hundred poems. Sentenced at a mock trial in April 1980 to thirteen years in prison, he was taken to Tirana jail and later transferred to a concentration camp in the isolated northern mountains that was similar to the Soviet gulags. Many of his fellow prisoners died of mistreatment and malnutrition or went mad. He was released from prison in early 1987 and “permitted” by the Party to work in a brick factory in Lushnja. In 1991, he managed to get to Italy and worked in Milan until 1992. Through a scholarship provided by the Heinrich Böll Foundation, Zhiti visited Germany in 1993 and went to the United States the following year. Upon his return to Albania, we

worked as a journalist and was appointed head of the publishing company which had planned to print his first book. This volume *Kujtesa e ajrit (The memory of the air)* was published in Tirana in 1993, and included several prison poems. *Hedh një kafkë te këmbët tuaja (I cast a skull at your feet)* was published the following year. This volume contained all 100 poems composed in prison between 1979 and 1987, which had survived only in his memory. Numerous volumes followed, and he is now recognized as one of the major Albanian poets of the 20th century. He has also written numerous short stories, collected in two volumes, and translated works by Garcia Lorca and the Italian poet Mario Luzi into Albanian. His prison memoirs, *Rrugët e ferrit: burgologji (The roads to hell: prisonology)* was published in Tirana in 2001. In 1991 he was awarded the Italian “Leopardi d’oro” prize for poetry and in 1997 he received the prestigious “Ada Negri” prize. A volume, *The Condemned Apple: Selected Poetry*, was translated by Robert Elsie and published in Los Angeles, Green Integer, in 2005.

Thede Kahl (AUSTRIA) is a researcher at the Austrian Academy of Sciences in Vienna. He studied geography, Slavic philology, byzantinology, Greek philology, classical philology, and Russian. In 1999 he got his PhD (*summa cum laude*) in geography. Thede Kahl is the Secretary of the International Committee of Slavic Studies and member in the Commission of Balcanology, Austrian Academy of Sciences, in the Südosteuropa-Gesellschaft SOG, München, in the International Council for Traditional Music ICTM, New York, and of the editorial board of *Österreichische Osthefte, Atlas of Eastern and South-eastern Europe, Revista Istorica, Philologica Jassyensia*. Starting with 1999, he participated in funded research projects such as the German Science Foundation: Selbstidentifikation meglenitischer Vlachen, EthnoDoc / Forost: Bibliographical Data on minorities in SE Europe, DanubePortal – An internet portal for the co-operation in the Danube Region (head of project), Interethnic relations of Christians and Muslims in SE Europa (project coordinator, at the University of Münster, Oral History from Andon Poci / Southern Albania (head of project), Dynamic of Cultural Contacts (head of project).

Georgi Angelov (BULGARIA) was born in 1968. He studied history at the “St Cyril and St Methodius” University of Veliko Tarnovo (Bulgaria). He is the author of several books of poetry and of some unpublished collections of poems. He is working on a diary entitled *Holy wanderers*. His poetry has appeared in a variety of periodicals, anthologies and literary miscellanies. His poems have been translated into Turkish, Serbian and English. Angelov has received several national awards for poetry and he is a member of the Bulgarian Writers’ Union and editor-in chief of the e-magazine *Literary World*.

Ljudmila Hristova (BULGARIA) was born in August 26, 1963 in the city of Sofia. Ever since 1991 she has worked as a lawyer in College of barristers, specializing in civil law. She started writing haiku in 2000. Some of her poems have been published in literary journals and in the anthology *The Rose and The Road*, edited by the Bulgarian haiku club, as well as in the anthology *Mirrors*. She won an award in the haiku competition *Shadows and Lights*, organized in the end of 2003 by the publishing house “LCR”, and received first prize in the national haiku competition *The Old Pond* in 2004. She won a prize in the SMS-poetry contest (2006 and 2007), and in the contest “Melnishki vecheri na poeziata” (“Poetic nights of the town of Melnik”) – 2007 and 2008. She is a third prize winner in Haiku Contest 2008, organized by Sofia Haiku Club and the South-West University “Neofit Rilski”, and also won two second prizes in the same contest in 2009 and 2010. She is an author of two books of haiku poetry: *Drops of Light* (2005) and *No Bound* (2008). She is a secretary of the Bulgarian haiku club and member of the World Haiku Association.

Zdravko Kissiov (BULGARIA) is a poet, translator, and essayist. He was born in 1937. He has worked as an editor and journalist in the city of Rousse. Zdravko Kissiov is the author of 20 poetry books, which include: *Revelation* (1962), *Soliloquies* (1966), *The Balladic Hour* (1974), *Innerscape* (1976), *Needed Pain* (1978), *Residence* (1982), *Eyesight* (1984), *A Distinctive Mark* (1985), *Cryptogram* (1987), *Breath* (1987), *Evidences* (1990), *Daily Crucifix* (1995), *Canon* (2002), *Heavenly Voice* (2002), *Reversed Time* (2007) and travel notes about Latvia – *Between Salt and Fresh Water* (1977), and others. His poems have been translated into 19 languages. Zdravko Kissiov is an active translator, mainly of poets from Poland and the Baltic countries. He is a member of the Bulgarian Writers’ Union. He has been awarded many prizes, such as “Honoured Worker For Polish Culture”.

Krasimir Simeonov (BULGARIA) was born in 1967 in Varna. He is a *Bulgarian Philology graduate* from Konstantin Preslavsky University of Shumen. His poems are published in students’ and national press. He is an author of the books of poetry: *Kinds* (2003), *A skin* (2004), *Laky eyes* (2005), *I stood and listened (old and new things)* (2006) and *Nothing more* (2008). His works are translated into Russian, English, Polish, Greek, French, Serbian, Slovene and Turkish.

Ionuț Caragea (CANADA, ROMANIA) (b. April 12, 1975, Constanța), is a Romanian writer living in Montréal, Canada, since 2003. He is poet, science fiction novelist and quotes author. He is a member in Union of Writers of Romania, co-founder and vice-president of Québec Romanian Writers' Association. In one well known essay he was named as "The poet born on Google". His other pen-name is "Snowdon King". In 2009 he had an extended

interview on "Virtual literature and the Google generation trend" with the participation of many well known authors, prose and poetry writers, literary critics. In this interview Ionuț Caragea brings forth a new vision on the "literary trend of the Google generation".

Boris Nazansky (CROATIA), graduated as an Engineer of Chemistry. He is also a writer and journalist, professionally engaged in enigmatics, and is an editor-in-chief of the puzzle magazine *Kvizorama*. He published over ten thousand riddles and puzzles. Nazansky has been writing haiku for more than 20 years in Croatian, English, and the Kajkavian dialect, and his haiku have been published in at least a dozen languages. He is an editor of the haiku magazine *IRIS*, a member of the editorial board of the Slovenian haiku magazine *Letni časi* (Seasons), and co-editor of *Haiku-zbornik* (Haiku Miscellany; Ludbreg 2001-2006) and *Haiku Calendar* (Ludbreg, 2001-2009). For his haiku he received over fifty awards and prizes, in Croatia and abroad.

Stjepan Rožić (CROATIA), now a retired electrician, is an amateur musician playing several instruments, and is among the founders of the Haiku Association Three Rivers, Ivanić Grad, Croatia, and of the International Kloštar Ivanić Haiku meetings. He writes in Croatian and the Kajkavian dialect, publishes in haiku magazines, and has received a number of awards in Croatia and Japan. So far he published two independent haiku collection in Croatian and English: *Spring Wind* (2005) and *Song of a Nightingale* (2010). Also, he is among seven authors in joint haiku collection *Seven Windows*, Ivanić Grad (2002) and *Seven New Ways*, Zagreb (2003). In 2002 his haiku has been published in an joint collections of INA, Zagreb.

Durda Vukelić-Rožić (CROATIA) was born on April 6, 1956. She has been writing haiku since 1990, in Croatian, Kajkavian dialect and in English. She is a translator and was the editor of magazine HAIKU (Zagreb) and now *IRIS* (Ivanić Grad) and annual Kloštar Ivanić Joint Collection since 2003, all in Croatian and English. She is the founder and secretary of Haiku association "Three rivers" Ivanić Grad, Croatia and a member of World Haiku Association. Her haiku have been published in the shared bilingual haiku collection *Seven Windows*, Ivanić Grad (2002) and her collection of haiku *Chasing the Clouds*. She also writes poetry, stories and humoresques and has published four books so far.

Apostolos Patelakis (GREECE) was born in Craiova, Romania, in 1951, in a family of Greek political immigrants. After graduating from high school he attended the courses of the Institute of History – Geography in Craiova (1973). He attended the courses of the Faculty of History – Philosophy in Cluj – Napoca (1976). In 1979 he officially returned to Greece, together with his

family. Since 1980 he has been teaching a course of Romanian language, culture and civilisation at the Balkan Languages School within the Institute of Balkan Studies in Thessaloniki. Between 2000 and 2006 he was a lecturer at the Faculty of Balkan Studies within the Macedonia University of Thessaloniki where he taught a course in the Romanian language, culture and civilisation. He translated several works from Greek into Romanian, including Manolis Andronicos, *Royal Tombs in Vergina, An Anthology of Balkan Poetry, Foreign Investments in Romania*. In 1992 he published the brochure *Thessaloniki, the Capital of Modern Macedonia and the Cultural Capital of Europe* in 1997, he was co-author of *The Bibliography of the City of Thessaloniki* (1987), *Supplimentary Texts in Acquiring the Romanian Language* (2002). He worked also as a correspondent in Greece for the Romanian newspapers *Adevărul* (1994-1995), *Vocea României* (1995-1996), *Actualitatea românească* (2002-2006), *Curierul Atenei* (2007-2008).

Katika (Kata) Kulavkova (MACEDONIA) was born in 1951. She is a member of the Macedonian Academy of Sciences and Arts, a poet, theoretician of literature, literary essayist, and Professor of the Theory of Literature and Literary Hermeneutics at the Department of General and Comparative Literature in the Faculty of Philology, Ss. Cyril and Methodius University, Skopje. Her poetry has been translated into many languages and represented in books, anthologies and selections of contemporary Macedonian poetry. She is the Editor-in-Chief of the international P.E.N. e-Collection Diversity (www.diversity.org.mk). Areas of interest include: theory of intertextuality, literary poetics and hermeneutics, cultural theory, and Balkan identities. Her publications include about 20 volumes of poetry in Macedonian, French, English, Romanian, Serbian, and several books of literary theory and hermeneutics: *Figurative Speech and Macedonian Poetry, Pact and Impact, Stone of Temptation, Cahiers, Small Literary Theory, Theory of Literature*, introduction (2004, in English), *Hermeneutics of Identities*. She has also been the editor of several anthologies of Macedonian short stories and essays, and several readers (*Dialogue of Interpretations, Theory of Intertextuality, Poetics and Hermeneutics, Balkan Image of the World, Interpretations Vol. 1 on Violence & Art, Notions of Literary Theory*). She also prepared two anthologies of world short stories (1996, 2008). Personal website: www.kulavkova.org.mk

Baki Ymeri (MACEDONIA & ROMANIA) is a poet, translator, essayist and publicist. He was born in Sipkovita (Macedonia) to an Albanian father and a Romanian mother. Baki Ymeri graduated from The Faculty of Philosophy (Albanian Language and Literature) at the University of Kosovo, Prishtina, and then specialized in Romanian language in Bucharest and Vienna. He is a member of the Romanian Union of Writers, editor in chief of the *Albanezul/Shqiptari* magazine, an author of many articles about the Romanians

in Valea Timocului (Serbia) and the Albanians in Kosovo. He also published Romania-Albanian poetry editions in Bucharest, 1994) and Macedonian editions in Tetova, R. Macedonia. For his rich cultural activity, Baki Ymeri was nominated as *the Man of 2001* by the ABI (American Biographic Institute). He also translated numerous verses from books by over 50 Romanian writers and historians into Albanian, Macedonian and Slovenian, as well as volumes by Nichita Stanescu, Anghel Dumbrăveanu; Slavco Almăjan, Marin Sorescu and many others.

Maria Șleahțiți (REPUBLIC OF MOLDOVA) was born on January 17, 1960 in Ștefănești, Moldova. She graduated from the University „Alec Russo” of Balti, Faculty of Philology, Section of Romanian Language and Literature (1981). She is a Doctor in Philology (1991), and co-founder and assistant chief editor of the literary magazine *Semn/ Sign* (1995). Beginning with the year 2000 she is the Dean of the Faculty of Philology at the University of Balti. She debuted with prose (*Nume de legendă*) in *Tinerimea Moldovei* (1976). Published the volumes: *O săptămână de poeme nescrise. Poems* (1998), *Cvartet pentru o voce și toate cuvintele* (dramatic essay, written in collaboration with N. Leahu - 2001), *Jocurile alterității* (literary criticism-2002), *Cerc deschis. Literatura română din Basarabia în postcomunism* (literary criticism - 2007). She is co-author of *Istoria critică a literaturii române din Basarabia: pe genuri* (2004) and anthologist of *Literatura din Basarabia în secolul XX. Literatură pentru copii* (2004).

She is a member of unions of creation (Republic of Moldova, Romania, PEN Club) and she holds several literary awards. Her poetry has been translated into English, French, Hungarian, Russian and Slovenian.

Mihaela Albu (ROMANIA, email address: malbu_10@yahoo.com) teaches Romanian literature at the University Spiru Haret in Bucharest. She studied Philology at the University of Bucharest. Between 1999 and 2004 she was *visiting professor* at Columbia University in New York. She is a member of the Union of Romanian Writers, of the Union of Professional Journalists in Romania, and of the Romanian-American Academy. She is also the editor-in-chief of the literary magazine *Lumina lina. Gracious Light* (USA), and a member in the editorial board of several newspapers and magazines. She published essays (literary criticism) and poems both in Romanian and foreign magazines (from the United States, Germany, Italy, Israel, Moldova, Canada) and is the author of three volumes of poetry (*Intre doua porti, Ca o dragoste tarzie, Catharsis*) and of several books about the Romanian literary exile *Presa literară din exil. Recuperare și valorificare critică I* (2009), *Revistele literare ale exilului românesc. Luceafărul. Paris – o restituire*, 2009 (co-authored),

Memoria exilului românesc: ziarul Lumea liberă din New York, 2008, Cultură și identitate, 2008.

Maria Alexe (ROMANIA) lives in Bucharest She is an English lecturer at National University of Arts and UTCB, where she teaches ESP, Cultural Studies and Cultural Communication. She is a member of Romanian Association for American Studies (RAAS), ENEIDA (European Network of Intercultural Education Activities and UNESCO Club Romania, a cultural association for promoting Romanian cultural values. She wrote a PhD thesis on Balkan literature - *Balkan Postmodern Novel Identity*, and more than 50 scientific articles on literature, cultural studies and didactic subjects. Maria Alexe's area of interest includes postmodern Balkan literature, foreign language teaching methodology. She wrote a book on written communication and prepares a book on *Men of Science and their representation in public spaces*.

Dan Anghelescu (ROMANIA, email address: **dan45_anghelescu@yahoo.com**) was born in Romania in May 1945 and he is a poet and essayist. Anghelescu is a member of the Union of Romanian Writers, of the Union of Professional Journalists from Romania, and editor of the literary magazine *Lumina lina. Gracious Light*, New York. He graduated from the Academy of Music "George Enescu" in Iasi, Musicology and Composition Department. Since his debut in 1969 in the magazine *Iașul literar*, Dan Anghelescu has had a rich and diverse activity, signing musical chronicles, interviews, book-reviews, poems and essays in many Romanian magazines. His debut was in 1970 with a book of poetry - *Cerul în apă*. This and the other volumes had very good chronicles signed by important Romanian literary critics. In 1990, together with a playwright, Dinu Grigorescu, and a director, Tudor Marascu, he founded the first private theater in Romania and printed the magazine *Scorpion*. In 1999 he edited (together with other two poets) – working as an editor in chief – the magazine *Axa*. In 2007, in Braila, he was co-initiator of the International Poetry Festival „Balcanica”, and also president of the first edition.

Paul Aretzu (ROMANIA) was born in May 29, 1949 in Caracal, Romania. In 1973 he got his B.A. in Romanian and French languages at the University of Craiova. He has published several books of poetry (*The Sound Shell*, 1996, *Blind in Paradise*, 1999, *The Blood Tuner*, 2000, *The Book of Psalms (Signs of Love)*, 2003, *Uriel's Trace*, 2006); books of literary criticism (*Critical Visions*, 2005, *The Staircase in the Library*, 2007) and essays and books reviews in several Romanian magazines such as *Ramuri*, *Luceafărul*, *Euphorion*, *Calende*, *Contemporanul*, *Viața Românească*, *Apostrof*, *Vatra*, *Mozaic*, etc. Aretzu was awarded many prizes, including the Excellency Prize of the Craiova Branch of

the Romanian Writers' Union (2007). Aretzu is a member of the Council of the Romanian Writers' Union.

Marius Chelaru (ROMANIA) (name: Marius Chelariu, Pen Name: Marius Chelaru), email address: marius.1961@yahoo.com, was born in Negrești, Vaslui county, Romania, on August 30, 1961; He graduated from The Faculty of Economics and he has been editor of several cultural magazines and Publishing Houses. Chelaru contributed with articles, poems, essays, literary criticism, prose, translations, interviews, and book-reviews in various international anthologies, and magazines/ journals from Romania, Republic of Moldavia, USA, England, Belgium, Canada, Sweden, Paraguay, Japan, Iraq, Egypt, Jordan, Vietnam, Lebanon, Macedonia, Kosovo, Albania, Holland etc. He is a member of The Romanian Writers' Society, the Constanta Haiku Society, the Haiku Romanian Society, the *World Haiku Association*, Japan, an honorary member of *Maison Naaman pour la Culture*, Beirut, Lebanon; of the Romanian Language Writers' from *Québec*, Canada, and secretary of the Association of Magazines and Publications in Europe. He published over 30 books (novels, poems – haiku and tanka –, literary critique, essays, and translations). He was awarded some national prizes (including the Romanian Union Writers' Prize for essay in 2005).

Ioana-Rucsandra Dascalu (ROMANIA) was born in Medgidia, Constanta County, Romania in 1979, in a family of intellectuals. She graduated from an English bilingual high-school in Craiova, and from the University of Bucharest (BA Faculty of Foreign Languages and Literatures, in 2002 and MA Faculty of Letters, in 2003). During her formative years she was awarded several national prizes and also participated in international competitions (Italy). She received her PhD in Philology in 2009 with a thesis on Latin lyrical poetry. She is the author of several books: translations from ancient literatures: Plinius, *Naturalis Historia*, XXth book, Iași, Polirom Publishing House, 2003, Plinius, *Naturalis Historia*, XXXIst book, Iași, Polirom Publishing House, 2004, monographies *Limbajul erotic al comediiilor în Roma antică*, Craiova, 2007, *Procedee ale intertextualității în canonul antic și modern*, Craiova, 2008, and of dozens of studies and articles on humanistic themes. She leads a very prolific didactic activity at the University of Craiova, Romania, where she teaches classical languages and literatures.

Iolanda Manescu (ROMANIA) was born in Craiova, Romania, and studied at the Universities of Bucharest and of Craiova. She teaches at the University of Craiova's Department of Applied Foreign Languages, and is a literary consultant at the National Theatre of Craiova, being also involved in the Romanian International Shakespeare Festival. She is a member of the Romanian theatre association, UNITER. She has published articles and

translations in different Romanian and foreign journals, annals and magazines such as: *Lo Straniero*, *Ultimate Reality and Meaning (Interdisciplinary Studies in the Philosophy of Understanding)*, *Teatrul azi*, *Scrisul Romanesc*, *Proceedings of the Romanian Academy* etc., and books: *The Ancient Greek-Latin Theatre in Romanian Performances of the Last Decades of the 20th Century* (her PhD thesis held at the National University of Theatre and Film in Bucharest), and translated into Romanian, *Is It True What They Say about Shakespeare?* by Stanley Wells.

Alexandru Flora Munteanu (ROMANIA) was born in Deva, Romania. He studied Philology at the Babes-Bolyai University in Cluj. He was a participant and organizer of the International Haiku festivals (1992, 1994, 2005, 2007, 2009) and National Haiku Colloquiums (1996-2009). Beginning with 2002, Munteanu is literary secretary of The Haiku Society and *Albatros* magazine. His poems were translated in the haiku magazines *Albatros* (11), and he published individual books (15), bilingual anthologies (4), personal books-essays, communications, haiku, tanka, and haibun (3). He was also published and mentioned in different national and international profile reviews and books.

Mircea Muthu (ROMANIA) was born in Iernut, Mures in 1944 and graduated from “Babeş-Bolyai” University of Cluj-Napoca where he has been teaching as full professor. Professor Mircea Muthu’s fields of specialization are studies of Balkanology and of Southeastern Europe (a field in which he has published the greater part of his books and studies), general and literary esthetics, and Theory of literature. He published 20 volumes as a single author and 17 books written in collaboration, in Romania and in other countries (France, Spain, Germany, Italy). M. Muthu is also co-author of *Scriitori români. Mic dicționar (Romanian Writers - a Small Dictionary)*, 1978; *Dicționarul scriitorilor români (The Dictionary of Romanian Writers)* : tome I (A-C), 1995; tome I (D-L), 1998; tome III (M-Q), 2000; *Dicționar analitic de opere literare românești (Analytical Dictionary of Romanian Literary Works)*, tome I (A-D), 1998; tome H (E-L), 1999; tome m (M-P) 2000; *Dicționar Esențial al Scriitorilor Români (Essential Dictionary of Romanian Writers)*, 2001. He published about 800 studies and articles in the main Romanian cultural magazines as well as in magazines in France, Southern Africa, Greece and Austria. He is a member of the *Romanian Writers’ Union* (since 1980); *Les amis de Jules Romains* » Association, France (since 1978), and The *International Comparative Literature Association (AILC)*. He is a Knight of the National Order *Pentru Merit* (2000); Knight of the *Ordre des Palmes Academiques* for services rendered to French culture (2001).

Anca-Mariana PEGULESCU (ROMANIA) graduated 'Al. I. Cuza' University from Iași and had her PhD in contrastive linguistics at the University of Bucharest. She was a visiting fellow at the University of Southampton in 2007 and entered the programme of the International Visiting Leadership in USA in 2008. She has administrative responsibilities as a general inspector for English, Japanese and Chinese in the Romanian Ministry of Education, Research, Youth and Sports, focusing on teaching assessment, monitoring and training. As an associate lecturer of the University of Craiova, Drobeta Turnu-Severin branch, she taught English grammar, semantics and pragmatics. She published books on transitivity, phonetics and lexicology as well as on language communication (*La transitivitate et ses incidences contrastives*, Scrisul Românesc, Craiova, 2005, *What Should a Hearer and a Listener Do*, Universitaria, Craiova, 2007, *Why Do People Need Communication*, Universitaria, 2007). She has issued articles on proverbs, having contributed to PROBERBIUM, edited by Professor Wolfgang Mieder, University of Vermont, Ohio and on translation studies.

Muguras Maria PETRESCU (ROMANIA), e-mail address: muguras_maria@yahoo.com, is a translator, an essayist and a publicist. She was born in 1957. She graduated from the University of Iassy (Foreign Languages, English and French) and is the editor-in-chief of the *Noua Provincia Corvina* literary magazine in Hunedoara, editor of the *Carmina Balkanica*, in Bucharest and editor of *DeNarratione* literary magazine in Iassy. While being a student at the University she was an editor for the translations department with *The Students' Opinion* and *The Dialogue* magazines. She made a lot of translations: Cezar Ivanescu - *Rod / Seed Time and Harvest*, 2007 (in English); George Stanca - *Angel Radios / Beaming Angel*, 2008 (in English); Petre Tanasoaica - *Gradina lui Tagore / Tagore's Garden*, 2008 (India) (in English); Charles Dickens - *Oliver Twist*, 2009 (in Romanian), Munir Mezyed - *Chapter from the Poetry Bible / Capitol din Biblia Poeziei / Chapitre de la Bible de la Poésie* (in Romanian and French), 2010; George Stanca - *Angel Radios / Ange Radioux*, 2010 (in French); Eugen Evu - *A Doua Venire / The Second Coming*, 2010 (a groupage of poems translated in English); Theodor Damian - *Semnul Isar / The Isar Sign*, 2011 (in English); Ioan N. Rosca - *Amfore de lumina / Enlightened Amphoras* (in English), 2011. She ALSO translated poems and wrote many essays and book-reviews in various literary magazines such as: *Gracious Light* (USA), *Pheonix Mission Arizona* (USA), *Agero* (Germany), *Armonia* (USA), *Dacia Literara*, *Convorbiri Literare*, *Poezia Tomis*, *Oglinda Literara* (Romania).

Aloisia Sorop (ROMANIA) was born in Craiova where she attended High School no.3 where all courses were taught in French. In 1980 she graduated from The Faculty of Foreign Languages and Literatures, University of

Bucharest, specializing in English major, Japanese minor. Since 1993 she has been working as a Senior lecturer in English literature at the Faculty of Letters, University of Craiova, where she currently teaches the long 18th century, postcolonial literature and contemporary British and American literature. Her research interests also include issues connected to Romanian national identity and its reflection in Romanian literature. Holder of a Ph.D. in comparative literature, she is the author of a number of 30 articles pertaining to her research and teaching domains. She attended several national and international conferences and published articles in the respective volumes of the proceedings.

Răzvan Theodorescu (ROMANIA) was born in Bucharest into a family of intellectuals, and studied History at the University of Bucharest. He studied also in France in 1968 and received a doctorate in history from the University of Bucharest in 1972. From 1963 to 1987, he was a researcher at the Romanian Academy's Institute of Art History, serving as adjunct research director from 1972 to 1977. From 1987 to 1990 he was an associated professor at the Bucharest National University of Arts, where he became a professor in 1990, teaching courses on the history of old Romanian art, the typology of Eastern Christian art and on the history of European civilization. He has held additional posts in his field, including within UNESCO.

In 1993, Theodorescu became a correspondent member of the Romanian Academy, rising to titular member in 2000. In 1990 he became a correspondent member of the Archaeological Society of Athens, and since 1998 belongs to the New York Academy of Sciences. He has received the *chevalier* (1997) and *commandeur* (2003) of the Ordre des Arts et des Lettres, and since 2000 is a great officer of the Romanian National Order for Merit. He has received a number of other academic distinctions and memberships, as well as prizes and decorations, both at home and abroad.

Theodorescu has published over 600 journal articles and over 25 books on Romanian and European history and art. Among his books: *Mănăstirea Dragomirna* (1965), *Mănăstirea Bistrița* (1966), *Biserica Stavropoleos* (1967), *Bizanț, Balcani, Occident la începuturile culturii medievale românești – secolele X-XIV* (1974), *Itinerarii medievale* (1979), *Civilizația românilor între medieval și modern. Orizontul imaginii (1550-1800)*, I-II, (1992); 2nd ed., 2006), *La peinture murale moldave des 15-ème - 16-ème siècles*, Ed. UNESCO (1995), *Roumains et Balkaniques dans la civilisation sud-est européenne* (1999), *Europa noastră și noi* (2008).

Eduard Țară (ROMANIA) was born in Iasi, Romania on February 10th, 1969. He studied Mathematics in Iasi. His poems (*haiku*, *tanka* and *renga*) were published in literary magazines such as *Orion*, *Poezia*, *Convorbiri Literare* (Romania), *Kō* (Japonia), *Letni Časi* (Slovenia) and in several anthologies in

Romania, Japan, Croatia, USA, Germany, Italy, Belgium, and France. He is a member of the Haiku Romanian Society and was awarded at different national and international haiku and tanga competitions.

Elena-Camelia Zăbavă (ROMANIA) was born in Rosiorii de Vede, a small town in the South of Romania, in 1964. She graduated from University of Craiova where she is a lecturer now teaching Linguistics. She obtained her PH.D. in 2004 at the University of Bucharest, Faculty of Letters, with a dissertation on anthroponomy. Camelia Zăbavă published many scientific articles and is co-author of important dictionaries such as *Dicționarul istoric al localităților din județul Olt*, vol. I (*Orașele*), Craiova, 2006; *Dicționarul istoric al localităților din județul Olt*, vol. II (A-F), Craiova, 2006; *Dicționarul istoric al localităților din județul Olt*, vol. III (G-N), Craiova, 2006, and of the book *Structuri derivaționale în antroponimia din Oltenia*. Camelia Zabava is a member of the Union of Slavists from Romania; between 1996 and 2007 she was a member of the editorial board of „Arhivele Olteniei” (an important magazine published under the auspices of Romanian Academy).

Pavel Gătăianțu (SERBIA) was born in Lokve, St. Mihailo, in Voivodina, Serbia on December 15, 1957. He graduated from the University of Political Sciences at the University of Belgrade. After graduation he worked as a teacher, then as a public information analyst from 1986 until 1990, when he started working at the Radio Novi Sad as an editor in chief of the cultural programme in Romanian language. He is not a member of any political party and he declares himself an independent intellectual. Pavel Gătăianțu established magazines in Romanian and German languages and he was one of the founders of the organization “The Community of Romanians in Yugoslavia” being its first president from 1990 to 1994. He published more than 15 volumes of poetry; his poems have been published in anthologies in Romania and Serbia and have been translated into Serbian, Hungarian, Slovak, Ruthenian, Slovenian, French, German, and English. He published also the play *Mister Maniu’s Jacket* in 1998 and books of prose.

Zoran Pešić Sigma (SERBIA) was born on 30th November 1960 in Bela Crkva. He studied physics at the University of Niš. He was an editor, a chief manager and director of Student Cultural Centre of Niš (1985-1990). From 1990 to 1999 he worked in the Cultural Centre as the editor of film program, chief editor of the magazine “Niš Analyst”, chronicles of culture of the city of Niš and the chief manager of program of the Cultural Centre. At the moment, he is working at the Cultural Centre of Niš as an editor in the publishing department and the editor of the magazine for literature, art and culture “Gradina”. He is a member of the Union of Writers and published several books of poems and books of prose (as a co-author). Sigma is one of three

authors of the phystic manifest – new poetic movement (1981), The Epic on the Pollution of the Gabrovac River, a poetic exhibition New Mythic Landscapes (maps and collages) and the author of many other artistic projects. He is the author of television serial COOLTOURA, the cultural review of Niš, Dodo diary (Aster Fest, Strumica).

Maria Denisa Albu (USA, ROMANIA) was born in 1985 in Craiova, Romania and moved to the United States in 1999. She graduated (*magna cum laude*) in 2008 from Georgetown University in Washington, DC with a B.S. in Foreign Service. She published essays and poems in *Lumina Lina. Gracious Light* (USA) and *Hyperion* (Romania) literary magazines and she participated in several conferences, including at Columbia University in New York and at the University of Valetta in Malta. Denisa has worked at the World Bank in Washington, DC and in wind energy project management and she is now pursuing a Master's Degree at the Fletcher School of Law and Diplomacy at Tufts University in Boston, USA.

Theodor Damian (USA, ROMANIA) was born in December 1951 in Romania and emigrated to the USA in 1988. He is a poet, a theologian and the minister of the "Saints Apostles Peter and Pavel" Romanian Church in Queens, NY, as well as a professor of Philosophy and Ethics at "Metropolitan College" in New York. In 1993 he founded and registred with the American authorities "The Romanian Institute of Theology and Orthodox Spirituality", "Saints Apostles Peter and Pavel" Church and also the Literary Society "Mihai Eminescu". At the same time Th. Damian edited the magazine of Romanian culture and spirituality *Lumină lină. Gracious Light*. He made his debut as a poet in the Romanian magazine *Almanahul Coresi* (Brasov), and then he published in many other periodicals in Romania and abroad. His first book was the bi-lingual volume *Liturghia cuvântului/ The Liturgy's Word* (1989), followed by *Roua cărților, Dimineața Învierii, Rugăciuni în Infern, Ispita răni, The Icons, Implicațiile spirituale ale teologiei icoanei, Pasiunea textului, Nemitarnice, Poesias, Semnul Isar, Stihiri cu stânjenei* etc.

Constantin Eretescu (USA, ROMANIA) was born in Cetatea Albă, Bessarabia. He is an anthropologist, writer, and journalist. Ph.D. at Bucharest University with a thesis on Romanian mythology (1976). Teacher (1961-1964), researcher at the Folklore Institute in Bucharest (1964-1980), visiting professor at Indiana University (1971), editor of *Lupta. The Fight*, a publication for Romanian emigrants in North America (1983-1992), part-time professor at Rhode Island School of Design (1986-1996). He lives in the United States since 1980. Author of studies and books on folk culture, mythology, essays, novels, and plays.

Sanda Golopentia (USA, ROMANIA) is Professor of French Studies at Brown University, USA. She has published on the subject of literary pragmatics (mostly analyzing French novels and plays of the XXth century) and cultural semiotics. Her books include: *Les voies de la pragmatique* (Stanford French and Italian Studies, Anma Libri, 1988); *Voir les didascalies* (Université de Toulouse Le Mirail & Editions Ophrys, Paris, co-authored), *Les propos spectacle: Études de pragmatique théâtrale* (New York, 1996); *Desire Machines: A Romanian Love-Charms Database* (Bucharest, 1998), *Chemarea mâinilor negative* (The Call of the Negative Hands) (Bucharest, 2002), *Hacia una nueva definición de las didascalías* (Madrid: ADE, in press), *Emigranții Carter* (Bucharest, 2008); *Viața noastră cea de toate zilele* (Bucharest, 2009), *Româna globală* (Bucharest, 2009) as well as over 200 studies and essays that were published in the U.S., France, Romania, Italy, Belgium, Portugal, Spain, South Africa and Mexico.

Heinz Uwe-Haus (USA, GERMANY), educated and trained in Germany at the Film Academy Potsdam-Babelsberg, as well as at the Humboldt University in Berlin (Cultural Studies, German Literature and Theatre Science). He is a theatre director, Cultural Studies expert and Theatre scholar. Since 1997, Uwe Haus has been a Professor at the Professional Theatre Training Program and the Theatre Department of the University of Delaware, Newark (USA). His productions include plays of the Ancient Greeks, Shakespeare, German classics, Brecht and the Expressionists, performed both in Germany and in such countries as Canada, Cyprus, Finland, Greece, Italy, Turkey and the USA. Dr. Haus has been a guest professor at more than a dozen North American universities and has given more than 500 lectures and workshops worldwide. Besides publishing in his field, he writes about intercultural and political topics in German, English and Greek media. He is an Honorary Member of the Cyprus Centre of the International Theatre Institute and Honorary Citizen of the Greek community Katohi. Dr. Haus co-founded with Nikos Shiafkalis in 1986 the International Work-shop and Study Center for Ancient Greek Drama in Oinides (Greece). Since 2004 he has served as Academic Chair of the Institute for Ancient Greek Drama and Theater in Droushia-Paphos (Cyprus).